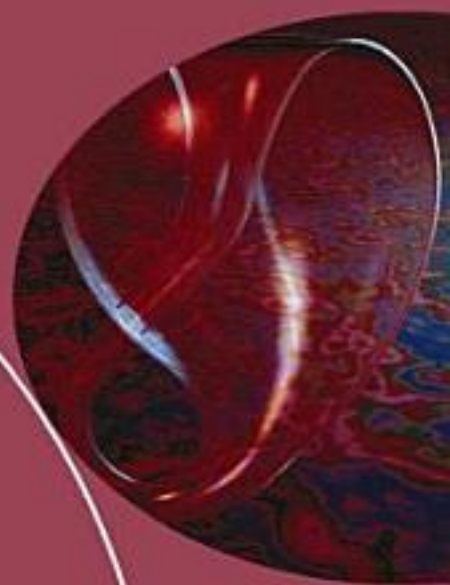

Milazim Krasniqi

Milazim Krasniqi

Fijet e shpirtit

LOGOS-A ■ FIJETE SHPIRITIT

Copyrighted material

© LOGOS - A
2 0 0 7

S H K U P
PRISHTINE
TIRANË

Milazim Krasniqi

Fijet e shpirtit

/ Roman /

Të gjithë të shpirtit janë të rrezikuara,
Ky libër mund të hapet për t'u shprehur për përderishe personal dhe jettëpërmirë,
Është rekomanduar për të shprehur përkrahje të fortë apo shprehje të shprehje të
kulturës së librit në përgjithësi. Por, nuk lejohet riprodhimi,
transmetimi apo kopjimi i kësaj libri në format pa leje përveçse të Logos A.

Milazim Krasniqi

Fijet e shpirtit

Milazim Krasniqi

FUET E SHPIRTIT

Beton, Legos-A
Dhënetela, Divan

Për botuesin, Adnan Ismaili
Kryeredaktor, Busamedin Abazi
Redaktor biblioteka, Dr. Milazim Krasniqi

Redaktor artistik & dizajni, Edi Agajysbi
Redaktor teknik, Afrim Gashi

Nënkëqyrës i shtypit, Imer Goguri
Përgatitja kompjuterike, Focus Pro - Shkup
Shtypi, focus - Shkup

Copyright©Lagos-A, 2007

Shënim i CIP katalogut i këtij libri gjendet
në Bibliotekën Kombëtare Universitare
ISBN 9989-58-223-8

www.legos-a.com.mk

Orët e mbrëmjes ishin për Besnikun orë të gumëzhitjeve të radiovalëve, të përzierjes së frekuencave, të ndërrimit të tyre orë e çast. Kërkimi i një radiostacioni shoqërohej me ungurimën e dhjetëra radiostacioneve të tjera, me ulërima që ia kujtonin ulërimat e bishave në kafazet e hekurta të kopshtit zoologjik. Ishte një egërsim i përherëshëm i radiovalëve, i cili i ngjallte ankth. Duke e ngritur perin e kuq të radiotranzistorit, veshi i zinte fragmente fjalish në gjuhë të ndryshme, emra qytetesh, emra shtetesh, mbiemra politikanësh, emërtime të institucioneve financiare e politike. Bëhej një përzierje gjuhësh, përzierje emrash, një përmbysje fatale e rendit të gjërave. “Ju flet Radio Moska” thoshte si me kërcënim një zë që dukej se vinte nga ndonjë gropë e thellë. “Ju flet Zëri i Amerikës në gjuhën shqipe”, krekosej zëri tjetër, me një rezonancë triumfaliste e kërcënuese njëkohësisht. “Ju flet BBC nga Londra”, përjargej një spikere tjetër, me një delikatesë senile. Këtu “Radio Sofja” në gjuhën shqipe, thërrmohej një zë spikereje, si zëri i një plake, që më me ëndje mallkon, sesa që uron dikë. “Ju flet Dojçe Vele serbisht”, zvargej tjetri, me një timbër të thyer e të neveritshëm. “Këtu Evropa e Lirë”, salutonte tjetri, duke e thërrmuar pamëshirshëm mbiemrin “e lirë”, si të ishte një copë argjile. “Këtu Radio Fransë Internacional” unguronte një zë tjetër, duke të kujtuar vjeshtën me mjegull e me brymë.

Besniku e ngrinte dhe e ulte perin e kuq, herë me vrull, e herë më ngadalë. E linte për disa çaste në një pikë, pastaj e shtynte me inat. Kur kishte qenë fëmijë, ishte mësuar të luante me xhamin e dritares së vogël të odës së burrave. Herë e shtynte anash, herë e sillte para fytyrës së vet xhamin vezullues, në të cilin e shihte rrëm-

bimthi fytyrën e vet. Dinte të luante me orë atë lojë me fërgëllimën e fytyrës së vet në xhamin e dritares, deri sa mërzitej. Më të shumtën mërzitej, kur fytyra fillonte e i bëhej më e mërrolur dhe buzët i tkurreshin si për të nxjerrë një të sharë. Atëherë e shtynte më fort krahun e xhamit, i hidhëruar me të e me pamjen në xham dhe dinte të lëshonte ndonjë klithmë zemërimi ose edhe të sharë, që e kishte mësuar nga të rriturit.

Radio Moskës atë mbrëmje i kishin mbetur disa herë në grykë fjalët: “sepse separatistët shqiptarë...” dhe “Kosova është pjesë...”, thujse dora e Besnikut e kishte zënë për gushe spikerin. Zërit të Amerikës, në çastin kur spikeri po thoshte: “sepse të drejtat e njeriut në Shqipëri nuk po...”, i ngatërrohej vala me një radiostacion arab, i cili transmetonte muzikë mallëngjyese. BBC nga Londra, po ashtu, ngatërrohej me një radiostacion tjetër arab, kështu që fjalia: “Sepse qeveria shqiptare nuk duhet ta përdorë dhunën”, ngatërrohej me zërin melankolik të ndonjë beduini.

Kërkimin me ngulm të lajmeve për Shqipërinë e ishte shndërruar në ankth. Ndiente se po i tkurrej lëkura në tëmtha gjithnjë e më shumë. Dora e djathtë i ishte mpirë, duke mbetur për një kohë shumë të gjatë e ngjitur për butonin e radios. Iu kujtua se ashtu i mpihej dora edhe në fëmijëri kur luante me krahun e dritares së odës së burrave.

- Asgjë s'merret vesh, - tha me zë.

Në atë çast peri i kuq i radios ishte ndalur në një vend ku transmetohej muzikë instrumentale. Ata e vënë vetë zjarrin. Pastaj bëjnë sikur duan ta shuajnë. Në fakt, ngrohen aty pranë dhe dërdëllisin. Të njëjtët janë piro-manë dhe zjarrfikës, mendoj Besniku, i përfshirë në një vorbull pikëllimi që nxirrte shkulmet e tij të errëta në të

gjitha anët.

- Vazhdojmë transmetimin e muzikës instrumentale,
- thoshte Radio Tirana.

Në dhomë, tashmë ishte errët. Ai e fërkoj ballin dhe tëmthat. Gërvimat e valëve, përzierja e frekuencave, fragmentet e fjalive, përsëritshmëria e emrave Kosova, Shqipëria, Ballkani, po i shoqëronin hapat e tij nëpër korridor.

Në pasqyrën e madhe të korridorit e pa veten me vëmendje. Iu kujtua motivi i një poezie që e kishte lexuar para disa vitesh, por vargjet nuk po i vinin të plota në kujtesë. "Për të mos u takuar me pasqyrën / Mbaj mjekër e mustaqe / Për të mos u takuar me pasqyrën..." Përpiqej t'i bënte të plota vargjet, por nuk ishte e mundur, sepse ato, sa dukeshin, sa zhdukeshin, nëpër një syprinë të mjegullt.

- Fajin e kanë ato radiovalë të mallkuara. Ato ma kanë ngatërruar edhe kujtesën. Përse kujtesën? Janë ngatërruar ngjarjet, e jo kujtesa. Në të vërtetë, është e njëjta ngjarje, tash e dymijë vjet. Një udhëtim i gjatë në një rrugë të humbur.

U kthye në dhomë dhe u shtri në shtrat. Po mundohet t'i lidhte fijet e ngjarjeve, fijet e kujtimeve dhe të fanitjeve të shumta që e shoqëronin në çaste stresi trurin e tij. Ku ishte fillimi i gjithë kësaj? Kronikat nuk janë krejt të besueshme, por prej humnerave të tyre mund të kuptohet diçka. Ka një përsëritshmëri të çuditshme, si ajo e motit të lig që shfaqet në një pjesë të stinës, mendoj Besniku, i mbyllur në gjysmerrësirën e dhomës.

Rënia e kambanave e paralajmëroi fillimin e emisionit të radhës të lajmeve të BBC-së në gjuhën shqipe. Besniku ia ngriti zërin që të dëgjonte më mirë në mes

atyre ungurimave të frekuencave të përziera. Korrespondenti special nga një qytet shqiptar, që ishte në flakë, foli me pasion për objektet qeveritare që ishin djegur tashmë, për të shtënat e pakontrolluara me armë dhe për bukurinë e qytetit në mes të atyre krismave, që, sipas tij, po e paralajmëronin të ardhmen e Shqipërisë. Në mikrofonin e tij disa njerëz thoshin se duhej të vritej presidenti, se ata do ta vrisnin vetë me kallashnikovët e tyre, të grabitur nga kazermat. Zërat e tyre vinin si ulërima nga puset e errëta. Gazetari i falënderoi ata që i ndihmuan për emisionin e tij special dhe e mbylli raportin me fjalët: “Këtu protesta hyri në fazën e re, nga do të kurorëzohet me fitore. Ju dëshiroj një natë të mirë”.

Besniku ia uli zërin transistorit dhe shau ndër dhëmbë. Ishte njëra nga ato sharjet që i thoshte nën dhëmbë në fëmijëri, kur mërzitej së tepërmi me lojën e krahut të dritares së odës së burrave. E kishte dëgjuar nga një kushëri më i rritur, i cili kishte bërë edhe burg për veprimtari antishtetërore. Ç’gazetar ishte ai që ua hapte mikrofonin njerëzve që s’dihet se çfarë ishin në të vërtetë dhe u mundësonte që të përcillnin mesazhe aq perverse. Ndjeu hidhëti në gojë, si t’ia kishin derdhur brenda një pipetë plot helm.

Në atë çast cingëroi telefoni. Lami ia tregoi lajmet më të reja që i kishte mësuar. Propozoi që të dilnin e të pinin nga një kafe, sepse ishte shumë i mërzitur dhe nuk e zinte shtëpia. Pikërisht ashtu tha:

- Nuk po më zë shtëpia.

Në kafe “Gurra” porositën kafe. Kamerieri ua solli kafetë dhe i pyeti në dëshironin t’ia rriste zërin radios që jepte lajmet.

- Unë s’kam më nerva t’i dëgjoj gjithë ato poshtër-

sira, - tha Lami dhe bëri me dorë si njeriu që shtyn diçka larg nga vetja. -Nuk po më zë shtëpia, - vazhdoi. - Kurrë s'ma ka marrë mendja se mund të ndodhte kjo rrëmuje në Shqipëri në këtë kohë. Diçka e tmerrshme.

Besniku e shikoi me kujdes. Lami fliste me një zë të ngjirur dhe bënte gjeste nevrike me duart që i dridheshin. Ai ishte kirurg dhe duart e tij nuk dridheshin as kur e hapte stomakun e njeriut, kur i priste pjesët e sëmura të lukthit, të zorrëve apo të gjirit ose kur i qepte enët e gjakut. Mirëpo, tash duart i dridheshin vërtet.

- Na e kanë me hile të gjithë, burrë i dheut. Kështu na e kanë luajtur lojën edhe më herët.

- Më vjen të pëlcas, - tha Lami.

Radioja po jepte lajmet, mirëpo zëri i lartë i Lamit nuk linte të merrej vesh se ç'po thoshte spikeri.

- Përse nuk flet? - pyeti pastaj Besnikun.

- E çka të them? - ia ktheu Besniku. Pastaj filloi t'i tregonte një mbresë për aeroportin e Berlinit në vitin 1990.

- Lart ishte mbishkrimi në rusisht me shkronja të mëdha, ndërsa më poshtë mbishkrimi në gjermanisht, me shkronja imcake. Qyteti ishte i ndarë ashtu që të kap trishtimi vetëm po ta përfytyrosh. - tha Besniku. - Udhëtimi për në Berlinin Perëndimor bëhej nëpër një autostradë që ishte e thurur fillim e mbarim me gjerde të metalta. Mirëpo, tash e gjithë kjo është vetëm një histori. Më vonë do të tregohet si një përrallë. Puna është se nuk duhet humbur shpresa. Kjo është puna, - tha ai.

- Pikërisht, - ia ktheu Lami. - Mua më brengos kjo që ne sot dukemi si njerëz të pashpresë.

U bë një heshtje. Kamerieri rrinte me kokën mbështetur për xhamin e lokalit, sikur priste dikë.

- Më duket se më survejojnë më shumë se kurrë, - tha Besniku.

Lami e shikoi disa çaste pa folur. Mandej i fërkoj sytë një copë herë si të shihte një pamje të papritur. E mori lugën e vogël plastike nga filxhani i zbrazët, e lakoi deri sa ajo u thye në dy pjesë, me një krak të lehtë.

- Je i sigurt se të ndjekin më shumë se zakonisht?

- Shumë i sigurt. Nuk më ndahet një veturë e verdhë dhe dy tipa që janë të policisë së fshehtë.

- Po pse e bëjnë këtë tash?

- Kush e di. Për ta gjithmonë është kohë e përshtatshme për krime.

- Para disa ditësh kanë bërë arrestime të një grupi të madh të rinjsh. Derisa vëmendja e botës është kthyer nga tragjedia e Shqipërisë, këta këtu mund të bëjnë gjëra të shëmtuara.

- Nuk e di, - tha Besniku, pa e pasur mendjen aty.

- Nëse je i sigurt se të ndjekin ashtu si thua, ndoshta është mirë të shmangesh për një kohë, - foli Lami.

- Kjo s'është punë që bëhet, - ia ktheu Besniku, duke ngritur zërin. - Atëherë do të bindeshin se jam frikësuar dhe nuk do të ma linin vendin vend.

- Ndoshta një shmangie, nuk është e keqe në rast se...

Fjalën e la përgjysmë. Një parandjenjë e keqe iu duk se filloi t'i sillej si mizë kali rreth kokës, me një fluturim të çakërdisur dhe me një zukamë të bezdisshme.

- Këta duan pikërisht të na e injektojnë frikën, e mandej të na e mbyllin gojën.

Në fjalët e tij pikasej pezëm dhe mërzi. Lami e ftoi me dorë kamerierin dhe nxori të hollat nga xhepi. Besniku doli me ngut jashtë lokalit, si njeriu që papritur ka një asfiksi. Në kokë po i përplaseshin përfytyrime

luftanije që demonstronin forcën përpara një limani të shkretë. Dhe, përplasja shoqërohej nga rënia e kambanave që paralajmëronin emisionet e lajmeve.

Lami e la te Teatri Popullor, ndërsa Besniku vazhdoi rrugën qendrës së qytetit, duke dëgjuar kambanat e trishtuara në timpanet e veshëve.

Kur hyri në banesë, një copë herë u end nëpër dhomë, me ndjenjën se po kërkonte diçka që duhej të vendosej në vendin e vet, para se të binte në shtrat. I rregulloi disa herë palët e trasha të perdeve, duke i tërhequr herë andej herë këndeje. Ajo dridhje e ngadaltë e perdeve, i dukej disi e mistershme, si të fshihnin diçka prapa. E lidhi këtë ndjenjë me motivin e Makbethit të Shekspirit. Gjithmonë dikush fshihet prapa perdes dhe përgjon. Gjithmonë pret që të hidhet në sulm. Gjithmonë aty dikush harton plane të skëtërrshme. Këto ide po i silleshin si shtjellë nëpër mendje, përderisa perdet po tundeshin rëndë-rëndë. I la perdet dhe e hapi ormanin ku ishin të rregulluara rrobat e të shoqes. Shikoi në të gjitha anët e asaj hapësire të errët, si të kërkonte të gjen-te aty dikë të ulur galuc. I shtyu një palë rroba të së shoqes që të hapte udhë për shikimin e tij hulumtues. Në fund ishin lënë disa këmisha të pahekurosur, një varëse e hedhur me ngut dhe një pahisore, sigurisht e harruar aty nga stina e verës. Radhët e rrobave u tundën si me inat dhe vazhduan për disa çaste. Besniku e mbylli kra-hun e ormanit dhe u ndal në mes të dhomës. Dy saksitë me lule ishin në një tavolinë të vogël, në cepin e dhomës. I shikoi një kohë të gjatë. Arta, e shoqja, kishte një kujdes të tepruar për lulet. Një kohë të madhe e kalonte e gërmuqur lehtë mbi saksitë, me ujin në dorë. Besniku ndjeu njëfarë afërsie më të madhe se zakonisht me lulet, që iu dukën si zogj të fjetur në ato saksi të kristalta. Ishin

të vetmet qenie të gjalla që ishin bashkë me të në atë shtëpi atë natë. Zot i madh, jam tepër i shqetësuar, - mendoj Besniku. Ku qëlloi që pikërisht tash gruaja me vajzën të mos jenë në shtëpi. Kur jemi bashkë, është më lehtë. Edhe shqetësimi disi është më i zbutur, shpërnda-het në më shumë fjalë, në më shumë shikime. Të paktën nuk ke pse merresh me lëvizjet e perdeve dhe të rroba-ve. Të duken më njerëzore, e jo... Nuk deshi ta ndiqte më tutje këtë fill mendimi, për të evituar figurën që do të krijohet nga sintagma: “si fantazma”, megjithëse ajo u krijua në përmasa tmerruese.

Doli nga dhoma dhe e shikoi derën në ishte e mbyllur mirë. E provoi çelësin dhe pasi u siguria se dera ishte e kyçur, u kthye në kuzhinë. Aty ndjeu njëfarë sigurie. U soll nëpër kuzhinë disa çaste, me idenë që të hante diçka, po shpejt e braktisi atë ide. Me hapa të shpejtë doli nga kuzhina, u shikua në pasqyrë në korridor dhe pastaj u fut sërish në dhomën e gjumit. U zhvesh shpejt dhe u shtri në shtrat. E ndjeu veten të pafuqishëm, të thërrmuar si një copë argjile, kur rrëzohet për tokë pa dashje.

Dritën e la ndezur.

2.

Në kioskën e parë i bleu gazetat e ditës dhe zuri t'i shfletonte rrugës. Titujt e editorialëve dhe të raporteve për Shqipërinë ishin tepër trishtues. Në shumë nga titujt theksohej se në qytetet e Jugut u ishte vënë flaka objekteve qeveritare, mini-marketeve, furrave të bukës. Në një titull thuhej se ishin plaçkitur bankat, në një tjetër se ishte vjedhur gruri nga hambarët dhe ishin prerë kabllot e telefonave. Në një editorial tregohej se ishin vënë barrikada në rrugë, ku digjeshin goma autobusësh e veturash që kishin provuar të bënë më tutje. Thuhej se në Lushnjë, në Berat, në Vlorë, në Kuçovë, në Sarandë e në Gjirokastrë tymi kishte mbuluar qiellin, ndërsa rafalët e automatikëve po i tmerronin njerëzit.

Besnikut po i merreshin mendtë. Ndaloj pak dhe tundi kokën i tmerruar nga marramendja. Në fëmijëri i kishte ndodhur njëherë që t'i shfaqej një marramendje, teksa po shihte një burë që po i ngjitej trungut të një kumbulle për ta kapur një mace që po fshihej lart. Tre zagarët e atij burrit po silleshin vërdallë nën trungun e kumbullës, duke cijatur e ulëruar në pritje të viktimës së tyre. Ata silleshin e mbështilleshin, shikonin lart dhe shkryenin dheun me këmbë. Kur ai burri e hodhi macen nga lart në mesin e tyre, zagarët iu vërsulën me një egërsi të habitshme dhe sa hap e mbyll sytë e shqyen macen mes klithmash të saj të egra. Besnikut iu morën mendtë dhe mezi u mbajt në këmbë. Ai burri po zbriste nga kumbulla dhe po thoshte diçka si mahi, por Besniku nuk po ia kuptonte fjalët.

Pasi ndenji disa çaste në vend, në mes të rrugës, ndjeu se i kaloi marramendja dhe nisi të ecte, mirëpo pamja e maces që po shqyhej nga zagarët po e ndiqte si një hije. Filloi t'i kthjellohej mendimi: një lëvizje e re zjarrvënëse i ka pllakosur ato zona. Para dy mijë vjetësh atyre zonave ua pati vënë zjarret Paul Emili, me urdhrin e senatit, ndërsa tash, flakët po i ndiznin vetë banorët. Konsullin e egër romak e patën trashëguar bizantinët, e mandej serbët që e kishin djegur e shkretuar ngado që kishin shkelur me këmbë. Mandej kishin mbërritur osmanët, që kishin sunduar herë pas herësh me zjarr e me hekur edhe ata. Rolin e zjarrvënësit pas tyre e kishin rimarrë serbët, që kishin pushtuar Kosovën dhe ia kishin mësyre Durrësit. Kur ishin dëbuar ata, zjarrvënien e kish marrë mbi vete Haxhi Qamili. Si në një olimpiadë perverse, mandej zjarrin e kishin marrë esadistët. Flakët kishin prekur deri në re nga zjarret që ua kishin vënë qyteve e fshatrave komunistët më vonë... Po tash, këta, çfarë ishin? Paulemilistë? Tiberistë? Fantazma bizantinësh? Vampirë sllavësh? Fanatikë osmanë? Haxhiqamili- listë? Esadistë? Komunistë? Dorë e kujt ishin këto fantazma që po e digjnin flakë Shqipërinë? Ishte një flakë që po shkrumbonte me mijëra vjet pa u shuar kurrë plotësisht. Ishte bërë si një ndëshkim, që nuk e lë kurrë të qetë viktimën. Por, a ishte ndëshkim? Jo, sepse Zoti ka shpallur qartë që njeriu të mirat i ka prej Krijuesit, ndërsa të këqijat prej vetvetes. Popujt që i ka prekur ndëshkimi hyjnor, janë zhdukur nga faqja e dheut. Pra, në këtë rast nuk është fjala për ndëshkim, po për gabime të bëra prej brezave të paraardhësve, po tash edhe të bashkëkohanikëve, që e vazhdojnë me pasion zjarrvënien. Sërish ndjeu t'i merreshin mendtë dhe sërish iu fanit e fortë pamja e maces së shqyer.

Te hotel Grandi, rrugën dhe mendimet ia prenë tre cigareshitës, duke i ofruar para fytyrës kutitë me lloje të ndryshme cigaresh. Ata ishin refugjatë serbë të ikur nga Kroacia. Ishin të parruar e të çaraveshur. Besniku u për-birua ndërmjet tyre, pa u thënë asgjë. Edhe ata e kishin filluar me rebelim në vendin e tyre, kishin mbyllur rrugët dhe ua kishin vënë zjarrin godinave qeveritare. E kishin provokuar një luftë të egër, ku me mijëra njerëz ishin vrarë e me mijëra të tjerë kishin marrë rrugët e botës. Në prag të disfatës, këta i kishin futur nëpër vagonë bagëtitsh dhe i kishin zbritur në stacionin e Fushë Kosovës. I kishin sistemuar nëpër halla sportesh, nëpër ndërtesat e shkollave, nëpër sallat e fabrikave. Në fillim i kishin marrë me të mirë, po pastaj i kishin lënë në mëshirën e fatit. Ata ishin shfityruar. Shisnin cigare rrugëve të qytetit që s'ishte i tyre dhe s'mund të ishte kurrë i tyre. Te hotel Bozhuri, Besnikut ia vranë sytë rrobat e shumta të ndera në ballkonet e dhomave të hotelit. Edhe aty banonin kolonistë serbë të ikur nga Kroacia. Hoteli i dikurshëm zulmëmadh, ishte katandisur nga refugjatët.

Zot i madh, pëshpëriti me vete dhe shpejtoi hapat. Por, një kujtim fëmijërie iu ngulit e nuk po i shqitej nga mendja: një pranverë malet e fshatit qenë mbushur me krimba, më shumë kishte krimba se gjethe. Ai me shokët e tij, kur dilnin nga mali, ku i ruanin bagëtitë, një copë herë detyroheshin t'i shkundnin rrobat e t'i hiqnin krimbat që i kishin pushtuar gjithandej. Ishin krimba të gjelbër, të hollë e të gjatë, me një kokëz të mprehtë e dredhacakë. Ishte e zorshme të hiqeshin nga rrobat e trupit dhe nga trupi. Disa pleq thoshin se nuk mbanin mend të kishte pasur krimba në malet e fshatit të tyre dhe parashikonin se kjo mund të ishte njëra nga shenjat

e fundit të botës. Por, pranvera shkoi dhe krimbat u rralluan, pastaj u zhdukën si të mos qenë kurrë, ndërsa fundi i botës nuk ndodhi. Për shumë vite Besniku e pati harruar atë stinë me krimbat pushtues. Por viteve të fundit kishte më shumë ankthe dhe kur kishte ankthe, përfytyrimet e malit me krimba shpeshtoheshin. Në zyrë kishte shumë punë. Gazetarët dukeshin të hutuar dhe endeshin andej-këndej pa asnjë qëllim. Bënin ndonjë pyetje për temat që mendonin të shkruanin, po pas pak ai i shihte të kthenin sërish në zyrë. Ishin të bezdisshëm. Telefonat s'pranin. Korrespondentë, bashkëpunëtorë, miq, thërrisnin njëri pas tjetrit. Ishte një ditë e zakonshme pune, mirëpo Besniku e ndiente peshën e natës së kaluar me një gjumë të keq.

Shqipëria, për të gjithë ishte një ëndërr, ishte një shpresë. Si të mos i dhimbte shpirti njeriut, tek e shihte atë në flakë? Në Kosovë ishte krijuar ai ideal për Shqipërinë dhe ishte trashëguar brez pas brezi. Duke i dhënë tipare të idealizuara, njerëzit ia kishin deformuar përmasat dhe e kishin shndërruar në mit. Por, Besniku ishte nga ata që vitet e fundit kishin filluar ta idealizonin më shumë Kosovën. Ai kishte bërë disa hulumtime për historinë e dardanëve dhe mbretërinë e tyre. Ajo kishte qenë brenda botës ilire, që përfshinte krejt gadishullin, nga lumi Ister, nëpër rrjedhën e Danubit, pastaj tatëpjetë deri në Detin Egje, mirëpo kishte pasur veçantitë e saj. Dardanët kishin marrë pjesë edhe në luftën e Trojës, duke çuar atje trimërinë e tyre, që i përngjante furtunës. Ishte qyteti Ulpiana, një qytet i lulëzuar, të cilin vetë romakët e quanin qytet i shkëlqyeshëm. Vëllezërit Flori dhe Lauri, qenë heronjtë e parë të besimit dardan në një zot të vetëm. Ata kishin lënë një mesazh të pavdekshëm në Dardani. Ua kishin mësuar njerëzve se duhej t'i për-

kuleshin vetëm një zoti të vetëm, e jo statujave, jo idhujve të rremë.

- Të gjitha qytetet që janë limane, në fakt janë shtëpi të mëdha publike. Prej tyre vjen vetëm e keqja, - ia shkrepri Dani, sapo u ulën në një skaj të kafenesë "Gurra". Po e thithte cigaren, duke e tundur dorën gjithë nerva.

- Mos e tepro, - e ndërpreu Besniku. - Nuk duhet krijuar konstruksione të tilla.

Dani e fiku cigaren në tallvë dhe e ngrehu filxhanin, pastaj e lëshoi me dorën që i dridhej.

- Ne nuk duam t'i shohim punët ashtu si janë, prandaj edhe na mjegullohen pamjet dhe na përsëriten të njëjtat gabime në krejt historinë. Unë ta them copë se Vlora është një qytet që nuk e ka merituar kurrë dhe me asgjë respektin tonë. A po e sheh se çfarë po bëjnë tash atje?

Heshti një copë herë. Flokët e rralluara në pjesën e përparme të kokës, i ishin ngritur përplotë si antena të vockla milingonash. Vetullat e trasha i kishin rënë krejt mbi qepallat, duke e bërë më të pikëllueshme atë fytyrë të hajthme burri.

- Me çka e ka obliguar Kosovën ai qytet? - pyeti ai me hidhërim. Me asgjë, - u përgjigj vetë, duke e ngritur zërin. - Duke e shpallur pavarësinë e Shqipërisë në atë qytet, e fundosën në det lirinë e Kosovës, - shfryu dhe e ndezi një cigare.

Besniku e shikoi me vëmendje.

- Po e tepron, - ia ktheu Besniku, duke e shikuar paksa i hutuar.

- Aspak, - tha Dani. - Puna është se ne tregohemi inferiorë dhe ky është një gabim i madh. Nëse dikush i ka borxh dikujt, ata na kanë ne, sepse ata na lanë në bal-

të.

- Nuk është ashtu, - reagoi Besniku dhe iu duk se po i shihte si po zbrisnin me një vrapim të frikshëm fëmijët e zonës së Librazhdit drejt rrugës së asfaltuar, në kërkim të çamçakëzëve nga udhëtarët. Ishin fëmijë të veshur keq, të ushqyer keq, të zbathur e me një shikim të zgurdulluar nga habia e nga lakmia. Fëmijë të diktaturës, si i pati pagëzuar me keqardhje Besniku një herë.

Por, Dani po acarohet gjithnjë e më shumë. Besniku, duke mos u shkëputur plotësisht nga pamja e fëmijëve që po i zgjasnin duart drejt tij, duke kërkuar çamçakëzë, propozoi që të ngriheshin.

Jo vetëm nata e mbrëmshme po edhe dita e sotme më vajti ters, - mendoi Besniku duke mbyllur derën e zyrës. Fjalët e Danit po i kumbonin në vesh gjatë gjithë rrugës. Iu kujtua dita kur e patën vrarë mësuesin e tij, në fshatin e lindjes, në një ditë dhjetori, kur rruga nga shkolla në shtëpi ishte bërë krejt akull. Vetëm disa orë më përpara, kur kishte kaluara kësaj rruge për në shkollë, rruga kishte qenë e mbuluar me borë, por jo me akull. Ndërsa akulli kishte pushtuar rrugën pas vrasjes së mësuesit. I qe dukur se nga lotët e gruas dhe fëmijëve të mësuesit të vrarë dhe nga lotët e nxënësve të tij, ishte sajuar ajo shtresë akulli, për ta zënë rrugën, për të ndëshkuar njerëzit. Prej asaj ditë Besniku kishte ndjesinë se lotët janë të akullt, janë akull, madje edhe kur i kishte fshirë lotët e vet me dorë, në ndonjë rast, ngrohtësinë e tyre nuk e kishte provuar kurrë. Ata i ndiente të akullt, akull. Me dorën e djathtë i fshiu sytë që po i lotonin nga të ftohtit.

Te hotel Grandi sërish u përbirua ndërmjet refugjatëve cigareshitës, të cilët po qëndronin në të njëjtin

vend. Ata dukeshin edhe më të parruar dhe më të çaraveshur sesa në mëngjes. Ata dukeshin të parruar dhe të çaraveshur, të mbuluar me brymën e ftohtë, që e kishin bartur me vete nga shtegtimet e tyre të largëta. Sytë e tyre iu duk se nxirrnin xixa urrejaje. Një urrejaje që nxirrte thimthin si gjarpër dhe kërkonte ku të zbrazte helmin e vet vdekjeprurës. Dhëmbët e mëdhenj, të verdhë e të nxirë anash, që larg përhapnin kutërbimin. Mjekrat e parruara, të vizëllueshme nga yndyra që i kishin të përshkuar gjatë ngrënieve të pamasë, ishin burim i një egërsimi të përherëshëm, që të kallte datën. Të mbështjellë në pelerina të gjata, të bëra nga lëkura e bishave, bënin lëvizje të çuditshme. Në të vërtetë, ata po i dukeshin ashtu. Ku e kishte lexuar atë përshkrim, nuk po i kujtohej. Ndoshta te Dostojevski, tha me vete. Ai është shkrimtari i monstrozitetëve. Besniku ktheu kokën prapa dhe i shikoi edhe një herë cigareshitësit fatkeq, që tashmë ishin kthyer në anën tjetër dhe kërcenin në vend nga të ftohtit.

I shpejtoi hapat.

3.

Megjithëse u ngrit nga shtrati me të njëjtën lodhje me të cilën kishte rënë, filloi të bëhej gati me nxitim. Ishte ora tetë dhe ai mund të vonohej. Ramizi, kur ia kishte dhënë ftesën për dasmë, i kishte thënë se e priste gjithsesi.

- Në veturën tënde do ta nderojmë nusen, - kishte shtuar dhe ia kishte zgjatur dorën. Besniku i kishte premtuar se do t'i shkonte në dasmë mikut të tij, natyrisht nëse do të ishte gjallë e shëndosh. E rregulloi kravatën, i lustroi këpucët dhe doli. Dasmat nuk e kishin tërhequr aq shumë as kur kishte qenë i ri. Bile ajo rrëmujë e lehtë, e përzier me një gëzim të tejfryrë, me fjalë të shumta të të gjithëve, me përshëndetje e përqaftime të gjata, me shkundje të fortë duarsh, i krijonin edhe mërzia. Veçmas paraditet e ditës së dasmës ishin të lodhshme. Por, në tërë atmosferën e dasmës, Besnikut më shumë se gjithçka i pëlqente valëvitja e flamurit në kulmin e shtëpisë, format e valëzuara të tij, përthyerja e shqiponjës që dukej se bëhej gati të fluturonte. Atij i ishte krijuar në tru ky imazh që nga dasma e parë me flamur që ishte bërë në vendlindjen e tij në vitin 1970. Kohën më të madhe e kishte kaluar duke e soditur flamurin në kulmin e shtëpisë së Malë Berishës, atë valëvitje të hareshme dhe atë përgatitje për fluturim të shqiponjës dykrenore.

Sapo doli nga kryeqyteti, një burrë trupvogël i bëri shenjë që të ndalej e ta merrte në veturë. Ai mbante ngryk një fëmijë dhe në anën e djathtë të tij ishte edhe

një grua që mbante një valixhe të madhe në dorë. Besniku e ndaloi veturën dhe ata u futën brenda me ngut.

- Na shpëtove, he burrë. Sot është e diel dhe nuk lëviz asnjë autobus, - tha burri trupvogël, duke u rregulluar edhe më mirë në ulëse. Besniku e shikoi me dashamirësi, por nuk foli.

- Sot është ditë zie në Shqipëri. Edhe këtu te ne duket tamam ditë zie, ani që nuk është e shpallur. Asgjë nuk lëviz. Ne na u desh të niseshim për te miqtë, sepse kësaj fisnikes i ka vdekur gjyshi, përndryshe as ne sot nuk do të dilnim në rrugë.

- Ngushëllime! - tha Besniku duke lakuar pak qafën që të shihte gruan.

- Ju falemnderit, - tha ajo me një zë të ngjirur.

- I shkreti, - e vazhdoi bisedën burri trupvogël. - Mbrëmë vonë na lajmëruan se kishte ndërruar jetë. Na treguan se kishte pasur sulm në zemër. Duke i shikuar në televizor këto trazirat në Shqipëri, vetëm kishte fsha njëherë dhe ishte paluar pa kokërr shpirti. E ka dashtë Shqipërinë fort. Ai, një e dy, dhe përsëriste fjalët e Isë Boletinit: "Unë jam mirë kur asht mirë Shqypnija".

Besnikut iu shfaq e qartë dhe idhnake figura e Xha Temes, në ditën kur u takuan te hotel Tirana. Xha Temja i tha se banesën ia jepte me qira për një muaj, sepse i duheshin para që të blinte ilaçet për gruan e vet të sëmurë. Burri ishte i thinjur dhe i zverdhur, me sy të futur në gropa dhe me buzët që i dridheshin kur fliste. Meqë qenke gazetar e kam më lehtë të ta jap, sepse kanë ardhur edhe kopukë të cilët nuk futen në shtëpi, tha Xha Temja. Jemi katandisur në këtë shkallë, sa s'kemi mundësi as ilaçe të blejmë më. Për vete e kam më lehtë, po sëmundja e gruas po më gropos, përsëriti Xha Temja deri sa po ecnin rrugës së Kavajës.

- A ka qenë fort i moshuar, - pyeti Besniku, duke u munduar të shkëputej nga darat e atij përfytyrimi, të cilat i shkaktonin dhembje e pikëllim.

- Jo edhe aq. Shtatëdhjetë e tre vjeç. Ka qenë luftëtar i Shaban Polluzhës ai. Ka pasë mbajtur dhjetë vjet burg në Pozharevc. E ka pasë dashur fort Shqipërinë, - përsëriti burri trupvogël.

Besnikut iu duk se një inat i nëndheshëm lëvizi nëpër fjalët e tij. Pastaj burri heshti. Një kohë të gjatë u dëgjua vetëm zhurma e motorit të makinës. Kur u kthyen në muzg prindërit nga varrimi i tezes Hajrie në Babimoc, bora dhe akulli u ishte ngjitur nëpër rrobat e trupit. Një copë herë ata e fshinë borën dhe e hoqën akullin nga rrobat e tyre, duke rrapëlluar me një fshesë në mes të hajatit, po pa thënë asnjë fjalë. Kur hynë brenda në dhomë, nëna e ndezi llambën, duke thënë "dritë pastë edhe ajo atje", ndërsa baba po e ndezte stufën që ishte shuar. Edhe kur dhoma u ngroh dhe drita e llambës u bë dominuese ndaj territ, ata nuk flisnin. As kur u shtrua darka, asnjëri prej tyre nuk foli, madje as për varrimin. Ishte prekja me vdekjen që i kishte lënë pa fjalë. Besniku po e përfytyronte me detaje atë natë dhe atë heshtje të akullt të prindërve të tij të kthyer nga varrimi i tezes Hajrie, kur burri trupvogël i bëri shenjë gruas që të bëhej gati për të zbritur. Ishin në të hyrë të qytetit të Vushtrrisë. Burri ia bëri Besnikut me shenjë që të ndalonte te një stacion lokal autobusi, e falënderoi edhe një herë, e përshëndeti dhe e mori fëmijën nga duart e gruas.

Deri në oborrin e Ramizit, Besniku e bloi në mendje rrëfimin e atij burrit për të vdekurin, për dashurinë që paskësh pasur ai njeri për Shqipërinë, ndërsa herë pas herësh i shfaqej pamja e prindërve të

kapluar nga bora e nga akulli kur ishin kthyer nga varrimi i tezes Hajrie në Babimoc.

Ramizi ia hapi portat e oborrit që vetura të futej brenda. Pastaj e përqafoi gjatë dhe i hapi udhë që të hynte brenda. Besniku menjëherë vërejti se në oborr nuk ishte ajo rrëmujë e zakonshme e dasmës. Ramizi, si ta kishte lexuar habinë e mikut të vet, foli:

- Ti mirë se na erdhe Besnik, por ne e shtymë dasmën për më vonë.

Besniku e shikoi me hutesë edhe më të madhe.

- Sot është ditë zie në Shqipëri, prandaj vendosëm që ta shtyjmë dasmën. Ti e di se dasmat tona nuk shtyhen edhe po të ketë rast vdekjeje në familje, mirëpo kjo zi në Shqipëri është diçka më shumë se një vdekje në familje. Nuk di a kemi bërë mirë, po ne kështu e vendosëm, - foli Ramizi si për t'u shfajësuar. - Shumicën e miqve i kemi informuar për shtyrjen e dasmës, po ty dje nuk të gjeta në banesë. Po ti mirë se erdhe! - përfundoi Ramizi.

Besniku e nguli shikimin në kulmin e shtëpisë, aty ku ia mori mendja se do të vendosej flamuri i dasmës. I theri në shpirt ajo mungesë. Shqiponja do të dukej se po bëhej gati të fluturonte, si atëherë në dasmën e Malë Berishës. Iu kujtua bujtina e Gjikës në Sarandë dhe gjeli që tërë natën e lume këndoi në ballkonin e bujtinës. Kur e pyeti Gjikën se si ishte puna me atë gjel që nuk po e linte të flinte, Gjika i tha se ai gjel ishte i njërit nga bujtësit që ishin nisur drejt Greqisë dhe i cili gjelin e kishte marrë me vete, si kujtim nga atdheu. Kur simbolet e zëvendësojnë jetën e vërtetë, kjo është shenjë e mjerimit, mendoi me vete.

Në hyrje të kryeqytetit, kur po kthehej, e ndali policia rrugore. Me sjelljen e tyre të ftoftë e gjithmonë dy-

shimtare, policët ia kontrolluan dokumentet, e pyetën se prej ku vinte e ku shkonte dhe a kishte pirë alkool. Pyetjet ishin të shpejta dhe më shumë se për të marrë një përgjigje, ato bëheshin për të krijuar bezdi. Kur ia kthyen dokumentet, Besniku mbylli derën dhe e nisi veturën me një start më të fortë, si për të shfryrë inatin. Kur arriti te Pallati i Shtypit, e parkoi veturën dhe eci më këmbë për te kafe "Gurra", me shpresë se do të takonte dikë nga kolegët. Në rrugë kishte njerëz më pak se zakonisht të dielave. Pallati i Rinisë, dikur i zhurmshëm, dukej krejt i shkretë. Muret anësore të godinës madhështore ishin ronitur dhe e kishin humbur atë bukurinë e dikurshme. Fontana ishte e prishur dhe nuk e mirëmbante më askush. Kur kaloi pranë lokaleve të Galerisë së dikurshme të arteve, ndjeu një therje në shpirt. Në atë vend ishte hapur një sallon mobiliesh, ndërsa pikturat i mbanin peng në bodrumet e errëta e të lagështa të pallatit.

Në kafe Gurra nuk gjeti asnjëri të vetin. U ul në një kënd dhe porositi kafe. Kamerieri i tregoi se sot nuk kishin pasur mysafirë.

- Sot është ditë zie në Shqipëri, - tha ai. - Këtu nuk është shpallë ditë zie, por duket tamam si një ditë zie.

Besniku e pagoi kafënë dhe doli. Zia këtu nuk ishte e shpallur, por njerëzit e ndienin në shpirt. Ajo ishte shtrirë përmbi peizazhin e fshatrave e qyteteve të Kosovës, përmbi dasmat dhe përmbi vdekjet. Edhe një kafe e porositur nuk mund të pihej pa u përshkitur nga kindi i zisë. Me gjithë fatkeqësinë, këto janë fjetet që e mbajnë gjallë shpirtin e këtij kombi, - mendoj me vete dhe iu bë se në vesh po i fliste ai burri trupvogël, pastaj Ramizi me atë zërin e tij me tone shfajësuese dhe bashkë me ta përzihej edhe ajo fjali e shkurtër dhe e prerë e kamerierit

“Sot është ditë zie në Shqipëri”. Një ditë e gjatë zie, që shtrihet në tërë historinë, “sa hutim” thirri me zë.

4.

Inspektor Steva, veteran i shërbimit në policinë e fshehtë jugosllave, nënvizoi me ngjyrë të kuqe emrin nën numrin rendor 124. E lexoi edhe një herë për t’u bindur se e kishte nënvizuar atë që e kishte vendosur. Ishte nënvizuar saktësisht. Mori një fletore tjetër dhe nisi ta shfletonte me ngut. U ndal në një vend dhe filloi të nënvizonte edhe aty. Ishte e qartë se shënimet i përputheshin, sepse ai tundi kokën në shenjë miratimi dhe kënaqësie. Operativët e seksionit të tij i kishin mbledhur të dhënat me kujdes dhe i kishin sistemuar ashtu që t’ia lehtësonin punën.

Pas një trokitjeje të lehtë në derë, në zyrë u futën dy ndihmësit e tij, që i kishte ndalur vetë, për të trajtuar në qetësi disa punë jashtë orarit zyrtar. Ata, pa ia prishur aspak terezinë eprorit, zunë vendet e tyre, në karriget ku uleshin zakonisht. Njëri nxori kutinë e cigareve, e ndezi një dhe ia afroi tjetrit. Ai refuzoi me kokë dhe me dorë njëherësh. Tjetri e lëshoi kutinë e cigareve në tavolinë dhe nxori disa shtëllunga tymi, me një hukamë të çuditshme në drejtim të kolegut të tij.

Steva ngriti kokën, i përshëndeti ftohtë dhe sërish u thellua në shkresurinat që i kishte para vetes.

- Ky rast është shumë i veçantë, - foli pas pak Steva. Dy të tjerët lëvizën, duke u afruar më shumë nga ai, si t’u ófronte diçka për të lexuar. - Këtë rast duhet ta trajtojmë me seriozitet të madh, - plotësoi Steva.

- Si duket ky rast nga aspekti politik? - pyeti ai që e mbante cigaren në gojë.

- Shumë i veçantë. Ky tip nuk është politikan, as kush e di se çfarë. Mirëpo, idetë e tij janë të rrezikshme. Mua më tmerrojnë idetë e tij.

- Domethënë është një rast i komplikuar? - pyeti ai që pak më parë refuzoi cigaren, dhe që tash ishte bërë sy e vesh, duke e përpirë nga kureshtja eprorin.

- Varet si shihet puna. Nuk është i komplikuar në aspektin publik e politik, sepse ky është një gazetar i thjeshtë. Nuk punon për asnjë lloj agjente ose ku ta di unë. Prapa tij nuk qëndron ndonjë grup politik a ku ta di unë. Nga kjo pikëpamje pra, rasti nuk mund të ketë implikime të padëshirueshme. Mirëpo, nga këndi tjetër, nga ai i rrezikut që paraqesin idetë e tij, ky është rast që të bën për të dhënë alarm. Madje, kam frikë se jemi vonuar. Sidoqoftë, duhet të veprojmë me vendosmëri sa nuk është bërë tepër vonë.

- Sa po kuptoj, këtij tipit duhet t'ia dredhin qafën? - pyeti ndihmësi i parë, duke e shkundur cigaren në tallvë.

Steva pohoi me kokë, po nuk foli. Dy të tjerët e shikuan njëri-tjetrin, pastaj u mbështetën për karrige. E dinin se duhej pritur deri sa të merrte fjalën sërish eprori.

- Ky komb ka një konfuzion të madh në kokë. Si pasojë e pushtimeve të shumta e të gjata, këta janë trullosur shumë. Kanë zhvilluar sistemin e pakënaqësive permanente, po nuk kanë zhvilluar sistemin e refuzimit mbi ide dhe mbi projekte të qarta. Për këtë arsye, pakënaqësitë u shuhen njëra pas tjetrës dhe kjo shoqërohet me kthimin e pakënaqësisë brenda tyre, duke kërkuar tradhtarët, spiunët, besëthyerit, ashtu që energjinë e harxhojnë kot. Kjo prirje e tyre na ndihmon që vazhdimisht ta ruajmë dhe ta shtojmë epërsinë dhe t'ua

thyejmë aspiratat që i kanë.

Steva bëri një pushim të shkurtër, si për të hetuar shkallën e vëmendjes së dy bashkëpunëtorëve të tij. U zgjat dhe e mori një cigare. E rrotulloi atë nëpër gishtërinj derisa ata ia ndezën.

-Faleminderit Rade, - tha Steva dhe vazhdoi me një ton edhe më të lartë, - në periudhën e re socializmi na ka ndihmuar jashtëzakonisht shumë, që t'ua imponojmë harresën, shpëlarjen e trurit. Ata me shumicë qenë bindur se historia e tyre dhe e krejt njerëzimit fillonte me socializmin. Shqiptarët qenë të vetmit në botë që e shpallën shtetin e tyre shtet pa fe dhe që rrënuan kisha e xhamia deri në themele. Një kohë bënë përpjekje që ta kinezifikonin kombin e tyre, që ishte diçka që i tejkaloi edhe parashikimet tona më optimiste. Sërish e kthyen historinë e tyre në zero. Pas një konsolidimi të vogël që bëri Shqipëria në këto vitet e fundit, sërish ia arritëm, bashkë me miqtë tanë, që t'ia fusin flakën.

Steva disa çaste pushoi. Sërish i shikoi kolegët e tij me një shikim depërtues. Shkëlqimi në fytyrat e tyre ishte i dukshëm.

- Mirëpo, këtu në Kosovë, këtu ka filluar të na ngatërrohet lëmshi më shumë. Këtu duhet të bëjmë përpjekje që të korrim fitore edhe më të madhe që t'i vëmë si kurorë në ballë të serbizmit të shenjtë. Këtu ka filluar të forcohet ideja e pavarësisë. Kjo ide është shumë e rrezikshme.

Steva e ngriti zërin, si t'u kërcënohej edhe atyre që po e dëgjonin. E kapi një tërbim i madh, që kërkonte një vrimë ku të derdhej si katrani i valë.

- Prandaj duhet t'ua shtypim kokat ideologëve të pavarësisë së Kosovës. Me ta nuk ka muhabet tjetër! Duhet t'i qërojmë një nga një.

- Kosova është jona dhe jona do të mbetet sa të jetë jeta, - klithi ai që rrinte në karrigen në anën e djathtë të Stevës.

- S'ka fjalë, - plotësoi Rade dhe i shtrëngoi grushtet.

- Ky gazetari, që e quajnë Besnik Shtylla, është njëri prej atyre që e ka mbushur kupën. Ka shkruar shumë artikuj në gazetat shqipe dhe në disa gazeta të huaja, ku plason ide të rrezikshme. Një kohë na bënë punë fjalët që përhapëm për të se gjoja ishte spiun i yni, mirëpo tash kjo nuk po pi ujë. Është kuptuar se ka qenë një truk. Tashmë nuk kemi mundësi ta ndalim me truqe të tilla, sepse ai ka shkuar shumë larg. Ne duhet të krijojmë një proces ku do ta fusin si pjesëtar të një grupi terroristësh, ta torturojmë deri sa të pranojë se është në atë grup dhe ta dënojmë me disa vjet burg.

- Po nëse nuk pranon? - pyeti Rade.

- Mos u bëj pesimist me të parën, vëlla Rade, - foli Steva me një ton më të butë, pothuajse prindor. - Ne kemi metoda që e bëjmë edhe gurin të flasë, e lëre më një gazetar të përshurtë. Po, nëse ai nuk flet dhe nuk e pranon atë që ne e kërkojmë prej tij, atëherë ajo është zgjedhja e tij. Nuk mund t'i ndihmojmë ne, nëse ai nuk dëshiron t'i ndihmojë vetes, - shtoi Steva, gjithnjë me ton të butë, gati letargjik.

Puna e gjatë në policinë e fshehtë, ia kishte zhvilluar aftësinë e ndërrimit të stilit të bisedës, nga toni kërcënues, në ton gati përkëdhelës, nga bërtitma në mahi të lehtë.

- Nga përgjimet e telefonit të tij, këtë mos të harroj t'ua bëj të njohur, është e qartë se ai është një nacionalist i papërmirësueshëm.

- E qartë është dhe s'ka si bëhet më tepër! - ia mbajti anën disponimit të eprorit ai që quhej Rade.

- Këta duan ta bëjnë Kosovën shtet të pavarur, sipas modelit të gjermanëve, pra një Austri shqiptare ose kështu disi. Kjo është ideja e këtij tipi. Ai e do Shqipërinë siç e duan të gjithë të tjerët, por ai ka idenë që Kosovën ta shndërrojnë në qendër të shqiptarizmit të tyre. Nëse kjo ideologji mbërrin të dalë nga konfuzioni i tyre, atëherë ne më mirë ta vrasim veten me dorën tonë, vëllezër! Ne nuk ua kemi lejuar shqiptarizmin në Shqipëri e po ua lejojmë këtu, në tokën e Car Dushanit!

Steva u ngrit në këmbë. Si me komandë, menjëherë u ngritën edhe dy të tjerët, duke marrë qëndrim gatitu.

- Uluni, uluni!

- Mendova se po niseshim në aksion, - tha Rade.

- Më vonë Rade, se e kam edhe një fjalë.

Rade bëri një gjest shfajësimi me kokë e me dorë dhe u ul, gjithë sy e veshë. Edhe tjetri, Voja, u ul dhe vuri kokën në duart e bëra si hark në tavolinë.

- Desha të ndaj me ju një brengë. Politikanët tanë nuk po ecin me guximin e duhur. Është fakt se amerikanët e kanë bërë një kërcënim me atë vijën e kuqe të tyre. Mirëpo, punët po keqësohen, vëllezër! Koha po punon kundër nesh. Ne duhet të jemi më të vendosur.

- Kur do të ishte më e përshtatshme ta bënim arrestimin, - pyeti Rade.

Steva shikoi orën. Mandej i shikoi letrat që i kishte në tavolinë. E tundi kokën.

- Kam menduar t'ia bashkangjesim këtij grupit që po e akuzojmë për terrorizëm. Më duket se inkuadrohet mirë këtu. Ka një logjikë, sepse shkrimet e tij janë në fakt terroriste.

- Keni të drejtë, - tha Rade.

- Sa për arrestimin, më së miri është të bëhet pasnesër. Në mëngjes, shumë herët. Ta gjejmë në shtrat. Me

brekë nëpër këmbë. Ashtu e zhburrërojmë që në fillim.

- Dakord, - tha tjetri.

- Tash po e bëjmë planin e detajuar, - tha Steva. - Një plan që nuk do t'i mungojë asnjë element. Derisa po zgjatë turbullira e madhe në Shqipëri, ne i kemi duart plotësisht të lira t'i kryejmë disa punë këtu. Këta irredentistët këtu janë të hutuar nga ajo që po ndodh atje dhe nuk do të dinë si të veprojnë. Ndërkaq bota po merret me të drejtë me trazirat që kanë shpërthyer atje dhe nuk ia ka ngenë të merret me ne. Bota edhe ka të drejtë.

Dhe, qeshi me zë të lartë, që ishte shenjë se ai e kishte mbyllur debatin. Kështu e kishte zakon prej shumë vitesh, ndërsa bashkëpunëtorët e njihnin atë shprehi.

I fërkoji sytë një copë herë derisa i ndjeu ta thernin majat e thonjve. Nëpër kujtesë po i notonte një urë e drunjtë, të cilën po e godisnin valë të turbullta me një egërsi bishe, si dhe një siluetë fëmije që, mu në mes të urës, mbahej për litarin anësor gjysmë të kalbur. Fëmija thërriste sa mundte, po zëri i tij assesi të dëgjohej nga ushtima e egër e valëve. Ishte një copëndërr që ishte thërmuar nga zgjimi i beftë, që përpiquej t'i ikte rrjetit të kujtesës dhe të kthehej atje ku e kishte boshtin, në zonën e muzgët. Me dhjetëra herë i kishte ndodhur ashtu me atë copëndërr kryeneçe, e cila kurrë nuk zbulohet deri në fund. U dashka t'i pres thonjtë, mendoj, dhe i lidhi pas koke shuplakat që po i djersinin. Në tavan po i shikonte të njëjtat harta që i shihte aty çdo mëngjes. Në vendet ku kishte rënë gëlqerja, ishin krijuar rebuse të ndryshme, të cilat ai i krahasonte me hartat e shteteve. Ishte aty harta e Belgjikës si një dele e paqethur, harta e Japonisë në ato copëzime ishujsh si copa qelqi të thyera e të hedhura në një kovë plot ujë, harta e Gjermanisë me një kafshim të ashpër në anën e djathtë të poshtme të kuadratit, harta e Amerikës Jugore, si dardhë e vizatuar mbrapsht, harta e Grënladës si zemër e futur në formalinë, harta e Shqipërisë si lëkurë e regjur dhie, së cilës i janë prerë mizorisht gjymtyrët... Kishte edhe të tjera harta, po ai gjithmonë krahasimet i ndërpriste kur e shikonte atë vend ku rënia e gëlqeres kishte krijuar atë formë të lëkurës së regjur të dhisë me gjymtyrë të amputuara. Shpeshherë përpiquej që atë ta linte të fundit,

mirëpo kjo nuk ishte e mundshme, sepse sytë vetë shkonin e qepeshin atje, duke i shkaktuar kështu një ankth. Kjo ndjenjë po e pushtonte si centrifugë, kur ra zilja. Ai e vërejti të shoqen që u ngrit nga shtrati dhe u nis me ngut ta hapte derën, që po shikonte nëpër thjerrëz dhe dukej si e ngrirë. Kur ajo po vinte drejt tij me do hapa të vegjël, të shformësuar dhe krejt e prishur në fytyrë, ai e mori me mend se ç'po ngjiste. Mbase edhe i tha gruaja se ishte policia, por truri i Besnikut tashmë e kishte formuar vetë atë fjalë.

Edhe pse kabinëza ishte krejtësisht e errësuar, ai mund të orientohej disi. Në semaforin kryesor u bë një ndalim më i gjatë. I përfytyroi njerëzit që sigurisht nxitonin nëpër atë vendkalim dhe që sigurisht e shikonin me bisht të syrit e me frikë veturën e policisë, e cila kërcënueshëm ulërinte dy-tre hapa larg tyre. Vetura u nis me shpejtësi dhe me alarmin e njohur. Kjo kthesë është te Banka e Kosovës, në të djathtë është Hotel Grandi... ja, tash, nga kjo kthesë rruga shpie drejt e në ndërtesat e policisë. Këto parashikime po i bënte kur vetura u ndal vërtet dhe u dëgjuan rrapëllimat e dyerve dhe kërcimi i policëve në trotuar.

Kur zbriti, ishte i dërrmuar sikur të kishte udhëtuar me orë të tëra. Njëri nga policët e shtyri që të ecte përpara, drejt portës së madhe ku rrinin disa policë të tjerë me automatikë që i mbanin në drejtim të rrugës.

Zyra në të cilën e futën ishte mjaft e madhe, një lloj kabineti policor dhe kjo ishte shenjë se do ta merrte në pyetje ndonjëri nga zyrtarët e lartë. Njëra anë e murit ishte fund e krye me vitrina metalike, të mbyllura me dryna të tipit "Elzet". Këtu mund të jenë dosjet, mendoi. Ato ditë aq shumë flitej për dosjet, saqë ajo ishte bërë një bisedë që s'mund të evitohej në asnjë mënyrë.

Dhe, ishin biseda në të cilat fërgëllonte një ankth. Çka s'thuhej për dosjet. Thuhej se në to mund të gjeje shënimet më të detajuara e më të sakta, edhe ato fjalë a ndodhi që me kalimin e kohës vetë i ke harruar. Aty gjendej e shënuar ajo që ke mundur ta thuash në një bisedë me miqtë, në një shëtitje, në një dasmë a në një varrim. Dhe ai, informatori, do ta ketë mbajtur mend, do ta ketë hedhur në letër dhe do ta ketë dërguar pastaj në atë shërbim. Thuhej se në ato dosje gjërat janë të stërmadhuara, të ekzagjeruara, ngase informatorët, për ta arsyetuar rëndësinë e punës së tyre, i rrisin fjalët, i konstruktojnë ndodhitë...

Polici, që e kishte shtyrë kur kishte zbritur nga vetura, ishte aty pranë dhe po e shikonte me një urrejtje të pafshehur, ndërsa sytë i rrëzëllenin si gaca. Kishte një fytyrë rrumbullake, nofullat si të dala dhe një hundë të ndrydhur, si të një boksieri në fund të karrierës. Në dorën e djathtë mbante shufrën e gomës dhe herë pas herë me të godiste lehtë dorën e vet të majtë. Dera u hap dhe brenda hyri Steva, i shoqëruar nga dy bashkëpunëtorët e tij, Rada dhe Voja. Ai eci drejt tavolinës pa e shikuar askënd, u ul me rrëmbim dhe e hapi një dosje. Filloi ta shfletonte ngadalë, sikur s'kishte të bënte me asgjë të kësaj bote, kur, pa e ngritur kokën fare, tha:

- Hiqjani prangat!

Rade u afrua dhe ia hoqi prangat, duke e goditur të arrestuarin me bërryl në bark. Besniku, krahas lehtësimit që ndjeu në zogjtë e duarve, që i ishin mpirë nga shtrëngimi, nga goditja ndjeu dhembje. U përpoq të drejtonte shtatin, po dhembja nga goditja në bark e bëri që të kërreusej lehtë. Po fillon një sprovë e rëndë për mua, mendoi. Do të mundohen të më poshtërojnë e të më fyejnë, ashtu si e kanë zakon.

- Emri dhe mbiemri! – kumboi zëri i inspektor Stevës.

- Besnik Shtylla.

- Kush ka qenë ai idiot që të ka vu këtë emër? - ulëriti inspektori. Ai e kishte ushtruar metodën e frikësimit të të arrestuarve qysh në fillim të marrjes në pyetje. Ishte bindur se nëse e thyente të arrestuarin me fjalët e para, më lehtë e nxirrte deklaratën që kërkonte. Besniku po shikonte përdhe pa nxjerrë asnjë fjalë.

- Me ty po flas, idiot! – bërtiti Steva, kërceu nga karrigia dhe iu vërsul Besnikut dhe e goditi me shuplakë në fytyrë. Besniku ndjeu t'i digjte faqja si nga një prekje e flakës. Megjithatë, nuk e ngriti shikimin e as nuk foli.

- Mbaje mend mirë: kushdo që të ka pagëzuar, ka qenë idiot, sepse ky emër nuk u vihet tradhtarëve. Ndërsa, ti je një tradhtar. Je një idiot. Ku është parë që të punosh kundër shtetit në të cilin jeton, në të cilin je shkolluar dhe në të cilin nuk të mungon asgjë!

- A mund të angazhoj një avokat? - foli Besniku me një zë të dridhshëm, duke e shikuar inspektorin e hakërruar.

- Këtu nuk të ndihmon askush. Këtu unë jam ai që vendos për jetën tënde.

- Unë nuk di pse më keni arrestuar... Prandaj, më duhet avokati.

- Merr vesh, nuk të ndihmon askush këtu! Unë do të të tregoj ty se si e pëson kushdo që punon kundër këtij shteti.

- Atëherë më tregoni për çka akuzohem!

- Ti je terrorist dhe do të trajtohesh si terrorist.

- Nuk po ju kuptoj zotëri! - ngriti zërin Besniku. - Me të vërtetë nuk po ju kuptoj. Unë kurrë nuk kam bërë ndonjë thirrje për terror e as për dhunë, për kurrfarë dhune.

- Këtë do ta shohim. Dosja që kam në tavolinë tregon se ti jo vetëm që ke bërë thirrje për terror, por edhe je pjesë e një organizate terroriste. Je ideolog i saj. Para disa ditësh e kemi arrestuar një grup dhe ata kanë depunuar deklarata se ti je ideologu i organizatës. Prandaj je këtu!

- Ju mund të merrni deklarata të rreme prej kujt do qoftë, por unë nuk i përkas asnjë organizate, jam vetëm gazetar dhe asgjë më shumë.

- Do të të ballafaqojmë me ata të tjerët dhe do ta shohim.

Steva ndjeu se shkulmi i parë i sulmit, nuk i kishte ecur ashtu si e kishte menduar. Nuk kishte arritur sukses që të arrestuarin ta frikësonte. Përkundrazi, ai kishte përballuar furinë e sharjeve dhe goditjeve të fillimit dhe kishte filluar të merrte pozicion më ofensiv. Në rast se nuk ecën thyerja e të arrestuarit në fillim, ai e kishte variantin rezervë të tejzgjatjes së marrjes në pyetje, të stërmundimit të të arrestuarit me pyetje e me rrahje të herë-pashershme, me etje e me pagjumësi. Ishin metoda që jepnin rezultate, megjithëse i shkaktonin shumë lodhje edhe atij vetë. Por, ai ishte i bindur se nuk kishte zgjidhje tjetër, sepse puna duhej të kryhej, procesi duhej të montohej, armiqtë duhej të ndëshkoheshin me dënime sa më të rënda. Me mendimin se hetimi do të ishte i mundimshëm dhe do të zgjaste shumë e do të kërkonte edhe zbatimin e metodave brutale, ai u rikthye në karrige dhe sërish filloi t'i shfletojë shënimet që i kishte përpara vetes.

- Emri i babës!

- Adem.

- Sa vjeç është?

- Ka vdekur para dhjetë vjetësh.

- Ashtu? A ka qenë armik i shtetit edhe ai?

Besniku heshti. Në çast ia përshkoi kujtesën fytyra e babës, fytyra e zbehtë e tij, kur po luftonte me sëmundjen e rëndë të kancerit në mushkëri, pas punës tridhjetëvjeçare në minierën e Trepçës. Fytyra e tij ishte paqësore, me një pikëllim të lehtë, por pa asnjë shenjë armiqësore ndaj askujt. Tridhjetë vjet kishte punuar si minator, në mëngjes kishte hyrë në zgafellë dhe kishte dalë më mbrëmje, në një punë me tri turne, duke këmbyer ditë e net, verë e dimër. Fytyra i kishte marrë gjithnjë e më shumë ngjyrën e argjendtë, të cilin po e nxirrte nga rropullitë e minierës së Trepçës, por nuk ishte ankuar kurrë. Ishte i kënaqur me punën e vet, ishte i kënaqur që fëmijët po rriteshin e po bëheshin të zotët e vetes, po dilnin në bukën e vet dhe në fatin e vet.

- Mos të ka marrë malli ta takosh? - ironizoi inspektori, i bindur se e zuri në një çast dobësie të arrestuarin. Por, Besniku nuk foli.

- Mund të ta plotësoj dëshirën ta takosh, nëse do. Nëse nuk bashkëpunon me ne, kjo edhe do të ndodh shumë shpejt! More vesh?

Sërish u bind se hetimi do të ishte i gjatë dhe i mundimshëm edhe për të, sepse i arrestuari po i dilte arrë e fortë, edhe pse nga informacionet që i kishte, i rezultonte se është inteligjent, por tip labil dhe jo shumë i vendosur.

- Emri i nënës!

- Azemine.

- Rron?

- Rron.

- Sa keq për të, kur të marrë vesh se ç'ia ka gjetur djalin e hasretit! Tragjedi.

- Vërtet është tragjedi kur nënave ua arrestoni djem-

të e pafajshëm, - foli me vendosmëri Besniku. Në një moment iu duk se zëri i tij kishte një kumbim tjetër, të padëgjuar deri në atë çast. Nuk ka kthim prapa, mendoi. Më duhet të qëndroj, sepse burracakëria nuk ndihmon për asgjë.

- Mjaft, idiot! - ulëriti Steva, kërceu nga karrigia dhe u vërsul drejt Besnikut.

- Ta tregoj unë trimërinë ty!

Filloi ta godasë me grushte dhe e rrëzoi nga karrigia. Besniku bëri përpjekje të mbrohej nga goditjet në kokë, por tërbimi i inspektorit ishte si i një bishe kur e sulmon prenë e tij. Ndjeu t'i merreshin mendtë dhe t'i errësohej shikimi. Steva e ndaloi sulmin dhe qëndroi triumfues mbi kokën e të arrestuarit. Pati idenë se e kishte riven- dosur epërsinë e vet psikologjike ndaj viktimës dhe kjo e qetësoi. Ishte i bindur se pas asaj që e përjetoi, Besniku do të fillonte të thyhej. Me atë ndjenjë doli nga zyra, duke ua bërë me shenjë kolegëve të vet, që ta ndihmonin të arrestuarin të vinte në vete. Ata të dy u afruan, e kapën për krahësh, e ulën në karrige, njëri mori një gotë ujë dhe ia përplasi për fytyrë e pastaj mori dhe një fashë e filloi t'ia fshinte gjakun që po i rridhte nga vetulla e djathtë. Të gjitha këto veprime ai po i bënte me një shkathtësi, si të një aktori, që e përsëritë rolin në një shfaqje.

- Shefi është pak më i ashpër, mos ia vë re, - recitoi Rade. - Ai di të jetë edhe më i ashpër, prandaj duhet ta kesh kujdes e të mos e provokosh. Më mirë është të bashkëpunosh. Je djalë e ri, e ke jetën përpara. Nëse bashkëpunon me ne, kjo punë përfundon shpejt dhe ti kthehesh në familje, pas asnjë pasojë. Kupton?

- Mos e merr veten në qafë, - plotësoi tjetri. - Shefi nuk të lë të dalësh pa firmosur deklaratën për veprimta-

rinë armiqësore. Kuptoje!

- Nëse bashkëpunon, nuk ka problem. Nuk ka nevojë për kurrfarë firme, për kurrfarë deklaratë. Vetëm na premtan se bashkëpunon me ne dhe ikën në shtëpi pa asnjë pasojë. Mjafton të na informosh për gjërat që ndodhin në rrethin ku punon dhe ku jeton.

Besnikut po i merreshin mendtë sa mezi i regjistronte fjalët e zyrtarëve të policisë sekrete. Figura e nënës, me atë pikëllim të përhershëm në sytë e saj të futur thellë në mollëza nga pleqëria, po i endej turbull nëpër kujtesë.

Pas disa minutash u kthye Steva dhe u ul në karrigen e vet, pa shikuar njeri.

- A je i martuar? - pyeti Steva me në zë më të qetë.

- Po, - ia ktheu Besniku me gjysmë zëri, pa e ngritur kokën, sepse marramendja po i rritej, kur e lëvizte kokën.

- Emri i bashkëshortes!

- Arta, - gjegji Besniku.

- Të gjithë kanë emra armiqësor! Me këso emrash shqiptarët duan të thonë se edhe qytetet greke si Arta, janë në të vërtetë qytete shqiptare. Një nacionalizëm i paparë.

Ndezi një cigare dhe u ngrit nga karrigia e filloi të endej nëpër zyrë.

- Por ne do ta çrrënjoshim! Nëse është nevoja do t'ua thyejmë kokat që t'ua heqim idetë nacionaliste prej mendjes. Ndërsa, gratë do t'ua lëmë të veja e fëmijët jetimë.

- Unë besoj, shef, se me këtë djalin do të mirëkuptohemi. Ky është i ri dhe mund të përmirësohet. Duhet t'i japim një shans për bashkëpunim.

- Po, Rade, nëse bashkëpunon, do ta mbyllim këtë rast me marrëveshje.

- Unë nuk bashkëpunoj me shërbime sekrete, foli Besniku, me zë të ulët, por të prerë. Kur e nxori fjalinë të plotë, ndjeu lehtësim, sepse derisa po e formulonte në mendje, i dukej se nuk do të mund ta shqiptonte me zë. Dhe, jam i pafajshëm, e përmbylli mendimin.

Steva u tërbua sërish. U nis drejt tij duke nxjerrë disa ulërime dhe e goditi me shqelm më bark. Kur Besniku u përmbys nga karrigia, e goditi me shqelm edhe në kokë, me një goditje edhe më të fortë se e para. Dy të tjerët u stepën nga egërsia e pakontrolluar e shefit të tyre. Por, ata nxituan ta rikthenin të alivanosurin në vete, duke i hedhur ujë të ftohtë dhe duke ia shkundur kokën.

- Më vjen keq të them, shef, por më duket se duhet ta trajtojmë më me kujdes këtë djalë, - tha Rade, duke qenë ende i gërmuqur mbi trupin e Besnikut. - Nuk fitojmë asgjë nga vdekja e tij.

- More do ta shkatërroj nëse vazhdon me këtë kokëfortësi. Ka kaluar koha kur i trajtonim me metoda edukative këta faqezi. Këta janë armiq të shtetit andaj duhet të trajtohen si armiq.

- Unë vetëm po përpiqem të them se gjendja e tij është përkeqësuar tej mase. Ose do ta pranoj deklaratën ose nuk më del i gjallë nga duart, - ulëriu Steva, i cili po endej me hapa të vegjël nëpër zyrë.

Kur i arrestuari erdhi sërish në vete dhe po rrinte i mbështetur më karrige, Steva iu afrua, e kapi për nofulle dhe foli ngërmueshëm:

- Çfarë feje ke?

- Jam mysliman, - gjegji Besniku.

- Aq më keq për ty. Meqë je mysliman, askush në botë nuk çan kokën se çfarë të ndodh. Ju jeni një farë e keqe, që duhet të çrrënjohet. Mund të shpëtojnë vetëm

ata që konvertohen. A pranon ti të konvertohesh?

- Jo, - gjegji Besniku me një zë të ngjirur, por të qartë.

- E pse jo?

- Besimi është ndërgjegje, nuk është kostum që të ndërrohet.

- Për të shpëtuar, kjo është rruga.

- Rruga e shpëtimit, është rruga e besimit tim. Mua më mjafton kjo.

- Mirë, po a ka ndonjë këshillë që mund ta pranosh prej nesh?

- Ju nuk jeni për të dhënë këshilla.

Steva sërish e humbi durimin dhe e qëlloi me shuplakë në fytyrë. U habit nga ftohtësia e lëkurës që sapo përshkoi me shuplakën e vet. Pati ndjesinë e çuditshme se e preku vdekjen. Iu kujtua se një fytyrë aq të akullt e kishte prekur edhe një herë tjetër, para shumë vitesh. Atë femër e kishte njohur në një ndejë, që e kishte organizuar kumbara i tij. Në mesin e shumë mysafirëve ishte edhe ajo, Mirjana, një mësuese e re fshati. Stevës i kishte bërë përshtypje se vajza rrinte shumë e druajtur dhe e vetmuar në atë ndejë. Pas një kohe, ai iu afrua dhe u njoftua me të. Biseda i rrodhi më lehtë nga sa e paramendoj me atë vajzë të ndrojtur. Meqë ndeja po bëhej më e zhurmshme për shkak të pijes pa karar, Steva i propozoi vajzës që të takoheshin në një rast tjetër e të njiheshin më mirë. Vajza pranoi me një lëvizje koke, duke buzëqeshur mes një hutimi. Të nesërmen Steva po e priste vajzën te stacioni i autobusëve, ku ajo mbërriti me njëfarë vonese. Pasi pinë kafe në restorantin "Union", Steva e mori në banesën e vet, që ishte vetëm nja dyqind metra larg. Në fillim vajza kundërshtoi të zhvishej, por Steva filloi të tregohej insistues dhe ia

shqeu këmishën. Vajza filloi të egërsohej, ta gërricte me thonj dhe ta shtynte me një fuqi të habitshme. Por, kur filloi të ulërinte, Steva e goditi me grushte në bark, aq sa i ndali frymën. Vajza u rrëzua si t'ia kishin prerë këmbët në gjunj. Pa u brengosur për agoninë e saj, Steva ia hoqi brekët dhe e dhunoi me një pasion të egër. Pasi kreu punën e vet, filloi t'ia fërkonte ballin që ta kthente në vete. Lëkura e ballit dhe e fytyrës së vajzës, ishin të ftohta, si një copë e stërmadhe akulli. Ajo ftohtësi iu ngjit në duar dhe e shoqëroi për vite të tëra. Prandaj, Steva bëri përpjekje që ta fshinte sërish nga kujtesa, duke folur me zë të lartë:

- Pse po e inspiron kryengritjen kundër shtetit?

- Nuk është ftesë për kryengritje. Është kërkesë për lirinë e vendit tim.

- Vendi yt nuk është këtu. Vendi yt është përtej Bjeshkëve të Nemuna.

- Vendi im është këtu dhe ky vend po e kërkon lirinë e vet.

- Ta tregoj unë lirinë, idiot! - ulëriu Steva dhe iu vërsul me egërsi. E goditi me grusht në kokë dy herë, pastaj kur Besniku ra përtokë, e qëlloi me shkelm në kokë dhe në bark.

- Mjaft, shef, - bërtiti Rade dhe u afrua e e tërhoqi lehtë për mënge.

6

Banja e hotelit e mbuluar me shkumë të bardhë sapuni, me shkumë të bardhë sa s'thuhet me fjalë, sakaq u s'formësua dhe filloi të sillej me shpejtësinë dhe ashpërsinë e gurit të mullirit. Përplasja për pllaka, krisma e kokës i ngjet krismës së pushkës në një hapësirë të mbyllur dhe hingirizjes në kor. Guri i mullirit sillet më ngadalë, zënë të shihen vragat e tij si në fotografitë planetografike të vragave të një pjese të hënës. Dora e mullisit, e zbardhur nga mielli, bëhet grusht dhe ngrihet me shpejtësi mbi lartësinë e kokës dhe ta zë frymën si alergjia e penicilinës. Banja e shformësuar sillet vërdallë dhe shkuma e sapunit rrjedh korridoreve të hotelit, i mbulon saksitë, reproduksionet e varura nëpër mure dhe radiatorët. Dikush zgërdhiet, dikush thërret përvaishëm, s'dihet kush, ngase fytyrat nuk shihen nga shkuma e sapunit...

Ç'kërkon kjo fantazmë këtu, në kafenenë e Lajpcigut me ajër të ndotur, e kujt është kjo hundë, i kujt është ky vesh, ha, ha, ha, unë dua verë të kuqe, po mirë preke me majë gishti cepin e tavolinës dhe vera e kuqe do të rrjedhë sa të të dojë qejfi... Avujt ngrihen përpjetë, zënë hënën e plotë dhe bie shkumë, gurë mulliri. Mefisto, pse s'e bën një pauzë të shkurtër, paj të shkurtër bëje, po deshe edhe më të shkurtër se pauzat në dramat e Joneskos... Nëpër Qafën e Llogorasë autobusi përdridhet si një gjarpër, rrotat gjigante si gurë mulliri gërtyejnë asfaltin, krijojnë gropa të thella. Trungjet e ullinjve ngushtojnë rrugën, format e tyre të mistershme janë si fantazma

që lëvizin nëpër një pjerrtësi të lemerishme. Poshtë deti shkumëzon me tërbimin e një përbindëshi, fryma të zihet nga marramendja. Himara, si një zog i trembur, mezi merr frymë nga deti, nga përbindëshi. A dinë të flasin këta njerëz, pse ia kanë kaq shumë frikën detit, në dreq të mallkuar le të venë. Guri i mullirit sillet dhe mielli i bërë pa skaj zë frymën, dora e mullisit bëhet grusht, ngrihet me shpejtësi mbi lartësinë e kokës... Rresht për dy, ec para, një-dy-tre, një-dy-tre, djathtas drejtohu, gati-tu, ec para... Dhjetari i nxirë në fytyrë, me sytë që i nxjerrin gaca, bërtet në kupë të qiellit, shan në gjuhën e vet, jep urdhra, ndërsa dora e mullisit, e zbardhur nga mielli, ngrihet në lartësinë e kokës. Qyta e pushkës ka formën e çekanit ortopedik që thyen eshtra bum, bum, bum, ka formën e kafkës së thyer qyta e pushkës në duart e dhjetarit me fytyrë të nxirë. Çeta përparon, rrëshqanë nëpër kallamishte, të shtënat shurdhojnë, dhjetarit i nxjerrin sytë gaca dhe ai shan në gjuhën e vet pa pushim, nënën e nënës, në Danub do të të hedh, në rrjetat e peshkatarëve do të përfundosh, qen bir qeni, racë e fëlliqur... atje e ke vendin, përtej Bjeshkëve të Nemuna ti, armik i shtetit dhe i popullit, bum, bum, bum... Majori rrah hartën me thupër të hollë, e sheh sa i vogël është ai që ju i thoni atdhe e që ne mund ta bëjmë hi e pluhur sa çel e mbyll sytë. Mund t'ju hedhim të gjithëve në det, po s'bëni as një darkë të hajrit për peshkaqenët që vijnë pas anijeve. Urdhëro një cigare, pse gënjen, unë e di që e pi, i kam shënimet e sakta për ty e për të gjithë armiqtë e shtetit e të popullit, shërbimit tonë asgjë nuk i shpëton... Bum, bum, bum, dora e mullisit - çekani ortopedik - thupra mbi hartë. Kallamishtja bie përtokë dhe uji të derdhet në fytyrë, hyn në vrimat e hundës e në gojë dhe ta zë frymën më keq se alergjia e penicilinës. Mos lëviz

djalë, se ora policore ka filluar dhe zgjat deri në orën pesë të mëngjesit, e, bëre e lëvize, të rrok pushka bri më bri. Hajt, pra, ta këndojmë këngën e Zhujë Selmanit, po me zë më të ulët, pashë Zotin, ktheje edhe një herë kasetën, se kemi kohë sa të duash deri në orën pesë të mëngjesit. Të kujtohet kur na hodhën gaz lotsjellës para “Kafe Theatrit” se si na u zu fryma, kolliteshim, si na shkonin lotët çurg. Ata që u fshehën në Shtëpinë e Mallrave “Gërmia” i tërhiqnin zvarrë nëpër trotuar deri te makinat me kabinëza të errëta. Santiago Nasarin e bënë thele-thele me thikat që i përdornin për të therur derra, vëllezërit Pedro e Pablo ishin kasapë në zë. Kasapë ishin, por xhelatë nuk ishin Pedro e Pablo. Gjorgun e mori pushka dhe ai ndjeu se si toka u ngrit vertikalisht dhe e qëlloi në fytyrë e tha me vete: Po më kthejnë mbarë...

- Po vjen në vete, - tha polici hundëndrydhur që ishte gërmuqur mbi trupin e Besnikut. E qëlloi edhe disa herë me shuplaka në fytyrë dhe i hodhi edhe disa vrushkuj uji të ftohtë.

- Kështu e ka kjo farë e keqe, - tha inspektori. Kish-te vënë këmbët mbi tavolinë, ndërsa duart i kishte lidhur prapa kokës. Kravatën e kishte hequr dhe e kishte fërfëlluar mbi shkresurinat, ndërsa këmishën e kishte shpërthekuar aq sa i kishte dalë jashtë gjoksi leshatak.

- Lëreni edhe pak të kthjellat që të mund ta vazhdojmë trajtimin!

Salla e madhe e zbukuruar me lule, pano e fotografi ishte përplot shkrimtarë-delegatë. Kryesuesi propozonte “trajtimin adekuat” të rendit të ditës dhe pas secilës fjali i pyeste të pranishmit: A pajtoheni? Pastaj zyrtari i lartë i Komitetit Qendror i përshëndeste punimet e kongresit. Ai thoshte se u duhej këputur koka armiqve të pushtetit

popullor dhe të shtetit socialist, thoshte se edhe në këtë sallë ka armiq të tërbuar të kauzës dhe se ata duhej të zbuloheshin e të zhdukeshin me metodën e derratizimit, që përdoret për zhdukjen e minjve. Duartrokitjet ishin frenetike dhe zgjatnin e zgjatnin aq sa t'i mundësonin zyrtarit të lartë që ta hetonte sallën në të gjitha këndet e saj.

- Tash jam edhe më shumë i bindur se në këtë sallë ka armiq, sepse ata në vend se të duartrokisnin, kruanin hundët ose luanin me lapsa kimikë. Salla përnjëherë u hepua dhe po shndërrohej në një banjë hoteli të mbuluar me shkumë sapuni, mirëpo nuk zgjati shumë dhe prapë u kthye në përmasat dhe formën e mëparshme. Çeta po përparonte rrëshqanë nëpër sallën solemne, dhjetarit i nxirrnin sytë gaca, po shante sa po mundte në gjuhën e vet të skëterrshme dhe po i qëllonte me qytën e pushkës mikrofonat.

- Kështu e ka kjo farë e keqe, përsëriste dhjetari - majori - zyrtari i lartë i Komitetit Qendror - kryesuesi i punimeve të kongresit - delegatët. Kryesuesi i kongresit i kishte vënë këmbët mbi tavolinë, ndërsa duart i kishte lidhur prapa kokës. Kravatën e kishte hequr dhe e kishte fërfëlluar mbi shkresurinat, ndërsa këmishën e kishte shpërthekuar sa i kishte dalë jashtë gjoksi leshatak.

- Lëreni edhe pak sa të kthjellet që të mund ta vazhdojmë trajtimin - po thoshte dikush. - Si more dikush? A nuk po e sheh se ky është Feliks Xherxhinski a? Çfarë Xherxhinski, bre, ky është Jagoda, zëvendësi i tij, ndaj të cilit vetë shefi është një amator. Jagoda e bën të flasë edhe gurin. Ai është me siguri. Mund të jetë ky zëri i Lavrentie Berias, ai është kulmi, ai e ka mbytur si qenin edhe vetë gjeneralisimin, e ka lënë me orë të plandosur pa vetëdije në sallon... Po ky pse e qëllon kaq egërsisht

hartën me thupër? Si është e mundur që kapotën gjysmë të grisur të Xherxhinskit ta ketë veshur ky hundëndrydhur? A e di ti se Leninit i dhimbsej një dhelpër dhe nuk deshi ta vriste, po de, iu dhimbs dhelpëra Leninit, ha, ha, ha. Iu dhimbs, ngase vuante nga sifilizi, shkruante testamentë kur dilte nga koma, herë pas here e donte Krupskajën, njëherë pati veshur rroba popullore minoritare, kishte një hyrje të fshehtë për në kabinetin e vet dhe askujt s'i besonte. Mos ishte si në kafenenë e Lajpcigut? Pashë besën, a ai paskësh qenë, a? Ma mori mendja, po nuk isha krejt i sigurt. Kur do të pushojë ky me këto të shara, ky dhjetar që i vjen erë kasapi si vëllezërve Pablo e Pedro? Sa më dhemb koka, o Zot, pse e kam kaq të rëndë kokën, si ta kem të varur për të një gur mulliri. Gruaja ka mundur të ma sjellë një aspirinë, apo ç'u bë edhe ajo, megjithëse s'më besohet të më ketë lënë në këtë gjendje. Po fytyra pse iu deformua aq shumë kur shikoi nëpër thjerrëzën e portës?

Fytyra e gruas, ashtu e deformuar dhe e zbehtë, filloi të lëvizte ngadalë nëpër kujtesën e tij, siç zë të lëvizë një fotografi që më parë është ngrirë në ekran, për shkak të pengesave teknike dhe që pastaj zhbllokohet me vështirësi të mëdha. Ç'ka kështu gruaja? - i vetëtiu në mendje. Ajo po afrohej drejt tij duke u zmadhuar e duke marrë një formë të trishtueshme, shpërbëhej në çast si figura e njeriut robot që nga një pamje krejt njerëzore shndërrohet në një lëndë viskoze dhe derdhet në tokë duke ngritur prej saj avuj verbues, ndërsa në çastin kur shpërbërja duket definitive, formësohet përsëri. Tashmë shiheshin vetëm buzët e saj që mblidheshin ngadalë dhe formonin një fjalë që kishte të bënte me një alarm, me një gjëmë. - Policia! - kishte thënë ajo, me zë të ngjirur.

Defekti ishte evituar nga ekрани dhe lëvizjet e foto-

grafive po bëheshin pa pengesa. Ai pa veten duke u veshur me nguti, gruan duke fshirë lotët, veten duke hapur portën, policët duke ia vënë prangat.... Të gjitha ishin aty të regjistruara, deri në çastin kur inspektori po vinte me shpejtësi drejt tij. Ndërkaq kaosi i pamjeve dhe i ideve, që ishin bërë tërkuzë nga tronditja e trurit, po bënte përpjekje të rikthehej e ta pushtonte sërish botën e tij. Si janë egërsuar kështu ato kujtime? Pse ngatërrohen dhe e luftojnë njëra-tjetrën me kaq egërsi? Ndoshta kjo vuajtje është pastrim, mendoi Besniku. Ndoshta po pastrohem nga mëkatet. Si po vërshojnë këto përfytyrime kështu e si po kutërbojnë disa. Ndihamomë, o Zot!

7

Në të vërtetë, asgjë nuk kishte ndodhur rastësisht. Ngjarjet kishin filluar të ngatërroheshin shumë më herët, në kohëra të errëta, e jo kur po i afrohej me tërbim inspektori. Rrëzëllimi i syve të tij, kur ishte vetëm nja dy hapa larg dhe po e ngrinte këmbën për të goditur e me gojën e shtrembëruar po nxirrte një të sharë, ishin si xixat verbuese që shpërthejnë nga saldimi. Por, të kujt ishin ata sy me atë rrëzëllim verbues? A ishte ai një person konkret apo personazh i një romani? A ishin këto ngjarjet, apo ishte tregimi i tij për to? As kjo nuk po i kujtohej. Megjithatë, e dinte se ishte i shtrirë dhe krejt i pafuqishëm për të bërë diçka më shumë. Madje as për ta luftuar ngatërrimin e ngjarjeve ose të tregimit për to. Jam për tokë... jam i pafuqishëm... jam në një kohë të keqe... ku jam?

Pse kam rënë kaq poshtë?

Pastaj iu duk se po treste në një ëndërr, në të cilën Paul Emili po ia diktonte shkruesit të tij letrën për Anicin. Ai fliste me një zë të rrjedhshëm, duke i ndarë fjalët si me thikë. Nga fjalët që i ndante me pauza të shkurta, dukej se përsëritej një pasthirrmë e acartë, kërcënuese, si ajo që e kthejnë honet. Nuk e fshihte krenarinë dhe gëzimin për triumfin e plotë. Ishte një ngjarje e shënuar në jetën e tij dhe ai këtë e dinte më mirë se kushdo tjetër. Pa marrë parasysh se nëpër ç'tërthore do të përbirohej historia e Romës, nëpër ç'fitore e lavdi do të përjetësohej ushtria romake, kjo ditë do të mbetej e shënuar qartë dhe nuk do ta humbte kurrë madhësinë e saj. Ishte një

ditë që hapte një faqe të re në historinë e botës. Ishte krahu dhe mendja e tij, ajo forcë që e kishte mundësuar hapjen e kësaj faqeje të re të historisë. Kjo nuk do të mund të harrohej kurrë. Sado që do të mund të mundoheshin rivalët e tij që t'ia zvogëlonin peshën e fitores, sado që të bënin krahasime ndërmjet luftërave dhe fitoreve të lavdishme të ushtrive romake, prapë nuk do të mund ta errësonin lavdinë e tij. Pikërisht kur do t'u dukej se e kanë errësuar famën e tij, me retorikën e tyre të zjarrmishme, argumentet do t'u thërrmoheshin si një copë argjile nën peshën e një rrote dhëmbëzore.

Në letrën që i dërgonte pretor Anicit, konsulli Paul Emili, i kishte parasysh të gjitha ato që do të mund të thuheshin në të ardhmen për fitoren e tij mbi Perseun dhe për fitoren e Anicit mbi Gentin. Fitorja ishte e madhe, por ajo duhej shënuar në një mënyrë të atillë që të mos mund të harrohej kurrë.

Diçka më shumë se fitorja në lëmin e luftës, mendoj me vete. Diçka që të ngulitet në ndërgjegjen e të gjithëve për jetë të jetëve. Diçka që do të zëvendësojë atë përrallën për Atlantidën dhe fundosjen e saj të lemerishme, e që do të jetë edhe më e lemerishme, edhe më e pashlyeshme nga kujtesa e breznive. Atlantidën mund ta ketë përpirë uji, një ujë i egërsuar dhe i errët. Po, pas asaj përmbytjeje, pas një kohe krejt të shkurtër, deti prapë ka qenë i kaltër, valët prapë kanë vallëzuar hareshëm, pa lënë të duket kund një shenjë, sado e vogël, e përmbytjes, e rrënimit të madh. Pamja e detit do të ketë qenë edhe më e bukur, sepse janë shkukur kodrat e malet që e kanë penguar kaltërsinë e pafundme. Po për këtë shkak, janë aq të mjegullta legjendat për Atlantidën dhe për atë fundosje fatale. Prandaj, duhet diçka më shumë, diçka që të ngulitet e të mos harrohet për jetë të jetëve. Të mbe-

tet mbi tokë, pezull, gërmadhë. Shkrumb e hi. Me peshën dhe me pamjen e vet të shkaktojë ankth e frikë të përhershme. Edhe syri më i rreptë të turbullohet, kur ta futë në orbitën e vet atë pamje! Gërmadhë, shkrumb, hi... Rapsodët të stepeshin para atyre pamjeve, të kafshonin gjuhët e tyre, të mbyllnin sytë. Rapsodët, këta hileqarë që pamjet reale i zëvendësojnë me pamje të imagjinuara, duke gënjyer e duke mashtruar, kësaj radhe as me fantazinë e tyre të çoroditur nuk do të mund ta tejkalonin tmerrin që do t'u shihnin sytë. Do të silleshin rreth mureve të shkrumbuara të qyteteve, do të shikonin anash si të lajthitur, do të kapnin kokat me duart e tyre të zdrala e do të grithnin fytyrat, sepse fjalët nuk do t'u dilnin lehtë nga gurmazet dhe nga gjuhët e tyre të thara. Kur të përmendnin emrin e tij, do ta ulnin zërin edhe më shumë. Nga frika. Nga tmerrri. Edhe pasi të kalojnë shumë e shumë vjet, rapsodët do të përfytyrojnë se nga fjalët e tyre del tymi i zi, si tymi i qyteteve të shkrumbuara...

Shkruesi po e shikonte me një shikim pyetës. Paul Emili ndjeu zemërimin t'i ngrihej e t'i shkaktonte thatësi në qiellzë. Mos po mendonte shkruesi se konsulli i lavdishëm, i cili me trimërinë e krahut të tij i kishte vënë themele të reja përjetësisë së lavdisë romake, kishte ndonjë çast ligështimi? Shkruesit, për nga natyra e tyre, janë dyshimtarë dhe cinikë, mendoi Paul Emili, para se ta rifillonte diktimin.

Në vazhdim të letrës për Anicin ai i kishte dhënë udhëzimet e nevojshme se si duhej të sillej ushtria në viset ilire. Paul Emili e njoftonte Anicin se Senati i kishte lënë dorë të lirë ushtrisë, për t'i plaçkitur qytetet e pushuara. I jepte porosi se si duhej të vepronin tribunët dhe centurionët për mbledhjen e arit dhe të argjendit të

plaçkitur. Më tutje e udhëzonte që të rrënonte muret e qyteteve të plaçkitura dhe t'i digjte shtatëdhjetë prej tyre deri në themele. Duhej t'i bënte rrafsh me tokë. Kur po e diktonte fjalinë për djegien e qyteteve, iu duk se shkruesi u kërrus edhe më shumë, iu duk se po i dridhej dora me të cilën po shkruante. Ndjeu një kënaqësi për triumfin e vet mbi prirjen dyshimtare dhe cinike të shkruesit dhe u kollit që t'ia bënte me dije hetimin që po i bënte. Duke e shikuar shkruesin ashtu të kërrusur dhe me dorë të dridhshme, ai po përfytyronte lartësitë e flakëve që do të shpërthenin mbi qytetet ilire, shtëllungat e errëta të tymit që do të përhapeshin luginave të lumenjve dhe klithmat e çjerra të njerëzve në gjuhën që atij i dukej e neveritshme. Shkruesi po kërrusej gjithnjë e më shumë dhe kjo gjë po e zbaviste konsull Paul Emilin. Po ia nxiste fantazinë.

Një dridhje e fortë që përmbys gjithçka në këto vende të mallkuara, duhet të burojë nga fitorja ime. Me mijëra luftëra janë harruar e s'i kujton më askush, as rapso-dët më të famshëm. Edhe ato fitoret e mëhershme mbi ilirët, tashmë janë harruar e s'i kujton kush heronjtë e tyre. Ishte një gabim i madh i senatorëve të lajthitur, vendimi që të lihen gjysmë të lira këto qytete të mallkuara. Përse të lihen gjysmë të lira? Që të mbledhin fuqitë e tyre tinëzisht e të përgatisin një hakmarrje barbare kundër nesh? Pirroja pati ardhur në gadishullin tonë dhe na pati shtruar për një fije floku. Fitorja e tij, në betejën në Auskulë të Apulisë, ishte një humbje e tij. Senatorët, megjithëse injorantë, bënë mirë që nuk e pranuan paqen e ofruar prej tij. Atij i plasi sherri me tarentinët dhe me kartagjenasit më vonë. Në betejën në Benevent, Manie Kurie Dentat korri një fitore të shkëlqyer kundër elefantëve të Pirros. Ai iku me të katra për në Epirin e tij.

Këtu, ku unë tash kam në dorë gurin dhe arrën. Në tokën ku ende nuk janë kalbur eshtrat e Pirros, unë qëndroj me të dyja këmbët dhe me një fitore të madhe. Më të madhen fitore në historinë e lavdishme të Romës... Fitoret mbi kartagjenasit ishin në pragun tonë dhe nuk ishin kaq të shkëlqyera. Fitoret e konsullit Mark Atil Regulit në betejën e parë, ishte një fitore e shkëlqyer, por humbja e tij nga Lakedemonjanin Ksantipi, ishte e rëndë dhe e turpshme. Mandej humbjet nga Hamilkar Barka, deri në fitoren e Gaj Katulit.

Po Tiber Longu? Po Scipioni? Ata s'kishin mend në kokë. E turpëruan armën romake. Po Flaminie që ra në betejë dhe e la ushtrinë t'i masakrohej? 15.000 ushtarë u bënë ushqim për bishat e malit në betejën në breg të liqenit. Çfarë lavdie mund të gjendet në këto disfata? Senati emëroi diktator Fabie Maksimin, për të mundur Hanibalin, por ai pësoi disfatë të tmerrshme, bashkë me Gaj Taronin. Vrasja e vëllait të Hanibalit, Hazdruballit dhe mosdërgimi i ndihmave nga ana e sundimtarëve kartagjenas, ishte fati i lavdisë romake. Scipioni s'ka përse të stoliset me lulet e lavdisë së përjetshme... Gjithçka ishte gabim deri sot, deri në këtë çast, kur po e diktoj këtë letër. Nuk duhet të ruhet kurrfarë ekuilibri i shteteve të vogla në Iliri, në Maqedoni e në Mesdhe. Përse të ruhet ekuilibri? Më mirë të aneksohen përgjithmonë dhe para aneksimit të bëhen shkumb e hi, që të mos u bjerë më në mend për ndonjë kryengritje. Kurrë!

Pasi u kollit një herë, që të rikthente vëmendjen e shkruesit, ngriti zërin fort, duke i dhënë një rezonancë ulëritëse.

- Të plaçkiten dhe të sillen këtu të gjitha orenditë e mbretit Gent! Të sillen të gjithë flamujt e zënë të luftës! Të mblidhen rrumbullak njëzet e shtatë ponde ari, nën-

tëmbëdhjetë ponde argjendi, trembëdhjetë mijë denarë dhe njëqind e njëzetë mijë copë monedhash ilire prej argjendi! Të sillet këtu Genti me të shoqen e fëmijët dhe me të vëllanë, Karavantin, si dhe paria ilire! Të gjitha këto të bëhen për një kohë sa më të shkurtër, sepse Senati e pret me padurim përgjigjen tonë! - tha në fund, duke e fshirë ballin e djersitur.

- Fjalinë për djegien e qyteteve a duhet ta lëmë të plotë? - pyeti shkruesi, në çastin kur konsull Paul Emili po dilte nga tenda. Ai u kthye me rrëmbim dhe e hetoi me inat shkruesin.

- Flaka e qyteteve të djegura do ta bëjë më madhështore dhe më të përjetshme fitoren tonë. Për këtë e dua flakën e qyteteve të tyre, - tha Paul Emili me një zë që u bë më meditativ.

Shkruesi u përkul para tij me nderim e me frikë.

- E dua një flakë qytetesh, e cila do ta përshkojë krejt historinë, - tha konsulli dhe doli jashtë tendës.

- A thua me të vërtetë ky këtu është Anici? - i vetëtiu Besnikut në mendje, por fort turbull, si lymi i një lumi të dalë nga shtrati. Sërish humbi ndjenjat.

Rade u gërmuq mbi të, i hodhi një gotë ujë në fytyrë, ia shkundi nofullat dhe i bërtiti me zë të lartë: Idiot! Idiot! Por, pas çastit të tërbimit pse i arrestuari nuk po zgjohej, e la dhe u kthye në vendin e vet, duke e shikuar shefin, në mos kishte ai ndonjë sugjerim. Steva as që e shikoi.

Besniku lëvizi pak kokën, si njeriu që bën përpjekje të ndreq pak një përkresë të parehatshme... U mundua të hapte sytë e të shihte ku ishte, por nuk mundi. Iu duk se ishte diku larg, në një tjetër kohë, por iu kujtua se nuk kishte as orë me vete, e ndjeu se ishte i shtrirë për tokë dhe i pafuqishëm e i palëvizshëm. A mund të fluturoj

larg? Atëherë Tiberi, që u afrua me ngut të paparë, duke u përdredhur si një gjarpër, bëri një përshëndetje ushtarake. Pas kësaj, u gërmuq dhe me dorën e vet ia vuri flakën portës së Delminiumit. Tiberi, ai burri që zgërdhiet në një gravurë që është e ekspozuar në Museum Naturhistorischen të Vjenës, bashkë me Augustin kapardisës e kryelartë, si një gjel mbi pleh. Në të vërtetë, ai e mori flakadanin nga dora e centurionit, u bëri shenjë edhe të tjerëve që të zbytheshin, në mënyrë që t'i hapnin rrugën plotësisht. Me një shikim të ngadaltë e hetues, ai e përthekoi për disa çaste kalanë e lartë. Kalaja iu duk si një zog i zënë në kurth, që pas përpjekjeve të shumta që të lirohet nga shtrëngimi, ka shteruar fuqitë dhe ka shtrirë qafën përdhe, ka mbyllur sytë dhe pret t'i pritët koka përfundimisht.

- Kjo kala është një zog i egër, të cilit duhet t'i pritët koka. Edhe njëqind koka po t'i ketë, të gjitha duhen prerë, - turfulloi Tiberi dhe bëri disa hapa drejt portës së madhe. U kërrus me një lehtësi atleti dhe e mbajti flakën, derisa ajo e kapi drurin e portës masive. Ua bëri me dorë centurionëve që të sillnin më shumë zjarr, në mënyrë që flaka ta përfshinte sa më shpejt portën. Ndjeu një gëzim të jashtëzakonshëm nga ato klithma të ushtarëve të tij, nga ajo rrëmujë e tyre, nga ai gëzim, me të cilin ata po i vinin flakët.

- Me ushtarë të tillë unë do ta pushtoj krejt botën. Këta ilirë të mallkuar m'u futën si pykë në rrugën time të lavdisë. Tash do të isha stolisur me dafinat e fitores kundër markomanëve të Çekisë. Atje do të ishte fitorja më madhështore, që do të më kthente në Romë me një triumf të plotë, me një lavdi të përjetshme. Po edhe flakët e këtij qyteti janë një shenjë lavdie. Nuk mund të krahasohen me flakët që ndezi në Epir e në Iliri dikur

konsull Emil Pauli, por diçka janë edhe këto. Një mësim tjetër i mirë për barbarët.

A thua i digjinin sytë nga tymi që nxirrnin portat dhe trupat e njerëzve? Ai vështronte gratë ilire se si binin nga bedenat e kështjellës së Delminiumit dhe ndjente t'i ngjalleshin epshet për trupin e femrës.

Tiberi kishte marrë pjesë në një diskutim në Senat për rolin e femrës në shoqërinë romake. Kur e kishte marrë fjalën, ai e kishte përkrahur grupin që kërkonte të frenohej roli i femrës në shoqëri, sepse këtu e shihte shkakun e degjenerimit të shoqërisë. Gratë që kishin një liri aq të madhe dhe një ndikim aq të madh në politikë, ishin gra që e përhapnin prostitucionin. Prinin gratë e senatorëve, të pretorëve dhe të konsujve. Ato hiqnin fustanet ku të mbërrinin, dhe me këdo që mundnin. Nuk prisnin t'u bëhej dy herë oferta për t'u shtrirë me sy drejt qiellit e me burrin e huaj përsipër. Klodia kishte helmuar burrin e vet, sepse ai e kishte zënë në kurvëri. Prandaj shumë gra të shtetarëve romakë visheshin me rroba burrash për të dalë jashtë qytetit e për t'u takuar me dashnorët e tyre.

Ndoshta në këtë çast edhe Servilia, gruaja ime, është duke u shkërryer me ndonjë kopuk, - i theri në tru Tiberit. Shikoi muret e kalasë me një shikim të turbulluar.

Mirë t'u bëhet, meqë e marrin veten në qafë, - mendoi Tiberi. Më mirë do ta kishin nën trupat e ushtarëve të mi. Ç't'i bësh kësaj kryeneçësie. Servilia ime nuk do të hidhej nga bedenat për të shpëtuar nga dora e mashkullit të huaj. Ajo mund të hidhej nga bedenat për të rënë në dorën e ndonjë mashkulli të huaj!

Tiberi dha urdhër që t'i sillnin një femër të re, sepse ishte turbulluar nga epshi i zgjuar befasisht.

Kasneci i solli lajmin se kishin kryer plaçkitjen e qy-

tetit dhe se të gjithë ishin të çuditur nga sasi të floririt që i kishin gjetur në kështjellën e Delminiumit. Tiberi e shikoi gjatë pastaj e pyeti:

- Po atë virgjëreshën e mallkuar pse nuk po ma sjellin?

Kasneci u përul, e nderoi ushtarakisht dhe pastaj i rrudhi krahët. Tiberit i digjnin sytë nga tymi që e kishte mbuluar krejt hapësirën. Epshi po i shuhej ngadalë, ndërsa tërbimi po i rritej. Dha urdhër që truproja e parë, të cilit ia kishte ngarkuar detyrën t'aj sillte në tendë një-rën nga robinjat e virgjëra që të rripte për së gjalli. Kur e sollën rojën duarlidhur, Tiberi nxori thikën nga brezi dhe filloi ta rrjepë me dorën e vet, në pjesën e llërës, siç rrjep kasapi një viç të therur.

Steva ishte afruar dhe me briskun që e nxori nga xhepi po ia rripte lëkurën në llërë, ku Besniku e ishte të gravuar një shqiponjë dykrenore me ngjyrë të zezë.

- Do t'i rrjep të gjallë, një nga një, deri në të fundit, - ulëriti Steva, pasi iu duk se mbaroi punë.

Si është e mundur ta rrjep tjetrin njeriu që është i ngurtësuar në gravurën që është e ekspozuar në Museum Naturhistorischen të Vjenës? Mos është vetëm një trillim për të më frikësuar, për të më bërë të palëvizshëm këtu ku jam?

Ku jam? Këtu ku jam, paraardhësit e mi kanë rënë shumë moti dhe as unë nuk po arrij të ngrihem më, sepse ata kanë bërë një gabim të rëndë diku në llogaritjen e lartësisë, ku di unë kush ka gabuar i pari nga paraardhësit, por ne tash jemi të rënë kaq poshtë, të pafuqishëm dhe në rrugë të gabuar. Kjo do të ketë ndodhur ngase ata u mashtruan nga lakmia, nga paraja e huaj, nga kultura e huaj, nga besimi i huaj, nga premtimet e rreme dhe e harruan veten, e aq më keq e harruan Zotin e vetëm dhe të vërtetë dhe na e lanë trashëgim harrimin,

braktisjen, ikjen, rënien, dyshimin, mohimin, mosbesimin. Si dilet prej kësaj humnere, a dilet prej saj? Dilet, por vetëm me besim të fortë e të drejtë. Dilet vetëm në ndihmën e Zotit, iu kthjellua mendimi Besnikut, para se ta humbte vetëdijen sërish.

Rade u afrua dhe bëri përpjekje që ta sillte në vete, duke ia tundur kokën andej-këndej e duke i rënë lehtë me shuplaka në fytyrë.

- Po zgjat si shumë kjo alivanosje! Ndoshta duhet ta thërrasim mjekun, - tha Rade.

- Punojmë me orar të tejzgjatur, s'kemi ç'bëjmë. Paguehemi edhe jashtë normës. Ndërsa për mjekun nuk ka fare nevojë, - tha Steva, me në zë të ngjitur nga cinizmi.

Zyra kishte zënë të merrte tisin e mbrëmjes. Ajri në dhomë ishte bërë kutërbues nga duhani, nga era e rakisë dhe nga djersët. Por, ata ishin mësuar të punonin në atë atmosferë, e cila u dukej se i motivonte për punë, sepse kishte njëfarë velloje mistike. Puna e tyre ishte e pazakonshme, ata vetë ishin të pazakonshëm, prandaj edhe ambienti i punës duhej të ishte i tillë.

- A ta hap pak dritaren, mos i ndihmon ajri i pastër?

- Si të duash. Megjithëse ky mund t'i ndihmojë vetëm vetes, nëse e firmos deklaratën. Kurrgjë tjetër nuk i ndihmon.

- Unë them të mos ngutemi, shef. Mund të mos përfitojmë asgjë prej tij, - ia ktheu Rade.

- Më së paku që do të bëj me të është t'ia nxjerrë sytë e të bëj me to suvenire - ia ktheu Steva.

Besniku nëpër mjegull i dëgjoji qartë fjalët sy dhe suvenire. U mundua t'i hapte sytë, po ata iu kishin rënduar aq shumë sa nuk mund t'i lëvizte as qepallat. Por, truri po ia sillte fjalët sytë dhe suvenire, si sjellë shtjella gjethet e rëna. Thoma Preluboviqi është ky? Përmendi sytë si

suvenire. Thoma Preluboviqi, mëkëmbësi i car Dushanit, kishte pasion të bënte suvenire me sytë e nxjerrë të njerëzve. Për atë shkak e quanin Albanokton.* Unë e dija për të vdekur shumë shekuj më herët, por ai qenka ngritur lugat. Po e ndjej si po afrohet, me thikë të përgjakur në dorë, me llërë të zhveshur, me sy të egërsuar, me këtë shprehje fytyre që i ngjet më shumë pamjes së ujkut. Jam përtokë i shtrirë, jam i pafuqishëm këtu ku jam, po sytë pse më djegin kur ende nuk m'i ka shkukur me atë thikë të përgjakur, që e vërtitë në dorë si një lodër lugati i Thoma Preluboviqit? Ai ua ka shkukur sytë shumë paraardhësve të mi, me thikë të mprehtë dhe i ka bërë suvenire. Edhe ata paraardhës të mi kanë qenë po kaq të pafuqishëm, sa jam unë këtu i shtrirë për tokë, kanë pritur thikën si nëpër ëndërr, pa mundur të rezistojnë. Pse? Ku u pat tretur guximi dhe fuqia e tyre? Pse ranë pre të dorës mizore të Albanoktonit? Mos qenë bërë mizorë më herët dhe pastaj ranë pre e mizorëve? Zoti ka shpallë se disa mizorë i lufton me disa mizorë të tjerë. Mizoria e mposhtur shkuaka bashkë me pafuqinë. Derisa të kthehesh në vete, në rrugën e drejtë. Ndjeu se po përpiqeshin ta zgjonin, por në të njëjtën kohë sërish humbi ndjenjat.

Arta u hamend një kohë të gjatë pranë tavolinës së punës së Besnikut. Mbasi e hapi sirtarin, e mbylli sërish. U end nëpër dhomë, pastaj sërish u kthye te tavolina e punës së të shoqit. Me dhjetëra mendime të turbullta, fluide, të degëzuar e të ngatërruar me njëri-tjetrin, kaluan nëpër trurin e saj për disa çaste të vetme. Zgjati dorën dhe e hapi sirtarin, nxori një fletore me kopertina të trasha të kuqe dhe e shikoi gjatë. Ishte ditari i Besnikut. I shoqi sa e sa herë ishte betuar se nuk i prishte punë aspak nëse ajo i lexonte shënimet e tij. Kjo ishte edhe arsyeja që e linte aty, në vendin ku mund të merrej në çdo kohë.

Pas lindjes së vajzës, dy vjet pas martesës, Arta filloi të bëhej xheloze ndaj të shoqit. Një fillim dukej si një apati, një ftohje e saj, për shkak të preokupimit me vajzën e vogël. Ngadalë, ajo filloi të bëhej më e largët, më e huaj. Ditë pas dite, marrëdhëniet e tyre u bënë më të komplikuar. Arta filloi ta qortonte Besnikun për një vonesë, sado e vogël të ishte. Besniku, në fillim e bënte atë arsyetimin e zakonshëm “po më zuri puna” dhe përpiqej ta ndërronte temën e bisedës, por e shoqja, pikërisht në përpjekjen e tij për të ndërruar bisedën, e gjente pikën ku e ndërtonte dyshimin e saj edhe më fort. Acarimi i saj përfshiu edhe ndejat e tij me miqtë në kafene, edhe vonesat në redaksi me punë, edhe udhëtimet jashtë. Në gjithçka ajo filloi të gjente një shkak për të dyshuar. Marrëdhëniet e rënduara zgjatën njëfarë kohe, pastaj sikur u qetësuan. Besniku nga ajo kohë e linte ditarin e shëni-

meve të tij në sirtarin e hapur, në mënyrë që edhe kjo të ishte provë e pafajësisë së tij. Mirëpo, Arta ishte treguar kokëfortë. Ajo kurrë nuk e hapi atë sirtar për të lexuar shënimet e të shoqit. Ishte betuar se nuk do ta lexonte asnjëherë. Mirëpo, arrestimi i Besnikut kishte krijuar një rrethanë tjetër, të cilën ajo nuk e kishte llogaritur. Ishin ndjenja të tjera ato që e shtynin tash ta hapte atë fletore.

U ul na karrige dhe e hapi fletoren ngadalë. Nisi të lexonte, pa iu shqitur një ndjenjë e çuditshme se dikush po e shikonte vazhdimisht.

22 gusht

Tërë paraditen e kalova me disa punë të shtëpisë, gjë që nuk më ndodhë fort shpesh. Arta ishte e kënaqur nga ndihma ime. Dëshiroj t'i ndihmoj më shumë, po disi nuk më vjen për dore. Në fëmijëri nuk jam mësuar të shoh ndonjë burrë duke i ndihmuar gruas në punët e shtëpisë. Baba kthehej në shtëpi, pothuaj gjithmonë në muzg. Nëna dhe motrat silleshin rreth tij me një nxitim dhe përkushtim, që unë e vëreja, po nuk e kuptoja arsyen. Dalëngadalë fillova të ëndërroja që të bëhesha edhe unë hijerëndë si baba, të kthehesha në muzg dhe ardhja ime të shkaktonte atë rrëmujë disi të këndshme. Më duket se kurrë nuk jam liruar krejtësisht nga ai ëndërrim i fëmijërisë. Pasdite dolëm me Artën. Shëtitjet e lehta asaj i bëjnë mirë për shtatzëninë. Nuk ishte as ndonjë vapë e madhe.

15 shtator

Në redaksi punët janë ngatërruar mjaft. Drejtori na bën presion neve gazetarëve që të jemi më të kujdeshëm, të mos shkruajmë tema që mund të sjellin probleme. Kontrolli mbi shtypin është rritur jashtë mase. Ka

filluar një fushatë e ashpër kundër gazetarëve, shkrimtarëve, historianëve, kineastëve. Mbushullon nga të pavërtetat. Ndërsa neve nuk na lënë as të sqarojmë si duhet. Jam i bindur se është një gabim i madh kjo tërheqje jona para sulmeve që na bëhen. Ne sillemi si pijanecët, që e shtyjnë me sot e me nesër paraqitjen në spital për t'u ballafaquar me sëmundjen e tyre. Sa më shumë që ta shtyjnë, aq më shumë u komplikohet dhe u vështirësohet gjendja. Me të vërtetë më duket se ka një çrregullim krejt të ngjashëm me atë të pijanecëve të tillë në mendimin e atyre që e drejtojnë politikën te ne. Duan që ta shtyjnë konfliktin, ballafaqimin, ndërsa e keqja vetëm sa vjen e trashet. Një ditë i thashë drejtorit diçka të këtillë. Ai filloi të më tregojë një rrëfim të ngatërruar për vitet e pesëdhjeta, kur kishte qenë mësues në një katund të Gallapit, për aksionin e armëve dhe survejimin e mësuesve. Në fund tha se rrethanat e diktonin një gjë të tillë! Kjo prirje për t'ua lënë fajin rrethanave, disa faktorëve të jashtëm, të huaj, që s'varen nga ne, është prirje zotëruese te ne. Pikërisht si te pijanikët, që gjithmonë fajin ia lënë ambientit provincial, moskuptimit të rrethit e kështu me radhë. Unë nuk jam mësuar ashtu. Në shtëpinë tonë ka qenë gjithmonë një rregull i thjeshtë: vetë je përgjegjës për punët tua dhe vetë ke faj nëse ato punë nuk i kryen. Kështu e ka pasur zakon të na mësonte nëna. Atëherë më dukej shpjegim i rëndë, sepse nuk më linte asnjë shteg për t'u shfajësuar. Mirëpo, tash e shoh se ka qenë shpjegim i drejtë.

6 nëntor

Parmbrëmë Artën e dërgova në Klinikë për lindje. Në orën 3 të asaj nate ajo lindi një vajzë. Sot i mora në shtëpi. O Zot, sa krijesë e bukur që është vogëlushja

jonë! Arta thotë që ta pagëzojmë Etleva. Edhe mua më pëlqen ky emër. Arta ndjehet mirë. Është zbukuruar nga lindja. Duket e lumtur. Dikur në familjet tona, po të lindte vajzë, kjo merrej si fat i keq, gati kob. Burrat varnin buzët dhe i shikonin vëngër gratë e tyre. Gratë, nga ana tjetër, ndjenin një ndjenjë faji që kishin lindur vajzë e jo djalë! Megjithatë ka ekzistuar një dashuri e përhershme për fëmijët në familjet tona. Ne kemi qenë tetë fëmijë në shtëpi, po tash e di se që të gjithë kanë pasur pjesën e dashurisë së prindërve tanë. Asnjëri nuk ka qenë kurrë i braktisur. Dashuria ka qenë e ngjizur edhe me disiplinë edhe me përgjegjësi. Ke qenë i dashur sa më shumë që ke qenë i mirë në sjellje dhe i vlefshëm në punë. Dashuria që kam për Artën nganjëherë më duket se është e pakufishme dhe kjo fillon të më bëhet ngarkesë shpirtërore, barrë e rëndë. Është një dashuri që nuk mund ta shpjegoj gjithmonë.

Arta hoqi sytë nga fletorja. I kishte të rrëmbushur. Ndjenja se dikush po e shikonte, tashmë iu zëvendësua nga një ndjenjë faji. Hutueshëm i kaloi disa faqe të fletores.

15 maj

Gjithë këto ditë nuk e kam shënuar asnjë fjalë në këtë ditar! Duket se pas atij ankthi të gjatë, jam çliruar paksa dhe e kam harruar edhe ditarin. Pasdite dolëm me Artën e me Etleven tonë në shëtitje. Ishte kohë e mirë. Më duket se edhe Arta u kënaq, sepse tërë kohën fliste. Ndoshta po kalon ajo fazë e vështirë e adaptimit të saj pas lindjes. Më ka habitur në fillim ajo xhelozia e saj, pa e pasur as më të voglin shkas. Në fillim e pata lënë pa i kushtuar ndonjë rëndësi, i bindur se do t'i kalonte vetvetiu, mirëpo kjo gjë vetëm sa e acaronte. Nuk ka asnjë problem që zgjidhet vetvetiu, kjo është një gjë e ditur,

po shpeshherë njeriu nuk e përdor përvojën e njohur. Mandej jam munduar që ta sqaroj, por ishte e vështirë. Në të njëjtën kohë filluan edhe problemet e rënda shoqërore, kështu që unë u gjenda mes të dy zjarreve. Jam i bindur se në krejt këtë rrëmujë më ka shpëtuar vetëm dashuria e madhe që e kam.

Arta sërish e ndërpreu leximin, sepse sytë iu mbushën me lot. Iu kujtua mirë ajo pasdite maji, kur kishin dalë në shëtitje, pas një zënke që e shkaktoi ajo vetë. Besniku ishte vonuar gjysmë ore, ndërsa ajo kishte bërë shamatë të madhe, me kë ke qenë, mos e ke takuar atë piktoresh rastësisht, mos je ndalur në kafe tek ajo lektorja e re. Arta e kishte shtruar drekën, po vetë nuk ishte ulur. Mandej, Besniku e kishte lutur që të dilnin për shëtitje, sepse ajo ishte e mërzitur, ngaqë tërë kohën rrinte brenda me vajzën e vogël.

2 tetor

Sot ishte një ditë tepër e rëndë dhe tragjike. Në mëngjes më thirri me telefon Matjazhi, që ka ardhur në Prishtinë bashkë me zotin Antoan Garapon. Dola menjëherë që t'i takoja miqtë. Ndejtëm njëfarë kohe e ata shkuan për Mitrovicë. Në orën 16 sërish u takuam në Hotel "Grand". Deri sa po pinim kafe, erdhi Zeqa dhe na tregoi se në lagjen Bregu i Diellit policia kishte rrethuar do të rinj, në bodrumin e një ndërtese. Të gjithë së bashku shkuam atje. Policia e kishte rrethuar krejt kuartin. Mua e Zeqën nuk na lanë të afroheshim. Ndërsa dy miqtë tanë, po. Në qytet plasi demonstrata. Unë e Zeqa zbritëm atje. Shëtitëtorja u shndërrua në ferr nga gazi lotsjellës që e hodhi policia. Më zihej fryma, gati plasa. Tmerri filloi më vonë, kur policia filloi t'i nxjerrë demonstruesit që ishin strehuar në Shtëpinë e Mallrave.

I tërhiqnin zvarrë për flokësh deri te makinat e policisë dhe i goditnin me shqelma. Ishin skena të tmerrshme. Kur u kthyem në Hotel "Grand", aty kishin mbërritur Matjazhi e Antoani. Ata na treguan se policët tërë kohën kishin hedhur gaz lotsjellës në atë bodrumin ku ishin të strehuar ata djemtë dhe se nuk kishte dalë askush prej atij bodrumi. Ishin të bindur se kushdo që kishte qenë brenda, kishte vdekur. Një vrasje me paramendim, kështu e quajti Matjazhi këtë krim.

Në shtëpi u ktheva vonë. Arta e Etleva ishin në gjumë.

29 dhjetor

Dje më morën nga redaksia drejt e në polici. Atje në një zyrë ishin tre civilë, që filluan të më bënë gjithfarë pyetjesh dhe gjithfarë kërcënimesh. Njëri prej tyre m'i përkujtonte artikujt e mi, për të cilët nxirrte përfundimin se nxisnin urrejtje, për çka mund të dënohesha. Tjetri më pyeste se me kë shoqërohesha, pse isha nacionalist, pse rrija me armiq të shtetit... Ishte një bisedë e mundimshme.

Unë, që nga mosha mjaft e re e kam të ngulitur në tru një ide interesante, sipas së cilës unë jam një njeri i vlefshëm, një njeri me mision të rëndësishëm në jetë. Këtë zë e kam ndier më të fortë se kurrë më parë në atë takim të pakëndshëm me policët. I dëgjoja si flisnin, si më kërcënonin, si gërvalleshin nga barsoletat e tyre të pashije, ndërsa unë mbetesha krejt i ftohtë. Ishte një vetëdisiplinë e imja, që më dukej se ndërtohej aty para syve të mi, si një godinë e re dhe e fortë. Edhe po të jetë vetëm fakti që ata i pengon puna ime, shkrimet e mia, shoqëria ime, kjo është një shenjë se unë jam i vlefshëm. Kështu mendoja tërë kohën. Më mbajtën tri orë dhe

mandej më lëshuan. Më kërcënuan se do të më mbanin në mbikëqyrje të përhershme dhe më thanë se herët e vonë do ta paguaja llogarinë. Duket se i ka tmerruar procesi i rrënimit të komunizmit. Janë hallakatur krejt. Komunizmin e kanë pasur si mbulesë për politikën e tyre, ndërsa tash çdo gjë ka dalë në sipërfaqe e shihet qartë.

Arta duket shumë e shqetësuar nga kjo që më ndodhi. Më luti që të bëhem më i kujdesshëm. Erdhën edhe prindërit nga fshati. Ishin mërzitur shumë. Nëna bënte ç'bënte ma mbante dorën, si për t'u siguruar se isha aty, pranë saj. Baba foli pak. Sërish e përsëriti atë fjalën e tij se gjithmonë ka një shteg.

Ra zilja. Arta u ngrit me ngut, duke e mbyllur fletoren e shënimeve të të shoqit.

Arta shikoi nëpër dritare në drejtim të rrugës, e mbështetur për pezulin e dritares për një kohë të gjatë, sikur njeriu që pret të shfaqet në çdo çast dikush në këndin e rrugës. Perdja e trashë i varej disi në qafë e ia shprishte flokët, po asaj nuk i bënte dora që ta shtynte më tutje. Një topitje e tërësishme e kishte pushtuar dhe nuk po e lëshonte nga thonjtë e saj. Disa herë ndjeu se sytë iu rrëmbushën dhe lot i rrodhën faqeve, po ajo nuk i fshiu. Kokrrat e atyre lotëve të rrallë, rridhnin ngadalë faqeve, ndaleshin më shumë në të dy anët e mjekrës, sikur bënin një pushim dhe pastaj thërrmoheshin diku, si në një humnerë të pafund. Arta kishte idenë se në çdo çast mund të shfaqej Besniku në kënd të rrugës, me atë hapin e tij të shpejtë, me shikim drejt ballkonit. Gati në të njëjtin çast kur e drejtonte shikimin andej, atë e shoqëronte edhe me një të ngritur dore, me një përshëndetje, një lajmërim të ardhjes. Kështu e kishte mësuar ai, që nga dita e parë. Dy-tri herë edhe iu duk se vërtet ishte

pikërisht ai, por u mashtrua. Ishin kalimtarë që dilnin befás nga kthesa e rrugës dhe kush e di pse shikonin ashtu drejt në dritaren ku rrinte Arta, po pas disa hapave, në vend se të merrnin tatëpjetë, ata vazhdonin drejt, në rrugën që shpinte në kuartin tjetër. Ajo kishte kohë që rrinte si e gozhduar në dritare, andaj filloi të ndjente të ftohtit e xhamtë të saj. Ndjeu një depërtim therës të të ftohtit në kraharor, që shponte njësoj thellë dhe padukshëm si rrezet e rëntgenit. U largua ngadalë, duke e ndjerë se si dy pika të tjera lotësh iu shkëputën nga qepallat dhe u fundosën tatëpjetë në humnerë. Disa çaste u end nëpër dhomë, duke u munduar t'i gjente vetes një punë a një ngushëllim. Etleva ishte në shkollë dhe kishte edhe mjaft kohë derisa të mbaronte mësimin. Arta, kur e mendoj mungesën e saj për ato orë, ndjeu se e kishte më të lehtë, sepse shikimi hutues i së bijës, ato bebëza të zmadhuara të saj, fytyra që u bë tepër e zbehtë brenda pak ditësh, si të kishte kaluar një hepatit, e rëndonin edhe më shumë gjendjen e saj shpirtërore. Etleva heshtte, asgjë nuk pyeste. Vetëm rrinte në një kënd me kokën ulur. Artës iu mbush mendja se e bija e saj u ndryshua shumë brenda atyre ditëve.

Telefoni që do të ishte njëfarë ngushëllimi, nuk po ndihej, ishte bërë i shurdhër krejtësisht. Në mëngjesin kur e kishin arrestuar Besnikun, telefonin e kishin ndërprerë. Kjo ishte një praktikë e njohur e policisë, me të cilën ata synonin ta bënë sa më të dukshëm dhe më të padurueshëm presionin mbi familjen e njeriut që e arrestonin.

Arta u kthye edhe një herë te dritarja, qëndroi disa çaste, por u tërhoq shpejt. Shkoi në dhomën e gjumit dhe si me nxitim i nxori albumet e fotografive. Duke i mbajtur me kujdes si të ishin diçka që mund të thyhej, ajo u kthye në kuzhinë, u ul në

kolltuk dhe zuri ta shfletojë albumin e parë.

Në fotografinë që ishte e vendosur në fillim, kamera ata i kishte fiksuar në një përfaqim dhe të buzëqeshur. Asaj iu kujtua se ajo fotografi ishte bërë më 2 maj, ditën kur prishtinasit dilnin në Gërmi, i madh e i vogël. Ata kishin shkuar në Gërmi me autobusin urban, kishin shëtitur nëpër parkun e gjerë të kryeqytetit, kishin mbledhur lule dhe ai i kishte bërë një gjerdan prej tyre. Edhe në fotografi shihej qartë gjerdani me lule të verdha e të bardha, rreth qafës së saj. Ato e kishin ruajtur të njëjtën freski si në ditën kur qenë vendosur aty. Syri i aparatit fotografik e kishte bërë të përjetshme pamjen e tyre. Artës nuk iu kujtua arsyeja përse e kishte vendosur atë fotografi të parën në serinë e albumeve të tyre. Edhe para saj kishin bërë shumë fotografi. Në fotografinë tjetër nuk u ndal gjatë. Ishte një fotografi e bërë në qytet, mu para godinës së Teatrit. Nuk iu kujtua se cila kishte qenë arsyeja që e kishte lindur atë fotografi. Në faqen tjetër ishte një pamje që ia rrëmbushi sytë. Ata kishin një fotografi në plazhin e Ulqinit, në verë të vitit 1985. Ajo ishte duke luajtur me ujë, si fëmijët kur spërkatin dikë për lojë, ndërsa Besniku po bënte sikur mbrohej nga stërkalat e vogla që dërgonte ajo drejt tij. Atë verë e mbanin mend si më të mirën e pushimeve. Asaj iu kujtua një shëtitje nëpër pishnajën e gjerë të bregdetit, një mbrëmje, dhe insistimi i beftë i Besnikut që të bënin dashuri aty diku. Dhe ishte ajo fotografi një dëshmi e saj. Besniku e pëlqente posaçërisht atë fotografi. Ndoshta kishte lidhje me atë episod të shpërthimit të beftë dashuror të burrit. Arta ndjeu një ftohtësi që e përshkonte, një dridhmë të akullt, më therëse se kur rrinte e mbështetur për dritare. Shikoi orën. Të ftohtit po i vinte nga një parandjenjë e keqe, të

cilën ajo mundohej ta shtypte me krejt forcën e saj. Mirëpo, sa tërhiqej nga zona ku ajo e shtypte, nga vetëdija, merrte dhe e sulmonte gjetkë. Sulmi më i pamëshirshëm i saj ishte në zonën e emocioneve dhe të kujtimeve, duke e shpalosur pushtimin e tyre me anën e një të ftohti të akullt dhe therës.

Arta e mbylli albumin, sepse lotët më nuk e linin që t'i shihte fotografitë. Ndjeu t'i shteronin edhe fuqitë e trupit.

- Sa e pafuqishme jam, krejt e pafuqishme. Pse jam kështu? Ku mund të gjej fuqi që ta përballoj këtë gjendje? Vetëm Zoti mund të më ndihmoj. Dhe, e filloi një lutje pa zë, me sy të mbyllur e me duart të paluara në gjunjë. Pas shumë kohësh që ajo lutje ishte mbuluar me harresë në mendjen e saj, ajo i erdhi si puhë freskuese dhe iu duk se po e ndihmonte të rimernte fuqitë.

Lami e shikoi gruan e re me vëmendje. Fytyra e saj e zbehtë, e shtrënguar, me ata sy gjysmë të mbyllur, sakaq iu shndërrua në një figurë të madhe, gjigande, e cila nuk përfshihej e tëra nga shikimi i tij. E tundi kokën që ta shkundte atë përfytyrim si të ishte një shtresë bore që mbulon kapotën e shtegtarit. Anesteziologu po i jepte dozën e anestetikut. Doktor Lami e shikoi anesteziologun që ishte gërmuqur i tëri mbi dorën e gruas dhe pastaj e shikoi fytyrën e saj. Ajo i kishte mbyllur sytë dhe dukej edhe më e zbehtë se para pak çastesh. Doktori doli nga ana tjetër e tavolinës dhe e zgjati dorën drejt instrumentistes. Mori skalpelin dhe e filloi prerjen ngadalë. Kontakti i parë i skalpelit me trupin e pacientit, gjithnjë i shkaktonte një të rrëqethur të lehtë nëpër trup, mirëpo ajo ndjenjë zhdukej shpejt. Kur zgjatej prerja nëpër lëkurën që kishte ngjyrë jodi, doktori ndjente ta përshkonte një valë lehtësimi. Aty e tutje fillonte zona e shpresës për shpëtimin e jetës së njeriut, e cila shtrihej pa anë e fund. Enët e këputura të gjakut i lidhte me shpejtësi. Sado të imëta që ishin, doktori i mblidhte me siguri dhe e ndalte gjakderdhjen prej tyre, duke e shtuar në përfytyrimin e tij pafundësinë e asaj zone të jetës në dëm të zonës së vdekjes, e cila fërgëllonte me praninë e saj mjegullore. Zona e vdekjes ishte plot me trille dhe plot të papritura. Në çastin kur të mbushej mendja se ajo kishte mbetur tepër larg, mjaftonte një gjakderdhje intensive nga një enë e gjakut dhe binin boritë e alarmit. Ai pellg i zi i gjakut i mbledhur në plagë si ujët e shiut në

një sterrë, sikur e mbështilte rreth vetes largësinë me një fuqi magnetike të tmerrshme dhe zona e vdekjes ishte aty pranë, në shuplakë të dorës. Kur i dëgjonte bisedat për largësitë ndërmjet planetëve, për shpejtësinë e dritës dhe për paskajësinë e kohës, Lami e përfytyronte luftën që zhvillohej ndërmjet jetës e vdekjes në momentin kur pritej një enë e gjakut. I dukej se kjo kishte përmasa më të mëdha dhe ishte më nxitëse për fantazinë. I kishte ndodhur ta përmendte këtë shpjegim në bisedat me miqtë dhe ishte habitur jo pak herë me moskuptimin që kishte hetuar tek ata, me indiferencën që kishin shfaqur qoftë me gjeste, qoftë me fjalë.

Ne po flisnim për Jupiterin dhe largësinë e tij nga Marsi, ndërsa ky na përrallos për një enë gjaku të prerë. Ky moskuptim i therte në shpirt. Dy skajet e prera të një ene të gjakut janë më të largëta se dy planetë, nëse peani nuk e ndal currilin e gjakut dhe nëse ato nuk kthehen në gjendjen e tyre të bashkuar. Për të qindtën herë në karrierën e tij të kirurgut Lamit i fërgëlloi ky mendim në kokë. Ai po e qepte një arterie të këputur gjatë futjes thellë nën rrënjën e gjirit të gruas. Djersët ia kishin mbuluar ballin. Instrumentistja ia fshiu djersët me një leckë të gjelbër. Asistenti i lidhte penjtë që ia hidhte operatori me elegancë. Doktor Lami vazhdoi ta ndiqte harkun e prerjes në thellësi të rrënjës së gjirit, duke u kërrusur krejt mbi trupin e pacientes. Gjiri duhej të hiqej i tëri, sepse ishte prekur nga kanceri. Kur i kishte kumtuar se ç'duhej bërë, gruaja në fillim kishte refuzuar. Kishte thënë se për të ishte më mirë të vdiste sesa t'i nënshtrohej një operacioni të tillë. Burri i saj kishte ndenjur i heshtur si mumie. Doktorin e kishte marrë me mend se sa qindra mendime të turbullta, ide,

përfytyrime, andralla e lutje, mund të thyheshin për ato pak çaste në trurin e një njeriu që duhej të merrte një vendim. Doktorin e nxori gjirin (tanimë ai pale a mund të mbante atë emër) dhe e vendosi në pecetën e gjelbër që ia afroi asistenti. Instrumentistja ia fshiu prapë djersët që ia kishin mbuluar ballin. Doktorin vazhdoi të mbyllte me peana enët e gjakut që ishin prerë, e pastaj filloi t'i qepte. Vetëm të mos ketë metastaza, mendoi me vete. Kur i tingëlloi në ndërgjegje fjala metastazë, në tru iu formësua vrulltas harta e shtetit shqiptar, ashtu e zgjatur, picigjate, e ngrënë nga të gjitha anët. Mua më dhemb që ndarja tash duket sheshit. Tash jemi në fazën e fundit të ndarjes. Ata na dhimbsen neve dhe ne u dhimbsemi atyre. Te dhimbja fluide mbaron puna. Është një paralizë. Kufiri nuk kalon vetëm nëpër tokat tona, po edhe nëpër trurin tonë, i vetëti në mendje fjalë për fjalë ajo që ia kishte thënë Besnikut në kafe "Gurra". Vetëm të mos ketë metastaza, iu përsërit mendimi i përparshëm, po Lami as vetë nuk e dalloj se a kishte ai të bënte me pacienten së cilës sapo ia kishte hequr gjirin me tumor ose me ndarjen në mes të kombit. Ndoshta për të dyja rastet bashkë, tha me vete. Lami po formulonte fjalitë që dëshironte t'ia kumtonte Besnikut në mbrëmje, ndërsa po i qepte cepat e fundit të plagës.

Kjo grua nuk e ka pasur të lehtë të marrë një vendim që ta heqë gjirin, atë pjesë të trupit që është simbol i bukurisë dhe i amësisë. Në trurin e saj janë përplasur gjithfarë idesh pro e contra, ka ndjerë ligështi e terr parasysh, djersë të ftohta ia kanë mbuluar ballin. I ka analizuar të këqijat dhe të mirat që i sjellë një vendim i tillë. Ka vendosur ta pranojë sakrificën e një pjese të bukurisë dhe të amësisë, që ashtu ta shpëtojë jetën. Vendime të tilla të rëndësishme për jetën e vet duhet të marrin edhe

kombet në situata të rënda.

Anesteziologu i ftoi infermierët që ta ndihmonin për heqjen e pacientes nga tavolina e operacionit dhe për shtrirjen e saj në karrocë.

- Mirë është? - pyeti Lami.

- U zgjua për bukuri, - ia ktheu anesteziologu, i kënaqur me rezultatin e punës së vet. Doktorin e shikoi fytyrën e gruas që tash përmendej. Po rifillonte jeta e saj. Gjiri i mungonte, por ajo do ta ndiente prezencën e tij në qenien e saj gjithmonë. Nëse nuk ndien paralizë shprese kur e kujton, nëse arrin ta kompensojë humbjen me besim e me shpresë, është e fituar. Nuk ka njeri që nuk humb diçka, por ai mund të jetojë e t'i japë jetës kuptim nëse arrin t'i pakësojë pasojat e humbjes. Kështu duhet të jetë edhe me kombet. Ato duhet të kenë forcë më shumë se një individ që t'i kompensojnë humbjet dhe jo të përjetojnë veç dhembje e paralizë, mendoi doktorin, duke e hequr mantelin e gjelbër.

- Doktor, për sot nuk kemi tjetër gjë në program? - pyeti instrumentistja, e cila po përpushej me heqjen e veglave të punës nga tavolina. I hidhte si me zemërim në një enë të gjerë për t'i bërë gati për sterilizim.

- Vetëm nëse na vjen ndonjë gjë urgjente, - ia ktheu doktor Lami.

Në atë çast ra telefoni dhe një infermier tha se po e kërkonin me urgjencë doktorin Lamin. Kur u nis drejt telefonit, ndjeu t'i preheshin gjunjët, sa ndjeu frikë nga ajo shterje e fuqive në një çast të vetëm.

- Alo, Fatosi jam! Erdhi zëri nga ana tjetër e telefonit.

- Urdhëro Fatos!

- E kanë arrestuar Besnikun, - foli zëri me një ngashërim të fortë.

- Çfarë? - bërtiti doktor Lami.

- Besnikun e kanë arrestuar në mëngjes. Thashë të të lajmëroj e shihemi më vonë.

- Po, - ia ktheu Lami krejt i hutuar.

Lajmin se e kishin arrestuar Besnikun atë ditë herët në mëngjes, Fatosi vetë e mori në orën tetë, kur po kthehej nga fshati. Në kthesën e rrugës që merrte për te shtëpia e tij, po e priste Agimi. Sapo e vërejti veturën, ai doli në mes të rrugës, duke i ngritur duart lart dhe duke tundur kokën. Përshtypja e parë që fitoi Fatosi ishte ajo parregullsi e veshjes, që ishte e pazakontë për kolegun e tij. Agimi ishte i njohur si njeri me prirje për t'u veshur bukur dhe për të bërë përshtypje në shoqëri. Fatosi frenoi me gjithë forcën dhe vetura ndaloi, sepse motori u fik. Doli shpejt nga vetura dhe iu afrua Agimit, duke ia zgjatur dorën, që tashmë sikur ishte bërë edhe më e rëndë nga pesha e hutimit.

- E kanë arrestuar Besnikun! - tha Agimi, ende pa ia zgjatur dorën. Dora e zgjatur e Fatosit ngriu në ajër.

- Kur? - pyeti ai me një zë të ngjirur që iu duk sikur të mos ishte i tij.

- Herët në mëngjes. Ka kohë që po të pres këtu. Duhet të largohesh dikah, sepse gjithçka është e mundur. Ndize makinën! - tha dhe bëri dy-tre hapa anash.

Fatosi e ktheu veturën, duke bërë një kthesë të shpejtë, për shkak të së cilës u dëgjuan ulërimat e gomave që po linin vragët e tyre mbi asfalt. Morën drejtimin e lagjes Ulpiana, nëpër do rrugica të shkurtra që i ngjiteshin njëra-tjetrës disi si me dhunë.

- Njëherë për njëherë strehohu te motra. Ma merr mendja se atje nuk... - e ndali përgjysmë fjalinë Agimi. Është e mundur që nuk shkon puna më tutje, por duhet të jemi të kujdesshëm.

- Më dhimbset Besniku! S'e kam të qartë se për ç'arsye e godasin në këtë çast.

- Për ta çdo çast është i përshtatshëm kur kanë të bëjnë me përpjekjen për të na dërrmuar. Aq më tepër që këto ditë tragjedia që po përjeton Shqipëria u është një alibi më shumë për reprezaljet që i bëjnë.

Agimi fliste me një ton të ngritur e më shpejt nga ç'e kishte zakon të fliste. Fatosi e vodhi me sy dhe menjëherë e pikasi lodhjen dhe dëshpërimin që e kishin shtrirë blazën e tyre në fytyrën e shokut të tij.

- Si ta merr mendja se do të vejnë punët? - e pyeti Agimi, duke ia ndërprerë rrjedhën e mendimit.

- Kush e di! Nëse në planet e tyre e kanë paraparë krijimin e një grupi që duan ta dënojnë e ta shkatërrojnë dhe përmes ndëshkimit të tyre të frikësojnë të tjerët, mund ta shtrijnë rrjetin e ndjekjeve dhe të arrestimeve. Varet se çfarë duan në këtë çast.

- Për shkrimet e botuara në gazetë, nuk më duket se mund të konstruktojnë një proces.

- Këta mund të konstruktojnë gjithçka.

- Do ta kemi vështirë, derisa të organizohemi si duhet dhe t'ua kthejmë me të njëjtën masë. Atëherë do t'ua lehtësojmë punën që ta kuptojnë më lehtë absurditetin e trillimit të tyre, - tha Agimi, pa e kthyer kokën.

U bë një heshtje. Zhurma e motorit dëgjohej më e ashpër, që në përpjetëzën e Kodrës së Diellit bëhej më e ngulmuese. Fatosi e shikoi shokun e tij me një shikim të butë e miqësor. Shenjat e lodhjes e të dëshpërimit ishin po ato, të ngurosurat si shenjat e rrugës. Ky është vetëm fillimi i një lodhjeje e dëshpërimi, kushedi sa të gjatë, mendoi me vete.

Fytyra e Besnikut i doli para sysh në mënyrë të bef-

të, sa e trembi. Ishte e zbehtë dhe me pikla të vockla djerse. Ajo filloi të marrë ngjyrën e dheut. Diku në cepin e majtë të buzëve bënte përpjekje të formohej ajo buzëqeshja e tij karakteristike, e cila krijonte një gropëz të vogël në faqen e majtë. Por, ngjyra e dheut bëhej gjithnjë e më e errët, duke thëthitur me babëzi edhe atë përpjekje për të çelur një syth të shpirtit të tij. Nuk duhet besuar parandjenjave të tilla, mendoj me vete. Duhet të gjejmë forcë e të qëndrojmë përballë kësaj furtune. Por si?

Pasi e njoftoi Lamin nga një kabinë telefonike se ç'kishte ndodhur me Besnikun, u nisën për në lagjen Velani. Pas disa minutash, mbërritën para portës së shtëpisë për ku ishin nisur.

Lahu e përzierte sheqerin në filxhanin e vogël dhe herë pas herësh e nxirrte lugën dhe e lëpinte me një afsh të madh. Pastaj sërish e fuste në filxhan, duke e shoqëruar me një shikim plot pasion syprinën e kafesë. Në skajet e buzëve të tij ishte krijuar një shtresë e pështymës, e përzier me mbetëzat e kafesë që kishte pirë më parë. Ato dukeshin si pjesë të mavijosura, si ekzema që shfaqen pas etheve të shoqëruara me temperaturë të lartë. Fytyra e zbehtë, e parruar, sytë disi si të përhumbur, e bënin të dukej si njeri që vërtet ka kaluar një natë me ethe e me temperaturë të lartë. Tjetri, Rama, rrinte përballë tij me një gotë të vogël rakië rrushi përpara. Rrinte disi i kërrusur mbi atë gotë të vogël, thua se kishte frikë se në çdo çast dikush mund t'ia rrëmbente. Cigaren e thithte me një ngadalësi therëse, tymin e nxirrte ngadalë dhe me njëfarë pendese që nuk mund ta mbante brenda mushkërive për një kohë më të gjatë. Kjo e bënte të dukej si astmatik kronik, që mezi ngihet me frymë. Tymi e kishte mbuluar krejt lokalitetin e vogël të kafenesë “Vëngër”, sa mezi shihej njeriu në tavolinën tjetër. Kishte shumë njerëz brenda. Lahu e lëpiu për të satën herë lugën e vogël plastike, të saponxjerrë nga filxhani.

- A ke dëgjuar se e kanë arrestuar Besnikun? - foli si nëpër gjumë Rama dhe e ngriti gotën që të pinte.

- Po, ebu. Po s'është gjë ajo punë. E lëshojnë shpejt.

- Kurrë s'i dihet, - vërejtti Rama, duke e lëshuar go-

tën në vendin e vet dhe duke e kërkuar me sy kamerierin.

- I dihet, i dihet. Krejt kjo është një lojë. E kanë arrestuar që t'ia rrisin autoritetin para njerëzve. Këtu është problemi. Pse nuk më arrestojnë mua? - u ngërmua Lahu.

Rama e shikoi më me vëmendje, po shpejt e ktheu kokën në anën tjetër, ku u duk kamerieri. Ia bëri me dorë, duke e ngritur dorën lart, me një gjest që shfaqte edhe njëfarë proteste.

- Pse nuk më arrestojnë mua? - përsëriti Lahu. - A nuk e ke të qartë këtë lojë, a?

Kamerieri erdhi pranë tyre, mori gotën e zbratur të rakisë dhe filxhanin, që Lahu e shtyu drejt tij.

- Sille edhe një raki rrushi dhe një birrë për mua, - porositi Lahu.

Tjetri e shikoi me një shikim pyetës, po nuk foli.

- Mua nuk më duket kaq e thjeshtë kjo puna e arrestimit të Besnikut, - pohoi Rama.

- Lojë është edhe ajo puna e artikujve të tij! - u shkreh Lahu dhe e nxori cigaren nga goja. - Ai shkruan ashtu, sepse e di se nuk e dënojnë. Hajt ti, se e di unë punën e tij. Gjithmonë i tillë ka qenë.

Tjetri e shikoi me një shikim shprehjezbratur, që shprehte njëfarë mospajtimi të paformë, po edhe mungesë vullneti për të kundërshtuar fjalët e tjetrit.

- Nuk di, - foli si për vete.

- S'ka çka nuk dihet këtu, burrë, - u ngërmua tjetri. - E kanë marrë që ta bëjnë hero, sepse kështu e do puna. Ka kohë që ai nuk është në ligën e parë, prandaj duan që ta kthejnë aty. E di unë këtë punë. Ai gjithmonë i tillë ka qenë. Kështu do të dalë edhe kësaj here.

Kamerieri i solli pijet, ua lëshoi në tavolinë, i shënoi

në faturë dhe u largua.

- Pse nuk më arrestojnë mua? - përsëriti Lahu, me po të njëjtin zemërim. - Sepse nuk duan që unë të afirmohem e të bëhem ligë e parë. Ja që kjo është arsyeja. A nuk kam shkruar unë disa vjersha me plot figura kundër regjimit? Kam shkruar. Mirëpo, ata bëjnë veshin e shurdhër e nuk më arrestojnë.

- Tjetër punë është puna e vjershave, - iu përgjigj tjetri.

Lahu piu gjatë nga gota e mbushur plot. E shikoi kolegun e tij me inat, mori një cigare dhe e ndezi. Ndjeu se si një urrejtje e mjegullt, shkumëzuese, mu si shkuma e birrës që i kishte mbetur buzëve, po kërkonte më shumë hapësirë për t'u shfaqur e për të pushtuar hapësirën. E shikoi Ramën me inat. Ishte ai që ia kishte nxehur gjakun me hamendjet e tij, edhe pse këtu nuk kishte vend për kurrfarë hamendjesh. Besniku ishte prej atyre njerëzve që ia kishte errësuar shkëlqimin, që gjithmonë ishte gjendur aty ku nuk duhej, për t'ia zënë vendin, për t'ia zbehur fjalën, për t'ia mohuar vlerat. Ishte një si hije tinëzare që shfaqej gjithkund dhe nuk ia linte vendin vend. Tekstet e Besnikut botoheshin në të njëjtën faqe me tekstet e Lahut dhe si një re e zezë e errësonin shkëlqimin e tyre. Njerëzit flisnin për tekstet e Besnikut dhe harronin se po në atë faqe ishte një autor tjetër, shumë më i vlefshëm. Shumë herë kishte menduar se ishte një ndëshkim i rëndë për të fakti që ai njeri jetonte pikërisht në kohën e tij, në kohën e Lahut. Përse nuk kishte qëlluar që të lindte e të jetonte më vonë ai idiot, që ngado që sillej i prishte punë, ia zinte frymën, ia zinte diellin. Para shumë vitesh Lahu e kishte filluar një fushatë të stisur mirë kundër oponentit të tij. Nëpër kafene e nëpër vende të ndryshme, kryesisht në shoqërinë e pijanecëve, në orët e vona të natës, kishte

folur si nëpër mjegull, me sinkopa, me ekuivoke, kundër Besnikut.

- Nejsë, po unë e di se ai është i rrezikshëm. Më ka thënë njëri që ka qenë me të në shkollë, se ai qysh atëherë ka qenë karrierist dhe i rrezikshëm. Po nejsë.

Lahu e kishte vërejtur se ishte e pamundur që ndonjëri nga ata që dëgjonin, të mos shfaqte kureshtje të dinte më shumë. Ishte e pamundur që ndonjëri nga ata që ishin aty, të mos e plotësonte me ndonjë shpifje akuzën që ngrinte Lahu. Zakonisht në këto momente ai porosiste edhe një rend pijesh, sepse e kishte vënë re se kur bëhej një porosi e re, njerëzit i kapte një ekstazë e re, një vullnet më i madh për të folur kundër të tjerëve. Zhurmëria zgjaste sa zgjaste dhe prapë dikujt i kujtohej që të kërkonte nga Lahu që të vazhdonte fjalën që ia kishin ndërprerë.

- Nejsë. Ndoshta më mirë të mos flas, se dikush kujton se e kam inat. Jo burrë. Por, ai është një spiun i rrezikshëm. Kam fakte, po nuk dua të flas. Nejsë.

Javë pas jave, vit pas viti, Lahu kishte krijuar një rrjet të njerëzve që u besonin shpifjeve të tij kundër Besnikut. Mirëpo, sa bindej se kishte mbërritur një sukses, përnjëherë krejt ngrehina i rrënohej para sysh, nga ndonjë vepër e re e Besnikut, nga ndonjë artikull i tij. Dhe, Lahu e fillonte nga e para ndërtimin e ngrehinës së shpifjeve të veta, ashtu mjeshtërisht, në orët e vona të natës, në mesin e pijanecëve, duke porositur edhe një rend tjetër të pijeve, edhe një tjetër, edhe një tjetër... - Kamerier, edhe një rend pije, - thirri Lahu, duke bërë edhe me dorë një shenjë qortuese në drejtim të kamerierit.

- Po thua ta pimë edhe nga një, a? - foli Rama si nëpër gjumë.

- Pse të mos e pimë? Do ta pimë që ç'ke me të.

Nejse.

- Unë jam pak i lodhur.

- Ndërsa, mua sa vijnë e po më rriten fuqitë, - tha tjetri. Prandaj, të pimë!

11

Inspektor Steva me revolver në dorë, u ngrit në këmbë dhe iu afrua Besnikut, që ishte i shtrirë në dyshe-me. E shikoi me një shikim të egërsuar, duke bërë një grimasë të çuditshme, si të kafshonte diçka të fortë. Në karrierën e tij të hetuesit, ai ishte dalluar për egërsinë ndaj të akuzuarve për veprimtari antishtetërore. Kishte marrë dy medalje të argjendta dhe një të bronzte, për përkushtim dhe efikasitet në detyrë. Kur e kishte marrë medaljen e tretë, të bronztën, ai ishte dëshpëruar shumë. Djersë të ftohta e kishin mbuluar kur ishte ngjitur në podium për të marrë dekoratën nga zyrtari i lartë policor. I kishte ardhur disi turp ta shikonte në fytyrë zyrtarin. Ai, si ta kishte pikasur këtë ndjenjë të vartësit të tij, më parë ia kishte rrahur supet në shenjë mirënjohjeje dhe inkurajimi, e mandej ia kishte shtrënguar dorën dhe ia kishte vënë dekoratën në kraharor. Edhe pse atë e kishin lënë që të falënderohej në emër të të gjithë të dekoruarve në shërbimin e policisë sekrete, ai nuk e kishte rikthyer plotësisht sigurinë e dikurshme. Këtë gjest të kolegëve të tij e kishte marrë më shumë si shenjë të ngushëllimi të tyre ndaj tij, shenjë që donte t'i tregonte se ylli i karrierës së tij të suksesshme po shuhej. Nuk kishte arsye tjetër që ai të thoshte fjalën e falënderimit, edhe për ata që ishin

stolisur me dekoratat e arta dhe të argjendta. Nuk e kishte marrë si fyerje, sado që nuk i kishin shpëtuar pa i vënë re disa gjeste të vogla pakënaqësie të dy-tre kolegëve, që ishin në radhë me të në cilësinë e laureatëve. Pasi e kishte kryer fjalën e falënderimit dhe ishte kthyer në vendin e mëparshëm, që të priste komandën për t'u larguar me hap triumfal nga podiumi, kishte filluar t'i kërcente një inat gati i papërmbajtur. Shikimi i ishte errësuar nga inati dhe urrejtja. Kishte thënë me vete se ishte dobësi e tij që disa amatorë të stoliseshin me dekorata të arta, ndërsa ai të merrte medaljen e bronzte. Nuk ishte faji i atyre lakuriqëve amatorë, po ishte faji i tij. Aty kishte vendosur që ta bënte edhe një përpjekje për ta rikthyer shkëlqimin e medaljes së artë në kraharorin e tij. Aty e kishte ngjizur mendimin që do të rriste efikasitetin në punë, edhe me kusht që të akuzuarit të mos i linte të dilnin kurrë të gjallë nga zyra e tij.

I akuzuari i parë që kishte marrë në pyetje pas ceremonisë së dhënies së medaljeve, kishte qenë një djalë i ri, njëzetvjeçar. E kishin akuzuar se ishte anëtar i një organizate që kishte në plan vrasjen e policëve dhe të kolaboracionistëve. Djali nuk e kishte pranuar fajësinë. Inspektor Stevës i ishte kujtuar betimi që kishte marrë përsipër që ta rikthejë shkëlqimin e medaljes së artë në kraharorin e vet. Kishte filluar ta shtrëngonte të akuzuarin, ta rrihte e të tërhiqte zvarrë nëpër zyrë. Djali kishte humbur ndjenjat. Steva nuk kishte lejuar disa orë që të hynte asnjëri nga bashkëpunëtorët e tij në zyrë. Nuk i kishin bërë ndonjë vërejtje raportit që kishte paraqitur për rastin. Ai ishte njëri nga veteranët e shërbimit dhe vërejtja ndaj tij mund të bëhej vetëm po të teprohej ndonjë gjë si shumë. Steva nuk kishte veçse edhe katër

vjet shërbim për të fituar pensionin e plotë, prandaj edhe nuk kishte nevojë që puna e tij të mbikëqyrej. Edhe eprorët që e drejtonin shërbimin, shumica ishin nxënësit e tij dhe kishin ruajtur një respekt të përzier me njëfarë droje për mësuesin e tyre. Steva që nga ditët e para në karrierë e kishte ngulitur mendimin se duhej të ishte sa më i ftohtë edhe me kolegët, veçmas me ata që ishin të një rangu më të ulët. Nuk e kishte për veten e tij, po për shërbimin. Duke i mbajtur në një ankth me ftohtësinë e tij si të një guri, ai e dinte se ata do të egërsoheshin më shumë se ndaj atij, ndaj atyre që ishin më të dobët se ata vetë, pra ndaj të akuzuarve. Ashtu do të kultivoheshin hetues të mirë e të përkushtuar.

Kur e kishte filluar punën në shërbim, Rankoviqi ishte ministër i brendshëm. Ditën e parë të punës në karrierë, i kishin thënë se në këtë shërbim ligj është vetëm fjala dhe urdhri i ministrit të Brendshëm. Ia kishin dhënë ta lexonte udhëzimin sekret, të firmosur nga ministri për punëtorët e shërbimit dhe i kishin thënë që atë duhej ta dinte përmendësh dhe ta zbatonte pa asnjë mungesë. Ministri i Brendshëm ishte hequr, kishte ardhur një tjetër e shumë të tjerë më vonë, por Steva nuk kishte hequr dorë kurrë nga udhëzimi sekret. Të gjithë kolegëve më të rinj ua kishte mësuar atë udhëzim dhe i kishte porositur që t'i përmbaheshin me korrektësi, pavarësisht se kush do të ishte ministër i Brendshëm a kush e di se çfarë. Ai e kishte zakon që në vend të thënies ligji është ligj, të thoshte udhëzimi është udhëzim.

- Ose do ta pranosh se je anëtar i asaj organizate terroriste ose të shkon koka! - ulëriti Steva mbi kokën e Besnikut. - Nga dora ime nuk del i gjallë, po s'pranove fajësinë, - vazhdoi me zë kërcënues.

Bënte disa hapa të vegjël andej-këndej, duke e mbajtur revolverin të drejtuar nga koka e Besnikut. Dy ndihmësit e tij gjithashtu po rrinin në këmbë, njëri te dritarja, mbështetur me bërryl në pezulin e dritares, ndërsa tjetri dy hapa mbrapa Stevës, me një qëndrim gati gatitu. Në rast se eprori e kërkonte një veprim të tillë, ai ishte i gatshëm që të hidhej në sulm. Ai ishte një dyzetvjeçar, leshkuq, me ca vetulla shkurta, që më shumë ia vinin në pah sytë e picërruar. Ishte njëri nga nxënësit më të zellshëm të Stevës, jo aq për talentin, sa për vullnetin. Mirëpo Steva i thoshte se vullneti është më i rëndësishëm se talenti dhe ai ishte i bindur në fjalët e veteranit. Kishte fituar një medalje të bronzit për suksesin e treguar gjatë nxjerrjes së dëshmitave nga dy të akuzuar për veprimtari antishtetërore para dy vjetësh, mirëpo tash sikur e kishin harruar. Ai ishte i gatshëm t'ua përkujtonte eprorëve të vet se ishte po ai dhe se vullneti vetëm sa po i shtohej dita më ditë.

- Foll! - ulëriu Steva mbi kokën e Besnikut dhe e goditi në llërë me shqelm, pa i lënë kohë as të bënte një grimasë. Donte t'i shkaktonte dhimbje e jo ta alivanoste. Ai shpeshherë u thoshte kolegëve të tij se hetuesi që e alivanosë të akuzuarin menjëherë, i bënte një shërbim shumë miqësor, sepse atëherë i akuzuari nuk ndjente dhimbje, nuk kishte frikë dhe nuk e përjetonte jetën si torturë.

Besniku nuk nxori asnjë zë. Vetëm sa u tkurr edhe më shumë dhe me dorën tjetër u mundua ta mbërrinte vendin ku e goditën. Edhe pse i dërrmuar, dhimbja therëse nga goditja në llërë e dridhi si një dridhje mizore e shkaktuar nga korrenti. Ajo u përhap me shpejtësi, arriti deri në kokë, e u shndërrua në një rrëqethje të trishtë në vetë rrënjët e flokëve. Iu duk se duar të egra po ia

shkulnin flokët. Në gropat e syve filloi t'i mblidhej një rrëshirë e trashë e territ, e akullt. Nuk ishin lot, ishte rrëshirë. Organizmi i tij po i aktivizonte energjitë rezerva të mbrojtjes. Kjo ishte një ide e fiksuar në trurin e tij.

Kalon edhe kjo, kalon, - mendoj në çastin kur po fashitej paksa dhimbja në llërë dhe rrëqethja e trishtë në rrënjët e flokëve. Gjithmonë ka një shteg, gjithmonë ka një shteg... Në çastin kur kjo fjali po i shndërrohej në një formulë, në një bar shërues, në një lutje që po ia rikthente si me magji fuqitë e trupit, goditja në brinjë, ia ndali frymën. Goditja tjetër ia krijoi edhe një rrëkesë gjaku në vetullën e djathtë. Steva dukej i dalë jashtë vetes nga zemërimi.

- Nga dora ime nuk del i gjallë, po s'pranove ta nënshkruash deklaratën! - bërtiti dhe e goditi sërish. Hetuesi, që ishte te dritarja, u nis në drejtim të kolegëve të tyre, duke kërkuar me shikim vendin se ku do ta qëllonte viktimën.

Besniku u tkurr edhe një herë nën goditjet e tjera, po nuk nxori asnjë zë. Nuk kishte as si. Sytë i ishin mavijosur nga goditjet, vetullat i ishin çarë e bërë më të trasha nga gjaku i ngjizur, nofulla e poshtme i ishte thyer. Frymë merrte me vështirësi, sepse edhe brinjët i ishin thyer nga goditjet me shqelma.

- Ku është shtegu, babë? Në atë çast iu fanit pamja e një djali të vogël, të hutuar e të përgjakur, i cili po i tregonte me dorën e tij të vogël një shteg: atë ditë që im atë, Polemokrati, u pajtua që edhe mua të më jepte peng te Perseu, filloi ky shtegtim. Në fillim gjithçka dukej mirë e mbarë. Nënshkrimi i dekretit mbretëror u përcoll me fjalime të gjata të kryepelqve nëpër të gjitha lagjet e Skodrës. Në fjalimet e tyre ata madhëronin trimërinë e lartë të mbretit tonë, Gent, vendosmërinë e tij që t'i dëbonte pushtuesit e huaj nga çdo pëllëmbë toke e çdo sy-

prinë deti ilir. Ata tregonin profecitë e tyre, sipas të cilave fitorja kundër romakëve ishte e sigurt dhe do të shënonte një fillim të madh të mbretërisë së madhe ilire. Kryepleqtë flisnin me zë të lartë, me rrokje të shkëputura, mezi merrnin frymë. Fshinin djersët me pëllëmbët e duarve dhe mbanin gurmazin, në mënyrë që zëri t'u dilte më i fortë e më kumbues. Dukej se krejt Iliria kumbonte nga zërat e tyre dhe krejt Iliria gatitej për fitoren e madhe. Në oborrin mbretëror, flakadanët rrinin të ndezur tërë natën e lume dhe vejevinin ushtarakë, kryepleq, misionarë, kasnecë, që vinin nga zonat e thella të mbretërisë. Rruga e gurtë që shpinte në kështjellën e Rozafatit gumëzhinte pa pushim dhe sikur ankohej nga pesha e rëndë e hapave, e barrëve të armatimeve që futeshin brenda kështjellës, për të forcuar çdo pikë të mbrojtjes. Im atë kishte ditë e net pa dalë nga zyrat e mbretit, ndërsa nëna tërë kohën më shikonte me sy të zgurdulluar. Për herë të parë ajo pati filluar të fliste vetmevete me zë të lartë. Fjalët më të shpeshta që shqiptonte nëna ishin “Qyqja unë qyqja”, “Qyqja unë djalin”. Unë e shikoja me habi dhe nuk e dija se çfarë donin të thoshin fjalët e saj dhe ai trishtim që i mbulonte fytyrën si një blozë. Pas shtatë ditësh e shtatë netësh të qëndrimit në zyrat e mbretit Gent, im atë, Polemokrati, erdhi në shtëpi në muzg. Ishte i veshur me uniformën e luftës, milli i shpatës i vezullonte në anën e majtë të brezit. Kur hyri brenda, së pari më mori mua në përqafim dhe m'i ledhatoi flokët. Nëna iu afrua me nxitim dhe e pyeti se çka ishte vendosur. Edhe sot më tingëllojnë në vesh fjalët që ia tha nënës atë muzg pa më lëshuar mua nga krahët “Mbreti e sosi me një. Dekretin e nënshkroi në praninë e të gjithë krerëve të luftës. Marrëveshja me Perseun u arrit. Do t'i japin treqind

çuna peng tek ai dhe do t'i marrim treqind çuna peng prej tij, në mënyrë që marrëveshja të mbrohet”.

- Pastaj çfarë bëtë?

- Nëna filloi të ulërijë dhe vazhdimisht përsëriste fjalët “Qyqja unë qyqja”, “Qyqja unë djali”. Më mori nga krahët e babait dhe filloi të më puthë, të më shtrëngojë me një mënyrë tepër të çuditshme, të cilën nuk e kisha përjetuar më parë. Më puthte vazhdimisht, në faqe, në sy, në mjekër, në ballë, ndërsa lotët sa vinin e i shtoheshin. Edhe zëri filloi t'i ngjirej shumë, sa fjalët mezi ia dalloja. Fillova të ndieja frikë nga gjithë kjo.

- Po babai?

- Babai rrinte në mes të dhomës si i ngrirë. Nëna vajtonte me zërin e saj gjithnjë e më të ngjirur. Pas një-farë kohe, mbërriti një kasnec dhe im atë doli me nxitim. Atë natë nuk më zuri gjumi deri vonë. Nuk e merrja vesh se çfarë kishte ndodhur, por e ndieja se krejt ai vaj i nënës kishte të bënte me mua. Kur më doli gjumi në mëngjes, unë nuk isha në dhomën time të gjumit, po në një karrocë që rendte sa mundte.

- Në një karrocë apo në një dysheme të akullt?

- Unë isha në një karrocë, që rendte sa mundte. Pranë meje ishin edhe disa çuna të tjerë, moshatarë të mi. Disa prej tyre, si Platorin, Karavantin, Bardhylin, Monunin e Mytilin, i njihja, sepse ishin të qytetit tim. Edhe ata ishin të hutuar shumë dhe nuk dinin se ku po na shpinin. Ishte një rrugë e gjatë, gjarpërore, plot kthesa dhe tatëpjeta që të bënë të mbyllje sytë nga frika.

Ku shkonit ju?

- Ne ishim peng i dekretit mbretëror për marrëveshjen ndërmjet mbretit tonë Gent dhe mbretit të Maqedonisë, Perseut. Ne ishim garancia se të dy mbretërit do t'i përmbahen marrëveshjes për luftë kundër

romakëve.

- Po të tjerët çfarë thoshin?

- Ne nuk dimë të luftojmë, - tha me vaj në buzë Karavanti, më i vogli i udhëtarëve.

- Ne jemi luftëtarët më të rëndësishëm të kësaj lufte, - tha Platori, duke u mbajtur më të madh. Prindërit tanë do të luftojnë më me fuqi, kur e dinë se ne jemi pengje të marrëveshjes së mbretërisë sonë me Maqedoninë. Nga ne varet fati i marrëveshjes së luftës.

- Sa kohë kam këtu, në dysheme?

- Pas tri ditësh e tri netësh udhëtimi të mundimshëm, ne në mbrëmje arritëm në kryeqytetin e Perseut. Kështjella dukej sikur të kishte marrë flakë, ngase flakadanët ishin vendosur në çdo hap. Na dërguan në një dhomë të madhe e të ndriçuar mirë dhe na pritën bujarisht. Ndiem lehtësim kur u bindëm se edhe ata, maqedonasit, flisnin gjuhën tonë. Kishin vetëm disa fjalë që i thoshin me zë më të lartë dhe disi të shtypura në fund. Na shpërndanë nëpër shtëpitë e krerëve të luftës, e na thanë se ne zëvendësonim atje fëmijët e tyre që ishin dhënë peng, edhe ata, te mbreti ynë Gent. Në shtëpinë ku më dërguan, një grua e mirë, që quhej Unkelia, tërë kohën m'i lëmonte flokët dhe qante. Krejt si nëna ime. Vetëm se fjalët "Qyqja unë qyqja" nuk i shqiptonte. I fshinte lotët me një pece të bardhë dhe mundohej të më buzëqeshte.

- Lufta u bë a nuk u bë? Sa ftohtësi që shpërthen nga nëntoka që më shtrëngon me thonj të paprerë!

- Fillimin e luftimeve ne e morëm vesh nga alarmet që jepeshin me brirë dhe me një lloj daulleje të madhe, të bërë nga lëkura e oqiçit. Edhe pse beteja ishte larg kryeqytetit, ndihej tmerrri i saj. Pas pesë ditësh, erdhi lajmësi që solli lajmin e kobshëm se mbreti Gent ishte

zënë peng dhe ishte nisur si plaçkë lufte për në Romë.

- Po ju çfarë bëtë, o fatzezë? A ratë përdhe?

- Ne u stepëm. Nuk dinim se çfarë të bënim. Vëndësit filluan të na shikojnë më ftohtë, dikur edhe me përçmim e me urrejtje. Na i shtuan rojat për të na vëzhguar. Idenë që të provonim të iknim, e dhashë unë. Mandej e pranuan edhe Platori e Karavantit. Në të vërtetë, unë pashë në ëndërr se ishte nisur një anije me katër sërë lopatash dhe po na grishte që të ktheheshin në Skodër. Kur ua tregova ëndrrën Platorit e Karavantit, ata thanë se kështu na paskëshin lajmëruar orakujt se çfarë duhej të bënim.

- A mund të ikësh kur je i rrëzuar për dhe?

- Ne e provuam. U nisëm në orën kur ylli bishtarak shpalosi cepat e tij në mes të qiellit, ashtu si e kishim lënë me fjalë. Kur mbërritëm te portat anësore, na hetuan rojet. Roja e parë që u nis drejt nesh, nxori shpatën nga milli dhe u sul kundër Karavantit. E pashë kur u përmbys dhe lëshoi një klithmë të mbytur. Mua më arriti një tjetër, një shalëgjatë që dukej se ecte mbi një palë këmbë të dikujt tjetër. Aq i madh ishte sa m'u duk se e mbuloi krejt kështjellën me trupin e tij. Më qëlloi në brinjë me shqelm. Mandej më qëlloi në kokë.

- A t'u duk se po përmbysesj qielli?

- Ndjeva sesi po përmbysesj qielli, po dridhej dheu nën këmbë dhe deti po trazohej e po shndërrohej në litarë të lagur, në një litar gjigant që rrihte fytyrën e dheut me egërsi.

- Krejt si unë. Pastaj?

- Më tutje nuk ndjeva gjë, as kur më mbështetën për murin e mesëm të kështjellës, as kur ma vunë shpatën në fyt, e as kur gjaku filloi të më rrjedhë si rrëke nëpër gjoks.

- Po gjaku po më rrjedh edhe mua.

- Kështu duhej të ndodhte, që kur im atë Polemokrati, më dha peng te Perseu, sipas dekretit të mbretit tonë Gent, i cili e humbi luftën. Kështu duhej të ndodhte që kur humbën atë luftë dhe luftë pas lufte, deri këtu. Prandaj, nuk ka shteg tjetër.

- Po gjithë ato luftëra pse i humbëm?

- I humbëm sepse nuk i bëjmë si duhet, nuk i bëjmë pa hile, nuk i bëjmë pa sherr. Lufta fitohet kur bëhet për ta mbrojtur veten, të vërtetën. Fitotja e vërtetë është vetëm kur bëhet për hir të Krijuesit të Botëve.

- Tjetër shteg a ka?

- Ky është shtegu i vetëm.

- Babai për këtë shteg më paska pasë folur?

- Babai im, Polemokrati, jo. Babai yt ndoshta e ka kuptuar të vërtetën.

I shtrirë përmbys në dysheme, i larë në gjak, e dëgjoi qartë tregimin e Limneut, për të cilin kishte menduar të shkruante dikur një tregim. Por, tregimi tash shkruhej vetë. Nuk mund ta pengonin vështrimet e egra të hetuesve, as mungesa e ajrit, as radiolidhja që vazhdimisht sillte urdhra, fjalë dhe gërvima të ashpra në atë zyrë. Besniku ishte i bindur se Limneu po e rijetonte jetën e vet, që nga çasti kur e kishin zënë dhe e kishin mbështetur për murin e mesëm të kështjellës. Ani çka. A nuk e meriton sakrifica e para dymijë vjetëve e atij djaloshi një grimë kujdesi nga ana ime. Askush s'mund të më ndalojë që ta dua atdheun. Por, dashuria për atdheun, për të qenë fitimtare, duhet të jetë e varur nga dashuria për Zotin e Botëve, i vetëtiu në mendje, pastaj ndjeu një zjarr në rropulli, një zjarr nga ata që i dredh era e fortë dhe që duken se kafshojnë me dhëmbë të skuqur e të përgjakur. Ishte i bindur se edhe po ta

përbinte krejt ujin e Drinit, nuk do t'i hiqej asnjë grimë ajo etje e zjarrtë.

Limneu po ia bënte me dorë nga një kodrinë e thepisur, po edhe atë shpejt e përfshiu zjarri. Por, se nga dolën ata dy burra me veladonë të zeza e po vinin drejt tij. Kur u afruan, njëri vetëm e shikonte, ndërsa tjetri priti e tha: A po na njeh a jo?

Ai po ndihej ngushtë nga mungesa e përgjigjes.

- Ne jemi Flori dhe Lauri.

- Ah, ata dy vëllezërit, besimtarë. Tash po më kujtohet.

- Ne deshëm të ngrinim një përmendore për Hyjin e vetëm, një përmendore që të ishte nderi dhe përjetësia e Ulpianës.

- Ani?

Punuam ditë e natë, pa as më të voglën lodhje, pa as më të voglin pushim. Tërë jetën tonë, të dhuruar nga Hyji, ne ia kushtuam veprës së mirë të besimit dhe të lirisë. Ditën punonim për dritën e Hyjit, ndërsa natën me pishtarë të ndezur, edhe ata dhuratë të Hyjit. Përmendorja merrte formën e vet, përmendorja që do ta ndriçonte shpirtin, mendjen dhe zemrën e njerëzve. Ne të përunjur, shikonim Renë në qiell, merrnim fuqi dhe vazhdonim punën tonë me ndihmën e Hyjit. Ai na e ndriçonte mendjen e na i jepte fuqi trupit. Ne bënim diçka që kishte marrë bekimin hyjnor për qytetin tonë të shkëlqyeshëm, Ulpianën. Bënim një përmendore të besimit në një Hyjni të vetme. Besimi në një Zot të vetëm ishte rrezja që na e ndriçonte mendjen e shpirtin.

- Ani?

- Hyjnia secilit njeri ia ka dhënë një mision për të kryer, po ka që nuk dinë t'i lexojnë shenjat që i përmban urdhri hyjnor. Ne i lexuam shenjat e urdhrin hyjnor me kohë, ne e përjetuam rilindjen shpirtërore, e gjetëm kup-

timin e vërtetë të jetës sonë në vullnetin e Hyjit, në vullnesën e tij që ne të punojmë për besimin dhe për lirinë e popullit tonë. Ani çka që na morën e na bartën rrëshqanë nëpër sheshin e qytetit? Ani çka që na dënuan si na dënuan. Ishte një sprovë që duhej të kalohej. Besimi dhe liria duan flitë e veta.

- A është e vështirë të flijohesh në këtë rrugë?

- Jo, kur e ke ndihmën e Zotit.

- Po ku mbaron kjo rrugë?

- Besimi e liria do të kërkojnë fli të tjera edhe në të ardhmen, më shumë e më shumë. Edhe ti do të jesh fli në rrugën e drejtë.

- Edhe unë?

- Edhe ti.

- Unë vetëm jam shtrirë këtu në tokë, po pushoj pak, nga plagët nuk më rrjedh shumë gjak, ndërsa dhembjet po më prajnë.

- Ne do të jemi me ty.

- Po me të tjerët pas meje si do të bëhet?

- Edhe atyre do t'u vijë rreze besimi në çastet kur të ndiejnë ligështi në pulpat e këmbëve, kur t'u errësohet pamja nga dyshimi e nga droja. Ne do të përhapim dritën e besimit në këto dhera, që ajo dritë të njëjtësohet me dritën e diellit të lavdishëm, që është vepër e vetë Hyjit. Ne do t'ju fanitim në kujtesë, në ndërgjegje, sa herë që t'ju erret shpresa, sa herë t'ju lë fuqia, sa herë t'ju pëshpërit ora e ligë se mund të jetohet edhe në skllavëri. Zërat tanë do të jenë të lehtë, si fërfërima e fijeve të barit, por ata nuk do të pushojnë, derisa vëllezërit tanë të dalin faqebardhë në dritën e lirisë.

- Po unë, ku jam unë tash?

- A po e ndien zërin tonë si fërfërimë e fijeve të ba-

rit në pranverë? Mos u pikëllo, sepse po bëhesh pishtar që ua zbulon njerëzve dritën. Po rilindesh dëshmor.

Besniku i pa me mendje se si dy burrat me veladonë të zezë u larguan, ndërsa tërë hapësira e mendjes së Besnikut u ndriçua në një dritë jashtëtokësore. Duke u mbështjellë i tëri nga ajo dritë, ai ndjeu plagët t'i thahe-shin dhe pikëllimi t'i avullohej. Po e ndiente trupin t'i çlirohej nga shtrëngimi i plagëve.

Të gjitha këto figura që po më shfaqen në kujtesë janë personazhe të historisë e të besimit tonë. Ato lëvizin nëpër kujtesën time lirisht dhe po më tregojnë rrugën. Kjo është rrjedha e fatit të njerëzimit nëpër kohë, një rrjedhë e harruar, por që zbulohet në çaste të caktuara. Në çaste të caktuara po, po në çfarë çastesh? Kur duhet ta kuptojmë se jeta jonë dhe e mbarë njerëzimit është formuar jashtë vullnetit tonë dhe ka një rrjedhë që është vullneti i Zotit tonë. Dhe, kur duhet ta kuptojmë se jemi udhëtar nga një botë në një botë tjetër.

Iu kujtua krejt qartë shpjegimi i dijetarëve se në prag të vdekjes njeriut i vinin pranë dy engjëj dhe ata ishin të autorizuar nga Zoti i Botëve t'ia merrnin shpirtin. Njeriut besimdrejtë ata i afroheshin me butësi e i thoshin se nuk ka arsye të pikëllohej e as të frikësohej. Dhe, vërtet, ai po e ndiente se nuk ishte as i frikësuar e as i pikëlluar.

- O Zot, vetëm te Ti e kam shpëtimin! Nuk ka Zot tjetër veç Teje! - mendoj me kthjelltësi të kristaltë.

Pas disa çastesh dha shpirt.

Sapo dy infermierët e burgut hynë në zyrë me një lesë të gjatë, Steva doli jashtë. Pas tij dolën të heshtur edhe dy shoqëruesit, duke bërë të njëjtat gjeste edhe ata. Në bufe nuk kishte asnjëri, përveç kamerieres plakë, Nada, e cila në shërbimin e sigurimit të shtetit punonte që kur ishte vajzë e re. Në atë shërbim ishte plakur dhe priste që të dilte në pension të plotë. Kamerierja plakë, sapo i pa që u ulën inspektorët, nxitoi drejt tyre që të merrte porosinë se ç'donin të pinin. Nga përvoja e gjatë e saj, ajo menjëherë e pikasi se ata kishin pasur një ditë të mundimshme, me plot shqetësime. Në raste të tilla, hetuesit ishin tepër nevrinë, prandaj ajo nxitonte që t'u gjendej pranë e të mos ua shtonte mërzinë edhe më shumë me gjeste të ngadalta apo me shërbim të kurrfar-të. Steva porositi për të tre nga një "shlivovicë" dhe nga një kafe të hidhët. Dy shoqëruesit e tij miratuan me kokë dhe ia ngulën sytë Stevës. Në ato çaste, që të dy si nëpër mjegull e shihnin veten në një të ardhme në vendin e atij tjetrit, në pozitën e drejtuesit të operacionit, të atij që e ka të drejtën të bëjë edhe porosinë në emër të të tjerëve.

- Në fillim m'u duk më i qëndrueshëm. Ndoshta për shkak të kokëfortësisë së tij. Doli shumë më i dobët nga ç'u duk në fillim, - foli Steva.

Dy të tjerët vetëm pohuan me kokë, po asnjëri nuk nxori zë.

Kamerierja Nada solli gotat e mbushura me raki dhe tha se së shpejti do t'i sillte edhe kafetë. Ata nuk ia vunë

aspak veshin se çfarë u tha.

- Në udhëzimet e hershme të Lekës*, shkruante dhe ishte e nënvizuar me vijë të kuqe se terrori fizik mbi këta njerëz krijon një pasiguri të madhe psikologjike në shtresat e gjera të popullsisë. Pasiguria permanente shndërrohet në frikë, ndërsa frika fillon dhe e dëmton indin e vetëdijes kombëtare. Dëmtimi i vetëdijes kombëtare të tyre, është kusht që ata të shpërngulen prej këtu, ndërsa ata që mbeten, të nënshtrohen definitivisht. Kurrë nuk e kam harruar këtë formulë të tij.

- Vërtet, - tha vetë sa për të thënë diçka shoqëruesi në anën e djathtë të tij dhe e ngriti gotën. - Për shëndetin tuaj, shef! - tha dhe ia cakërroi gotën. Ashtu bëri edhe tjetri.

- Për shëndetin dhe suksesin e të gjithëve! - uroi Steva dhe e piu një hurbë të madhe, me një afsh të theksuar, si të shuante një etje të madhe.

Kamerierja solli kafetë që nxirrnin avull. Duke ua shërbyer, ajo tha diçka për cilësinë e tyre, se ishin të dorës së parë, po ata nuk ia vunë veshin.

Dikur e një kohë, fjalët e Nadës në atë shërbim dëgjoheshin me respekt dhe mbahej vesh kur ajo fliste. Atëherë ajo ishte e re dhe kishte lidhje dashurie me shefin e shërbimit. Mjaftonte një fjalë e Nadës në veshin e tij, që ndonjëri nga inspektorët të zhgradohej ose të transferohej në ndonjë provincë të humbur. Mirëpo, kishin ndodhur përmbysje të mëdha edhe në atë shërbim, ishin ndërruar shumë shefa dhe Nada nuk kishte mundur t'u konkurronte më tutje nëpunëseve të reja, që kishin vërshuar në atë shërbim. Kjo ishte arsyeja që më nuk ia varnin fort.

- Falë udhëzimeve të Lekës, në vitet e pesëdhjeta e të gjashtëdhjeta ne arritëm të shpërngulim mbi treqind

mijë arnautë nga Kosova. Ishte një e treta e popullsisë. Ky ishte një sukses i jashtëzakonshëm kur dihet se kishim pengesa të mëdha.

- Vërtet, - përsëriti Rade, duke e afruar filxhanin më afër vetes. U bë një heshtje e thellë.

- Ky ishte krejt i dobët, - e prishi prapë heshtjen Steva. - Nuk ma mori mendja se do të na mbetej aq lehtë në dorë. Në fillim kujtova se ishte vetëm një alivanosje e radhës.

- Ishte tepër kokëfortë, - arsyetoi Voja, që i rrinte në krahun e majtë. - Tash do të bëjnë zhurmë të neveritshme në ato gazetatat e tyre të fëlliqura.

- Mirë na e bëjnë që ua kemi lënë edhe ato. Është dashur t'ua ndalonim të gjitha, e jo kështu, - u nxeh Rade.

- Fjala jonë e urtë thotë mirë "Secila çudi zgjat vetëm tri ditë". Kështu do të jetë edhe më zhurmën e tyre. Më në fund ata mund të bëjnë zhurmë sa të duan, por ne nuk kanë se çka të na bëjnë - u hakërrua Steva.

- S'ka fjalë, - pohoi Voja dhe i fërkojti duart.

- Politika jonë nganjëherë po jep shenja të pasigurisë. Mirëpo, ne nuk kemi përse të tregojmë pasiguri. Përkundrazi. Sa më shumë që politika jonë luan me fjalë, ne duhet ta ashpërsojmë kursin tonë.

Steva po vinte duke u nxehur dhe këtë e dinin dy vartësit e tij, prandaj nuk folën. Kur ai nxehej, nuk bënte që t'i ndërhyhej në fjalë, madje as për t'ia miratuar atë që thoshte. Shoqëruesit e tij ishin mbështetur për karrige dhe po e shikonin me kujdes eprorin.

- Unë edhe e paralajmërova në fillim se nuk do të dilte i gjallë nëse nuk e pranonte akuzën, por tash kjo mori fund. Ne duhet ta ndërtojmë skenarin, sipas të cilit ai ka bërë vetëvrasje duke kërcyer nga dritarja. Ky skenar

ka diçka të errët në vete, prandaj nuk ka pse të ndryshohet. Ka një dozë besueshmërie në këtë version, sepse gjithmonë është e mundshme, teorikisht, që i burgosuri të tentojë të ikë.

E shpiku me fund rakinë dhe bëri me dorë drejt kamerieres plakë. Ajo u ngrit me nxitim dhe filloi të mbushte tri gota të tjera për klientët.

- Kur ta shkruani raportin, përshkruajeni në pika sa më të trasha momentin e kërcimit të tij nga dritarja. Thoni se në një moment i akuzuari kërkoi të lejohej të shkonte në nevojtoare, mirëpo, kur u ngrit në këmbë, në vend se të nisej nga porta, ai u vërsul drejt dritares dhe kërcëu poshtë. Ishte e pamundur të pengohej ky akt vetëvrasës i të akuzuarit. Pikë.

Kamerierja solli gotat e mbushura plot, i la ato para tyre dhe mori gotat e zbrazëta. Ai që ishte në krahun e majtë të Stevës porositi meze.

- Shpeshtimi i akteve të këtilla krijon një frikë të madhe në kokat e këtyre idiotëve. Ne duhet ta riaftësojmë teorinë e bolshevikëve, sipas së cilës përgjigja në terrorin e bardhë, do të jetë terrori i kuq.

Të dy shoqëruesit pohuan me kokë.

Steva ngriti gotën dhe e shpiku gjysmën e saj. Lëshoi një psherëtimë të thellë që i erdhi nga përvëlimi i pijes së fortë, pastaj e nxori një cigare nga kutia dhe e ndezi. Kamerierja plakë ua solli mezenë dhe u largua shpejt.

- Kam përshtypjen se dikur këta njerëz i bënë ballë më fort dajakut. Dikur torturat ishin më të mëdha, ndërsa vdekjet më të pakta, ndërsa tash është e kundërta, - vërejtji Rade.

- Në këtë temë mund ta bësh një analizë interne për eprorët tanë në qendër. Pse s'e bën?

- Nëse jeni dakord, do ta bëj. E bëjmë bashkë, nëse doni.

- Këtyre u shkojnë më së miri metodat e gjeneral Jankoviqit, këtë them unë. Ai për një javë ka bërë më shumë se krejt administrata e shërbimet e tjera për dhjetëra vjet. Edhe Leka ka qenë mjaft efikas, por e penguan në momentet vendimtare. Ai do t'i qëronte që të gjithë prej këtuhit.

Dy të tjerët e shikuan me vëmendje, të përzier me respekt të shtuar. Steva në shumë situata i kishte përsëritur fjalitë që ishin si kurorë e debateve të tyre. Pasi një heshtje. I pari foli Rade.

- Këtë nuk mundëm ta detyronim të pranonte akuzën. Tash e kemi një vend bosh në grupin armiqësor. Si t'ia bëjmë hallit?

Steva e shikoi turbullt. Kolegu i tij e kishte kthyer sërish në terrenin e ftohtë të gjykimit praktik. Duhej kapur një tjetër, për të plotësuar numrin e grupit. Në atë mënyrë do të zbatohej urdhri që vinte nga qendra, sepse ai ishte urdhër i prerë. Në anën tjetër, në atë mënyrë vërtetohej vendosmëria e shërbimit që të shkonte deri në fund të realizimit të projekteve të veta. Edhe pse ndodhte që ndonjë i akuzuar të mbetej në duart e hetuesve, nuk bëhej kurrfarë tërheqjeje, kurrfarë zbutjeje. Po të bëhej ndonjë zbutje, për çka Steva ishte i bindur, atëherë armiqtë do të trimëroheshin dhe do të kalonin në ofensivë të ashpër. Ai nxori nga xhepi një bllok shënimesh dhe filloi ta shfletonte me ngut.

- Duhet ta plotësojmë numrin patjetër, - tha. Ja këtë këtu - ia bëri Steva dhe e uli bllokun e tij të shënimeve në tavolinë, duke e shtyrë gotën pak më tutje. - Ja ky, që quhet Fatos, ky mund të jetë zëvendësimi më adekuat. Është miku i këtij maskarait, - foli më inat, dhe e shikoi ndihmësin e tij që e kishte në anën e majtë. Mbaje këtë

shënim, Fatos Krasniqi i thonë. Banues në Kodrën e Diellit. Inxhinier.

- A ta arrestojmë sonte?

- Po! - e ngriti zërin Steva. Nuk duhet t'i lëmë të marrin frymë këta djaj!

Vetura e zezë e shërbimit të policisë për bartjen e kufomave, e ngarkuar me trupin pa jetë të Besnikut, doli nga oborri i brendshëm i shërbimit diku rreth orës njëzet e një. Në vend se të merrte kthesën e parë e të vazhdonte në drejtim të Pallatit të Rinisë, ajo kaloi udhëkryqin dhe doli në qendrën e qytetit. Në atë orë ende ishte i ndaluar qarkullimi i automjeteve në pjesën e rrugës që shërbente si shëtitore. Mirëpo, Steva kishte urdhëruar që vetura t'i binte pikërisht nëpër qendër të qytetit dhe nëpërmes të shëtitësve.

- Kur ta shohin këtë veturë-morg në mes të tyre, do t'u mpihet gjaku në damarë, - kishte thënë ai. Shoferit i kishte thënë që të voziste sa më ngadalë që të ishte e mundur, nëpërmes të turmës. Në kohën kur vetura-morg kaloi përballë hotel Bozhurit dhe mori në të djathtë, nga shkallët e Teatrit Popullor po zbrisnin një turmë njerëzish. Shfaqja kishte mbaruar dhe shikuesit po dilnin disi të hutuar, si të zënë në faj.

Vetura-morg mori mespërmes shëtitësve, të cilët i lëshonin udhën dhe e shikonin me hutim. Një zhurmërimë komentesh e fjalësh të shëtitësve të ndryshëm, e shoqëroi këtë defilim të panatyrshëm.

- Ç'të jetë ky absurd? - iu drejtua një burrë në moshë mikut që e kishte në krahun e djathtë.

- Asgjë nuk po kuptoj, - ia ktheu tjetri, pa ia ndarë sytë veturës-morg që lëvizti krejt pranë trupit të tij.

- Janë të tmerrshëm, - vlerësoi i pari dhe bëri një gjest pakënaqësie me dorë.

- Ku futet në shëtitore vetura që bart të vdekurit? - klithi një grua disa hapa më tutje, me fëmijën ngryk.

- Këta moti janë të çmendur, moj grua, nuk ke pse habitesh, - ia ktheu burri dhe instiktivisht kaloi në anën tjetër, si për ta marrë në mbrojtje fëmijën dhe gruan e tij.

- Duan të na përzënë edhe nga kjo korzo, - tha gruaja me inat. - Të gjitha na i kanë marrë, e u ka mbetur edhe kjo copë rruge.

Tani vetura-morg kishte arritur përballë godinës së dikurshme të Komitetit Krahinor të Lidhjes së Komunistëve, ku tash kolonistët serbë kishin hapur një restorant. Shumë vjet më herët, në protestat studentore, Besniku i ndjerë, kishte brohoritur pikërisht në atë vend parulla kundër komunizmit.

- Ka qenë si në filmat e tmerrit, - e kishte shprehi të thoshte kur përmendej ajo ngjarje.

Në pjesën e rrugës tek ëmbëltorja “Korzo”, kishte më shumë turma njerëzish, kështu që vetura ngadalësoi edhe më shumë.

- Si është e mundur që ta kenë futur këtë veturë në këtë vend? - foli një burrë i moshuar.

- Ani çka? - e kundërshtoi tjetri. - Shteti ka të drejtë të bëjë çfarë të dojë. Ndoshta e kanë nxjerrë dikë në shëtitje, - u zgërdhi ai pas disa çastesh.

- Ku mbeti Agroni? - i thirri një grua të shoqit, kur vetura-morg po afrohej drejt tyre. Burri nxitoi ta mbërrinte çunin që ecte disa hapa përpara tyre, i shkujdesur, me një revolver plastike në dorë.

Hotel “Grand Prishtina” gati në të gjitha katet i kishte dritat e shuara. Yjet që dikur shkëlqenin në majën e hotelit nuk duken më, e as shkronjat e mëdha që shpallnin emrin e tij. Një errësirë e ndryshkët i ka përfshirë

të gjitha. Mu përballë hotelit mbaronte shëtitorja. Shoferi i veturës-morg e ndërroi shpejtësinë dhe rrotat lanë gjurmët në asfalt. Urdhrin e kishte shpënë në vend. Prapa kishte lënë hutesën dhe shashtrimën e njerëzve, që vazhdonin të endeshin nëpër shëtitore, veçse me disponim të prishur.

Ai e dinte se të nesërmen do të gdhinin trungjet e blirëve me fletëvdekjet që do të mbanin emrin dhe fotografinë e të vdekurit, si një plagë që do të merrnin po t'i godiste rrufeja. Dhe njerëzit që do të dilnin në shëtitje atë natë, do të ndaleshin para tyre e do të shikonin turbullt fotografinë e gozhduar në fletëvdekjen e rrethuar me ngjyrë të zezë. Pranë emrit do të rrinte shqiponja dykrenore, e zezë, e shpupluar dhe e mbytur në pikëllim.

- Po këtë unë e njihja, - mund të nxjerrë zë instinktivisht ndonjëri.

- Si është e mundur, po ky është ai gazetari? - mund të klithë një tjetër, te trangu tjetër i blirit.

- A, këtë e kanë mbytur në polici! - mund të flasë një tjetër, gati duke pëshpëritur. Me këto fjalë do t'ua ngrinte shtatin, si një acar.

Lahu me Ramën po bënin shëtitjen e mbrëmjes kur vetura-morg po linte prapa shëtitoren. Ata u ndalën nën një bli dhe ndezën nga një cigare.

- Po kjo? - foli si vetmevete Rama.

- Kush e di, bre, shteti i ka punët e veta, - ia ktheu Lahu, ndërsa sytë ia kishte ngulur me një pasion shpërthyes një vajze që po parakalonte pranë tyre.

- Më duket se është një përpjekje frikësimi e qytetarëve.

- Urdhëro!

Rama e përsëriti mendimin e vet, duke shikuar foto-

grafinë në një fletëvdekje që ishte ngjitur në trungun e blirit nën të cilin po rrinin.

- Shteti ka punët e veta, po shikoje bre çfarë femre kjo këtu, për ta pirë në kupë.

- Kjo vërtet nuk ka kuptim, foli Rama, me një zë që u bë i dridhshëm, gati i përvajshëm. Besnikun nuk e kanë liruar ende nga arresti.

- Hajt bre burrë se e lirojnë! Krejt është lojë kjo punë. Po ti shiko çfarë femre na kaloi para hundëve!

- Më mirë po iki në shtëpi, - tha Rama.

- Unë them ta pimë nga një e pastaj ikim.

- Sonte nuk më pihet. Kur i fusin të vdekurit nëpër shëtitore, diçka nuk është në rregull, - tha Rama.

- Në rregull është puna o burrë, po ti nuk e di se çfarë ke.

- Unë shkova, - tha Rama dhe u nis.

- Prit, se po vij edhe unë, - tha Lahu dhe u nis pas tij me përtesë.

Në kohën kur vetura e policisë me trupin pa jetë të Besnikut po kalonte nëpër shëtitore, një ekip prej tridhjetë policësh, tre hetuesish dhe dy dëshmitarësh të marrë me dhunë, sipas urdhrit të Stevës, e rrethoi shtëpinë e Fatosit në Kodrën e Diellit. Veturat e tyre u ndalën mu para dyerve të oborrit dhe nga të katër veturat dolën me një shpejtësi marramendëse policët dhe hetuesit. Dera e oborrit ishte e mbyllur. Dy policët e parë filluan ta shqelmonin derën me ashpërsi. Pas disa goditjesh, dera u shkallmua dhe ata u futën në oborr, u shpërndanë në pika të ndryshme të tij, me automatikë të drejtuar kah dritaret dhe në derën e shtëpisë. Udhëheqësi i aksionit e rrapëlloi me fuqi portën e shtëpisë. U dëgjuan hapa që vinin drejt saj.

- Kush është? - u dëgjua zëri i një gruaje.

- Policia. Hapeni derën! - ulëriti udhëheqësi i aksionit. Bozhidari ishte një polic me përvojë të gjatë në shërbime të tilla speciale. Ai kishte vite që merrej me bastisjen e shtëpive të shqiptarëve, për gjoja kërkimin e armëve dhe të aktivistëve nacionalistë. E kishte bërë zakon që të thërriste me ulërimë, sepse ashtu thoshte se mbërrinte t'i çorientonte me të parën viktimat e bastisjeve të tij. Zëri i tij ulëritës, besonte Bozhidari, i bënte ata të ngrinin, të mallkonin veten dhe ditën kur kishin lindur.

- Duhet ta ndiejnë fuqinë e skëtërrshme të pushtetit, - përsëriste me qejf Bozhidari.

Dera u hap ngadalë. Bozhidari me automatik të

drejtuar drejt gruas, futi këmbën brenda dhe e shtyu gruan me krahë, sa ajo gati u rrëzua. Tre policë të tjerë e shoqëruan udhëheqësin e tyre. Në anën e djathtë të korridorit ishte një dollap i vogël, i mbyllur.

- Këtu mund të ketë armë, - sokëlliu Bozhidari dhe e qëllloi me shqelm dollapin. Polici tjetër i doli në ndihmë dhe e përmbysi krejt duke e shkallmuar me shqelma.

Dy fëmijët e Fatosit ishin strukur në kënd, pranë nënës së tyre, e cila ishte zbehur jashtë mase dhe vetëm sa nuk alivanosej. Bozhidari bërtiti me zë të lartë:

- Ku është ai terroristi? - dhe e qëllloi me tytën e armës një komplet gotash kristali që ishin të renditura në vitrinë. Gotat u thyen me tërsëllimë.

- Nuk dimë gjë, - klithi gruaja. Nuk dimë çka...

- Mjaft! - ulëriti polici që rrinte në krahun e djathtë të Bozhidarit. - Farë e keqe! Do t'jua tregojmë ne qejfin juve! Do t'ju qesim fare!

Gruaja plakë që kishte hapur portën, po mundohej të hynte brenda në kuzhinë, mirëpo dy policët që kishin zënë derën, nuk e linin të hynte.

- M'ï tmerroni fëmijët e vegjël, - bërtiste plaka, e ëma e Fatosit.

- Le të tmerrohen e le të shohin se nuk kanë vend këtu, - ulëriti Bozhidari, pa e shikuar plakën. - Kontrolloni çdo skutë! - urdhëroi. Bëri dy-tre hapa në mes të kuzhinës, e mandej iu drejtua gruas që kishte vënë një-rën dorë mbi kokën e njërit fëmijë e tjetrën mbi kokën e tjetrit.

- Armët, ku i ka lënë burri yt?

- Nuk kemi armë, - foli me zë të ulët e të ndrojtur gruaja.

- E dimë se keni armë. Burri yt është terrorist.

Bastisjet nëpër shtëpi zgjatën mbi dy orë. Policët

nuk lanë gjë pa përmbysur. Disa stoli ari i grabitën ata që bënë bastisjen në dhomën e gjumit. Ky ishte një zakon i vjetër i tyre.

Urdhrin për të ndërprerë bastisjen Bozhidari e dha pas një bisede të gjatë me anën e radiolidhjes me vetë kryeshefin e policisë. Kryeshefi i shfaqti pakënaqësinë e tij, që nuk e kishin zënë Fatosin dhe që nuk kishin gjetur armë në shtëpi.

- Pse nuk keni marrë me vete ndonjë armë që ta inskenoni se e keni gjetur aty? - bëri vërejte kryeshefi.

- Nuk kam pasur udhëzime të tilla, - u shfajësua Bozhidari.

- Është dashur që Steva të ta kujtonte këtë punë, - plotësoi kryeshefi dhe dha urdhër për mbylljen e bastisjes. Ata dolën me rrëmujë, duke sharë e duke shikuar me sy të çakërdisur drejt gruas që kishte filluar përpjekjet për të kthyer ndonjë gjë në vend.

Nënë Lajdja doli pas tyre dhe u mundua ta mbyllte portën. Mirëpo, shpejt e la këtë punë, sepse porta ishte shkatërruar nga goditjet e policëve. U ul në mes të korridorit, sepse ndjeu se po i turbullohej shikimi. Ishte hera e pestë në jetën e saj që përjetonte bastisje e rrënime të tilla nga policia.

- Si i duron, o Zot! - foli me vete nënë Lajdja dhe e hoqi shaminë nga koka. Filloi t'i mallkonte me ligje. Zëri i saj vinte gjithë dënesë, si nga thellësitë e dheut. Të gjitha vuajtjet kishin ardhur dhe ishin bërë top bore dhe kishin zënë vend në gjoksin e nënë Lajdes, e cila me shaminë para vetes po mallkonte. Deri sa po ndërdyzej a ishte më mirë që mallkonte apo ishte më mirë të lutej, ajo ndjeu se zëri po i ikte. Iu duk se tha: "Mjaft!", por edhe këtë fjalë e mendoj si një mallkim, e jo si një lutje. Pesha e rëndë dhe ftohtësia e akullt e topit që e rëndoi

në gjoks nuk e la ta shqiptonte të plotë as këtë fjalë të fundit. Ra pa ndjenja.

15

Arta hapi portën me ngut. Ngriu edhe më fort kur pa në derë dy policë dhe një civil në mes të tyre. Civili e pyeti për emrin, pastaj ia zgjati një letër dhe foli ftohtë:

- Burri juaj kërceu nga dritarja! Ne jemi duke bërë hetimet e nevojshme.

Arta ndjeu t'i ndalej fryma, si ta shtrëngonin njëqind palë thonj përnjëherë në fyt. Pamja iu errësua krejtësisht. E vetmja gjë që mundi të pikaste si nëpër mjegull, qe lëvizja e murit të korridorit dhe e dyshemesë përnjëherësh. Ra pa ndjenja në mes të portës së banesës së vet. Policët dhe civilin, pa e shikuar më, bënë një mbrapakthehu dhe zbritën shkallët me rrapëllimë.

Pas disa çastesh, Artës i mbërritën në ndihmë dy fqinjët e parë. E tërhoqën rrëshqanë dhe e shtrinë në një shtrat në kuzhinë. Filluan të shpeshtoheshin telefonatat dhe të vinin të njohur të tyre. Fqinjët thirrën mjekun nga një ordinancë private dhe ai erdhi shumë shpejt. Në të njëjtën kohë mbërriti edhe doktor Lami. Lajmi tragjik për mbytjen e Besnikut në polici qe përhapur me shpejtësi. Pas nja një ore mbërriti edhe nëna e të ndjerit. Ajo lëshoi një vaj të trishtueshëm, një vaj që dilte nga fundi i shpirtit. Artën e dërguan në spital, sepse nuk po i kthehej vetëdija. Gjatë rënies, kishte pësuar edhe një lëndim të kokës. E bija, Etleva, pas një vaji që kishte trishtuar të gjithë, tash qante në heshtje, në një kënd të kuzhinës.

Në dhomën që u caktua për pritjen e burrave, pas një heshtjeje të shoqëruar vetëm me ngushëllime e me fjalë habie për rrezikun që ra mbi familjen Shtylla, filloi të shpalosej biseda. Kush një lajm të ri, kush një tjetër.

Një i panjohur, që u paraqit si punëtor-roje i lulishtes, kërkoi që të takohej veçan me të atin dhe me vëllanë e të ndjerit. Megjithëse foli turbull e me shkëputje, ai arriti t'u thoshte se një natë më parë kishte qenë roje dhe kishte parë me sy atë çka kishte ndodhur, mirëpo kërkoi që identiteti i tij të mos zbulohet. Pasi e siguruan se kjo do të respektohej, ai tregoi se diku rreth orës njëzet, në lokalet e shërbimit të policisë së fshehtë, që janë përballë barakës së lulishtes, ka vërejtur lëvizje të çuditshme.

- Një dritë brenda pak sekondash u fik, pastaj u ndez dhe prapë u fik. Mua më shkuan sytë andej dhe sapo isha duke u bindur se kjo ishte një punë kote, u hap dritarja, pikërisht në atë zyrë ku dikush luajti ashtu me drita. Nuk vonoi dhe tre vetë, u afruan te dritarja, e matën disi me sy lartësinë, e mandej u tërhoqën, po nuk vonoi hiç e ata ngritën një trup, e ngritën me vështirësi të madhe, duke u shtyrë ndërmjet veti disi, e mandej trupin e hodhën teposhtë. Këtë e pashë me sytë e mi. Nuk vonoi hiç e u dëgjua rrapëllima e trupit që u përplas për betoni poshtë. E dita se diçka të zezë bënë. por nuk dita si të veprojt. Kë ta informoja? Me thënë të drejtën, edhe u tremba bukur shumë. Gjithë natën u solla nëpër barakë, pa ditur se si t'ia bëja, kujt t'i tregoja. Ma merrte mendja se shpejt do të merrej vesh se kë e kishte përfshirë ky rrezik i zi. E vendosa që të vija e t'u tregoja sa panë sytë e mi. Ju burra shëndosh!

Ai disa herë e luti vëllain e të ndjerit që të mos ia zbulonin identitetin, sepse ishte i bindur se nëse ai para-

qitej në rolin e dëshmitarit, policia do t'i hakmerrej. Lutja e tij ishte e ngarkuar me një frikë të madhe. I vëllai i të ndjerit ia përsëriti disa herë se kërkesa e tij do të respektohej. Ai doli me nxitim dhe duke përsëritur për të satën herë formulën e njohur të ngushëllimeve.

Doktor Lami rrinte në një karrige të drunjtë në atë dhomë që u bë dhomë për pritjen e atyre që vinin për ngushëllime e të merrnin vesh se çfarë kishte ndodhur. Pas më shumë se dhjetë vjetësh, ai sërish e ndezi cigaren. Vdekja e mikut të tij e kishte dërrmuar. Dikush e përmendi emrin e doktorit, ndërsa ai pothuajse kërcëu nga karrigia i trembur. Mendimet e kishin shpënë shumë larg, në zonën e vdekjes shfarosëse. Ai që e përmendi, një burrë i moshuar, po kërkonte mendimin e doktorit se si mund të merrej kufoma e të ndjerit nga Mjekësia Ligjore. Lami rrudhi supet, tundi kokën me inat, pastaj tha se ishte e vështirë të dihej se si mund t'i bëhej punës, ngase atje administronin drejtori të dhunshme dhe vetë rasti ishte politik.

- Me siguri e detyrojnë dikë të nënshkruajë ndonjë dokument, - e vazhdoi bisedën ai që pyeti. - Këta bëjnë gjithçka, o burra.

Një burrë që erdhi më vonë solli lajmin për bastisjen e shtëpisë së Fatosit dhe për vdekjen e nënës së tij.

- Ky terror po bëhet i padurueshëm, - foli Agimi.

- Duhet të durojmë, - tha një burrë që rrinte në skaj të dhomës së pritjes.

- Edhe durimi e ka një kufi, përtej të cilit më nuk është durim, po bëhet nënshtrim, ia ktheu Agimi i nxehur.

- Atëherë çfarë të bëjmë? - reagoi po me hidhnim edhe ai tjetri.

- Çfarë të bëjmë? Duhet të hakmerremi. Vetëm atëherë mund të ndalet ky zullum. Pas këtyre fjalëve, ra një heshtje e gjatë.

Aty pas mesnate njerëzit filluan të rralloheshin. Në fillim kishte qenë vaji, klithmat dhe dënesjet ato që ishin copëtuar me tërsëllimë si xhami i thyer nga goditja e tmerrshme, ndërsa tash ishte heshtja, kujtimi, dhimbja memece, ata shpendë grabitqarë që shqyenin dhe grinin shpirtin e njerëzve.

- Akullnaja e vdekjes, - tha si me vete Lami dhe lëshoi një psherëtimë, bashkë me shtëllungën e tymit që nxori nga goja.

- Ndoshta ia kemi frikën më shumë se që duhet kësaj akullnaje, e për këtë shkak edhe ndihemi të vdekur për së gjalli, - ia ktheu Agimi me një zë që vibroi plot mllëf.

- Si po mendon?

- Po mendoj se vdekja nuk është fundi i gjithçkaje, si po na duket neve. Përkundrazi, është vetëm një transformim, një kalim nga një gjendje në një tjetër, nga një botë në një tjetër. Vetëm kështu ka kuptim edhe kjo jetë dhe kjo botë. Dhe, vdekja bëhet më e natyrshme.

Lami e shikoi me sy të zgurdulluar.

- Por, kjo vdekje është faktike, fizike, konkrete, nuk kompensohet me asgjë.

- Nëse e shohim vetëm anën fizike të jetës sonë, ashtu duket. Por, ku është shpirti? Ai nuk është materie fizike. Atëherë ku janë të lidhura fijet e tij?

- Unë jam kirurg dhe di vetëm për anën fizike të jetës.

- Këtu edhe është gabimin ynë fatal, më duket. E kemi reduktuar jetën vetëm në anën fizike të saj, ndërsa ajo që është sublimja, shpirtërorja nuk është fizike hiç.

Ndërkaq ne përpiqemi ta ruajmë fiziken, duke e humbur shpirtëroren, ndërsa kjo është humbja më e rëndë e jetës së njeriut.

- Nuk di, - tha Lami me mërzi.

- Dhembje të këtilla vijnë edhe për të na e kthjelluar mendjen, - tha Agimi duke e shikuar Lamin me ngulm. - Ne jemi bërë të pafuqishëm, sepse e kemi humbur lidhjen e shpirtit tonë me burimin nga ku ai e merr fuqinë. Vetëm kthimi te ai burim na bën të fortë e fitimtarë.

Nga xhamia e Çarshisë filloi të vinte i shtruar, melodik e si një përkëdhelje që nxitë prehje, ezani që lajmëronte kohën e sabahut. Të dy burrat po e dëgjonin me vëmendje dhe me një përjetim të thellë, që po u shfaqej si një thirrje shpëtimtare. Edhe pse kishin jetuar me vite në atë lagje, atë thirrje po e përjetonin ashtu për herë të parë në jetën e tyre.

- E dëgjon? - foli Agimi, kur thirrja po thoshte ejani në shpëtim.

- Vërtet, më duket më ndryshe sot, u përgjigj Lami.

- Po thërret në shpëtim, plotësoi Agimi.

Lami pohoi me kokë.

- U desh kjo dhembje që ta kuptonim një të vërtetë të thjeshtë. Pafuqia jonë e ka burimin te humbja e lidhjes me këtë thirrje qiellore.

- Jemi brez i materializmit dialektik, kjo është puna, foli Lami.

- Dhe i vuajmë pasojat e tij, u përgjigj Agimi. Shpëtimi është vetëm rikthimi te kjo thirrje qiellore. Vetëm prej saj vjen siguria dhe fuqia e njeriut. Tash jam më i bindur se kurrë.

Agimi u ngrit, iu afrua dritares, hapi perden dhe e shikoi horizontin që po zbardhëllehej nga një dritë vezu-

lluese, e cila po lajmëronte lindjen e një dite të re.

- Kështu si po lind kjo ditë e re, do të rilindë edhe shpirti i Besnikut.

Lami u ngrit dhe iu bashkua Agimit në atë soditje të agullimit të ditës së re që po lindte.

- Thua se do të rilinden shpirtrat tanë?

- Jo vetëm shpirtrat, por rilindemi edhe ne të plotë, deri edhe majat e gishtërinjve.

- E zorshme për ta konceptuar, tha Lami, duke fshirë djersët e ftohta, që po ia pushtonin ballin e zbehtë.

- Aspak e zorshme, doktor. Ne nuk kemi ekzistuar. Pastaj jemi lindur dhe ekzistojmë. Mandej vjen një kohë kur vdesim dhe nuk ekzistojmë më në këtë botë e në këtë formë. Por, do të ringjallemi në një botë tjetër, sepse ashtu ka premtuar Zoti i Botëve.

- Edhe Besniku do të ringjallet?

- Edhe Besniku dhe të gjitha krijesat njerëzore, të të gjitha kohëve. Po të mos ishte kjo ndërlidhje e botëve dhe e jetëve tona, as kjo botë dhe as kjo jetë nuk do të kishin kuptim. Ç'kuptim do të kishte po qe se nuk do të ndëshkoheshin vrasësit e Besnikut?

- Vërtet, duket racionale.

- Nëse nuk ndëshkohen në këtë botë nga njerëzit, ata do ta marrin ndëshkimin e përhershëm në botën tjetër nga Krijuesi i Botëve, i cili e ka ndaluar vrasjen e njerëzve të pafajshëm. Vetëm kjo lidhje e përgjegjësive të njerëzve e mbush këtë botë me përmbajtje.

- Vdekja e Besnikut duket se po na e tronditë një mënyrë të të menduarit.

- Mesazhet na vijnë në forma të ndryshme, por varet prej nesh se a arrijmë ose nuk arrijmë t'i kuptojmë. Mundësia që t'i kuptojmë, na është dhënë. Varet me çfarë çmimi duam të paguajmë mësimim, tha Agimi me

shikimin larg, atje ku agullimi i ditës së re po përhapej
me një bukuri madhështore.

Besniku i pa me mendje se si dy burrat me veladonë të zezë u larguan, ndërsa tërë hapësira e mendjes së Besnikut u ndriçua një një dritë jashtëtokësore. Duke u mbështjellë i tëri nga ajo dritë, ai ndjeu plagët t'i thaheshin dhe pikëllimi t'i avullohej. Po e ndjente trupin t'i çlirohej nga shtrëngimi i plagëve. Të gjitha këto figura që po më shfaqen në kujtesë janë personazhe të historisë e të besimit tonë. Ato lëvizin nëpër kujtesën time lirisht dhe po më tregojnë rrugën. Kjo është rrjedha e fatit të njerëzimit nëpër kohë, një rrjedhë e harruar, por që zbulohet në çaste të caktuara. Në çaste të caktuara po, po në çfarë çastesh? Kur duhet ta kuptojmë se jeta jonë dhe e mbarë njerëzimit është formuar jashtë vullnetit tonë, dhe ka një rrjedhë që është vullneti i Zotit tonë. Dhe kur duhet ta kuptojmë se jemi udhëtar nga një botë në një botë tjetër. Iu kujtua krejt qartë shpjegimi i dijetarëve se në prag ë vdekjes, njeriut i vinin pranë dy engjëj dhe ata ishin të autorizuar nga Zoti i Botëve t'ia merrnin shpirtin. Njeriut besimdrejtë ata i afroheshin me butësi e i thonin se nuk ka arsye të pikëllohej, e as të frikësohej. Dhe vërtet, ai po e ndjente se nuk ishte as i frikësuar e as i pikëlluar. - O Zot, vetëm te Ti e kam shpëtimin! Nuk ka Zot tjetër veç Teje!- mendoi me kthjelltësi të kristaltë. Pas disa çastesh dha shpirt.

Milazim Krasniqi

LOGOS-A ■ FUET E SHPIRITIT

Copyrighted material

ISBN 998956223-6

9 789989 562236